

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Eylül 2012
Yayın No: TÜSİAD-T/2012-09/531

© 2012, TÜSİAD

*Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü,
4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca,
kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun
yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak,
çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak,
kiralananmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak,
telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik
yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.*

ISBN: 978-9944-405-85-0

Kapak Tasarımı: Doğan KUMOVA

SİS MATBAACILIK PROM. TANITIM HİZ. TİC. LTD. ŞTİ.
Eğitim Mah. Poyraz Sok. No:1 D.63 Kadıköy - İSTANBUL
Tel: (0216) 450 46 38 Faks: (0216) 450 46 39

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, insan hakları evrensel ilkelerinin, düşünce, inanç ve girişim özgürlüklerinin, laik hukuk devletinin, katılımcı demokrasi anlayışının, liberal ekonominin, rekabetçi piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarının ve sürdürülebilir çevre dengesinin benimsendiği bir toplumsal düzenin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlamayı amaçlar. TÜSİAD, Atatürk'ün öngördüğü hedef ve ilkeler doğrultusunda, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyini yakalama ve aşma anlayışı içinde, kadın-erkek eşitliğini, siyaset, ekonomi ve eğitim açısından gözetilen iş insanlarının toplumun öncü ve girişimci bir grubu olduğu inancıyla, yukarıda sunulan ana gayenin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla çalışmalar gerçekleştirir.

TÜSİAD, kamu yararına çalışan Türk iş dünyasının temsil örgütü olarak, girişimcilerin evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun faaliyet göstermesi yönünde çaba sarf eder; küreselleşme sürecinde Türk rekabet gücünün ve toplumsal refahın, istihdamın, verimliliğin, yenilikçilik kapasitesinin ve eğitimin kapsam ve kalitesinin sürekli artırılması yoluyla yükseltilmesini esas alır.

TÜSİAD, toplumsal barış ve uzlaşmanın sürdürüldüğü bir ortamda, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasında bölgesel ve sektörel potansiyelleri en iyi şekilde değerlendirerek ulusal ekonomik politikaların oluşturulmasına katkıda bulunur. Türkiye'nin küresel rekabet düzeyinde tanıtımına katkıda bulunur, Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecini desteklemek üzere uluslararası siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki, iletişim, temsil ve işbirliği ağlarının geliştirilmesi için çalışmalar yapar. Uluslararası entegrasyonu ve etkileşimi, bölgesel ve yerel gelişmeyi hızlandırmak için araştırma yapar, görüş oluşturur, projeler geliştirir ve bu kapsamda etkinlikler düzenler.

TÜSİAD, Türk iş dünyası adına, bu çerçevede oluşan görüş ve önerilerini Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne, hükümete, diğer devletlere, uluslararası kuruluşlara ve kamuoyuna doğrudan ya da dolaylı olarak basın ve diğer araçlar aracılığı ile ileterek, yukarıdaki amaçlar doğrultusunda düşünce ve hareket birliği oluşturmayı hedefler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

Sürdürülebilir kalkınma, insan yaşamının gereksinimleri ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği arasında bir denge kurularak, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla bugünden geleceğe uyumlu bir planlama yapılmasını amaçlayan bütünsel bir yaklaşımdır. TÜSİAD, önümüzdeki dönemi belirleyecek ve Türk iş dünyasının gündeminden hiçbir zaman düşmeyecek sürdürülebilir kalkınmayı ana önceliği olarak belirlemiştir.

Bu kapsamda geçtiğimiz yıl WBCSD tarafından hazırlanan "Vizyon 2050" raporundan hareketle "Vizyon 2050-Türkiye" raporu hazırlanmıştır. Raporda, Türkiye'nin önümüzdeki 40 yılı için bir yol haritası belirlenerek 2050 yılında sürdürülebilir bir Türkiye için atılacak adımların tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu adımların sektörleri birebir etkileyecek önlemler içermesi gerektiği aşikardır. Bu doğrultuda, gelecek dönem içerisinde ekonomimizi etkileyen sektörlerin sürdürülebilirliğine yönelik bir seri çalışma raporu hazırlamayı hedeflemekteyiz. Bu kapsamda da, ilk çalışmamız olan "Sürdürülebilir Turizm" Raporu TÜSİAD Turizm Çalışma Grubu'nun koordinasyonunda hazırlanmıştır.

Turizm sektörü, hem dünya GSH'nin, hem de istihdamının yaklaşık % 10'unu oluşturmaktadır. Hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişimine katkı yapan bir sektör olan turizm, bu yapısı ile sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarını içinde barındırmaktadır. Bu doğrultuda, 2011 yılında kurulan TÜSİAD Turizm Çalışma Grubu, ilk teması olarak "Sürdürülebilir Turizm"i belirlemiş ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının desteği, Boğaziçi Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü'nün işbirliği ve Limak Eurasia Luxury Hotel'in maddi katkılarıyla 21 Haziran 2011'de "sürdürülebilir turizm" konusunda bir çalıştay düzenlemiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın dayandığı çevresel, toplumsal ve ekonomik faktörlerin tartışıldığı söz konusu çalıştayın çıktıları genişletilerek ülkemizin turizm planlaması, turizm sektörünün rekabet gücü, sektörde yaşanabilecek güçlükler ve finansman alternatifleri konularının tartışıldığı 'Sürdürülebilir Turizm' raporu hazırlanmıştır.

Söz konusu rapor, TÜSİAD Mikro Reformlardan Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Hale Altan Ocakverdi, Sektörel Politikalar Bölüm Sorumlusu Mehmet Evren Eynehan, Uzman Yardımcıları Melih Egemen, Merve Mısra Özkuş, Gözde Morkoç, tarafından hazırlanmıştır. SEDEFED Genel Sekreteri (v.) Emre Tamer'e yazım sürecindeki desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Sürdürülebilir Turizm Raporu Vitra'nın maddi katkılarıyla basılmıştır; desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Eylül 2012

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	13
2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM	17
2.1. Küresel Turizm Sektöründe Trendler ve Türkiye Turizmi	21
2.2. Sürdürülebilirlik ve Turizm	26
2.2.1. Turizmin Doğal Kaynaklar ve Çevre ile İlişkisi	27
2.2.1.1. Turizm ve Çevresel Baskı	27
2.2.1.2. Turizm ve Su Kaynakları	29
2.2.1.3. Ulaşım ve Sera Gazı Emisyonları	30
2.2.1.4. Sıvı ve Katı Atıklar	32
2.2.2. Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Katkısı	33
2.3. Sürdürülebilirliğin Türkiye Turizm Sektörünün Rekabet Gücüne Etkisi	35
2.3.1. Rekabet Gücü ve Turizm Sektörü	35
2.3.2. Sürdürülebilirlik ve Rekabet Gücü	37
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM POLİTİKALARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ	43
3.1. Avrupa Birliği Sürdürülebilir Turizm Politikaları	43
3.2. Sürdürülebilir Turizmde Ulusal ve Bölgesel Uygulama Örnekleri	45
3.2.1. İspanya Örneği	46
3.2.2. Meksika Örneği	49
3.3. Türkiye Turizm Stratejisi ve Sürdürülebilir Turizm	51
4. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE İŞLETMELER	59
4.1. Turizmde Sürdürülebilir Turizm	60
4.1.1. Firmalarda Sürdürülebilirlik Stratejisi	61
4.1.2. Sürdürülebilirlik için Standardizasyon	62
4.2. Destinasyon Yönetimi	64

5. SONUÇ.....	69
6. TÜSİAD SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇALIŞTAYI.....	77
6.1. Çalıştayın Yöntemi ve Amacı.....	77
6.2. Vizyon	78
6.3. Strateji.....	79
6.4. Sistem Yönetimi.....	79
6.4.1. Altyapı.....	81
6.4.2. Katılımcılık ve Yerel Yönetimler	82
6.4.3. Eğitim	83
6.4.4. İletişim ve Pazarlama	84
6.4.5. Finansman	85
7. KAYNAKLAR	89
EKLER	91

TABLÖLAR

Tablo 2.1. Sürdürülebilir Turizmin 12 Hedefi	20
Tablo 2.2. Turizmin Sağladığı İstihdam ve GSYH'ye katkısı	22
Tablo 2.3. Türkiye'ye En Çok Ziyaretçi Girişi Olan İlk 25 Ülke	24
Tablo 2.4. Turizmden Kaynaklanan CO ₂ Salınımı	30
Tablo 2.5. Seyahat ve Turizmde Rekabetçilik Raporu'nda Türkiye'nin Konumu	38
Tablo 2.6. Rekabetçilik Endeksi Karşılaştırması: Türkiye ve Rekabet Ettiği Ülkeler	39
Tablo 3.1. Türkiye 2023 Turizm Stratejisi ve Eylem Planında Sürdürülebilirlik (2007-2013)	54
Tablo 4.1. Sürdürülebilir Turizmin Yarattığı Fırsatlar	59
Tablo 4.2. Yeşil Sertifika Programları	64
Tablo 6.1. Sistem Yönetimi	80
Tablo 6.2. Altyapı	82
Tablo 6.3. Katılımcılık ve Yerel Yönetimler	83
Tablo 6.4. Eğitim	84
Tablo 6.5. İletişim ve Pazarlama	85
Tablo 6.6. Finansman	85

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Türkiye Turizm Ekonomisi	23
Şekil 2.2. Dünya Turizmde Bölgelerin Aldıkları Pay (2010-2011)	23
Şekil 2.3. Turistik Tesislerde Aylara Göre Geceleme ve Doluluk Oranı	28
Şekil 2.4. Türkiye'nin Turizm Sektöründe Rekabet Ettiği Ülkeler ile Karşılaştırılması: Devletin Sektörü Önceliklendirmesinin Rekabetçiliğe Etkisi	40
Şekil 2.5. Türkiye'nin Turizm Sektöründe Rekabet Ettiği Ülkeler ile Karşılaştırılması: Bürokrasi ve Düzenlemelerin Rekabetçiliğe Etkileri	40

KISALTMALAR

DYÖ	: Destinasyon Yönetim Örgütleri
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
REC Türkiye	: Bölgesel Çevre Merkezi Türkiye
SEDEFED	: Sektörel Dernekler Federasyonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TUROB	: Turistik Otelciler, İşletmeciler ve Yatırımcılar Birliği
TÜROFED	: Türkiye Otelciler Federasyonu
USAID	: United States Agency for International Development (Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı)
UNWTO	: The World Tourism Organization (Dünya Turizm Örgütü)
UNEP	: UN Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
WEF	: The World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu)
WTTC	: World Travel and Tourism Council (Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi)
WBCSD	: World Business Council for Sustainable Development (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Dünya İş Konseyi)

B Ö L Ü M

GİRİŞ

1. GİRİŞ

Sürdürülebilir kalkınma, insan yaşamının gereksinimleri ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği arasında bir denge kurularak, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla bugünden geleceğe uyumlu bir planlama yapılmasını amaçlayan bütünsel bir yaklaşımı ifade etmektedir.

2050 yılında nasıl bir dünyada yaşayacağız? Önümüzdeki 40 yıla bakınca, dünyanın çok daha yoğun bir etkileşim içinde olacağı, büyüme ve refah arayışlarının süratle artacağı, ancak aynı zamanda bu sürecin 'sürdürülebilirliği' konusunun da tartışmanın merkezinde yer alacağını görmek hiç de zor değil. Zira, dünyada üretim ve tüketim alışkanlıkları olağan seyrinde gittiği takdirde, 2050 yılında şu anki refah seviyemizi korumak için 2.3 dünyaya ihtiyaç olacaktır. Bu doğrultuda, büyümeyi ve kalkınmayı sürdürülebilir kılmak 21. yüzyıl iş dünyasının en kritik konularının başında yer alıyor.

Bu doğrultuda, TÜSİAD olarak biz de önümüzdeki dönemin temel belirleyicisi ve gelecek kırk yılın öncelik alanı olarak sürdürülebilir kalkınma konusunu seçtik. Sürdürülebilir bir geleceğin bugünle bağlantısını kurmak, gelecekte en iyi sonuçları doğuracak kararları alabilmek ve tüm paydaşları ortak bir anlayış etrafında toplayabilmek amacıyla, iş dünyası bakış açısı ile geçtiğimiz yıl WBCSD tarafından hazırlanan "Vizyon 2050" raporundan hareketle "Vizyon 2050-Türkiye" raporu hazırlanmıştır. Bu rapor, insani kalkınma, enerji, şehirleşme, kentsel ulaştırma, üretim ve tüketim eğilimleri çerçevesinde 2050 yılında sürdürülebilir bir Türkiye'ye ulaşmaya yönelik öneriler geliştirmekte, Türkiye'nin önündeki fırsatları değerlendirmekte ve bu yolda çıkabilecek risklere dikkat çekmektedir.

Türkiye'nin sosyal ve ekonomik refahını arttırmak için yıllık %5 - 6 büyümesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye, ekonomik ve sınai kalkınmasını sürdürme bağlamında zorlu bir denklemlerle karşı karşıyadır. Türkiye bu süreçte, enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye, sera gazı emisyonlarını azaltmaya ve eşzamanlı olarak ekonomik büyümeye odaklanmak zorundadır. Bununla beraber, atılacak adımların sektörleri birebir etkileyecek önlemler olduğu da aşîkardır. Bu doğrultuda, gelecek dönem içerisinde ekonomimizi etkileyen sektörlerin sürdürülebilirliğine yönelik bir seri çalışma raporu hazırlamayı hedeflemekteyiz. Bu doğrultuda, ilk çalışmamız olan "Sürdürülebilir Turizm" Raporu TÜSİAD Turizm Çalışma Grubu'nun koordinasyonunda hazırlanmıştır.

Turizm sektörü, hem dünya GSH'nin, hem de istihdamının yaklaşık % 10'unu oluşturmaktadır. Hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişimine katkı yapan bir sektör olan turizm, bu yapısı ile sürdürülebilir kalkınmanın çevresel,

sosyal ve ekonomik boyutlarını içinde barındırmaktadır. Bu doğrultuda, 2011 yılında kurulan TÜSİAD Turizm Çalışma Grubu, ilk teması olarak "Sürdürülebilir Turizm"i belirlemiş ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının desteği ve Boğaziçi Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü'nün işbirliği ile 21 Haziran 2011'de "sürdürülebilir turizm" konusunda bir çalıştay düzenlemiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın dayandığı çevresel, toplumsal ve ekonomik faktörlerin tartışıldığı söz konusu çalıştayın çıktıları genişletilerek ülkemizin turizm planlaması, turizm sektörünün rekabet gücü, sektörde yaşanabilecek güçlükler ve finansman alternatifleri konularının tartışıldığı 'Sürdürülebilir Turizm" raporu hazırlanmıştır.

B Ö L Ü M 2

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA
VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Dünya Bankası verilerine göre 2010 yılında dünyada yaklaşık 6,8 milyar insanın yaşamakta ve bu rakamın 2025 yılında yaklaşık 8 milyara ulaşacağı beklenmektedir. Söz konusu nüfus artışının yaklaşık % 93'ü düşük ve orta gelirli ülkelerdeki nüfus artışından kaynaklanacaktır.¹ Yine aynı veriler uyarınca 2030 yılında kentlerde yaşayan nüfus kır nüfusunun iki katına erişecektir. Sürdürülebilir turizmin sürdürülebilir kalkınma açısından önemi iki boyutta ele alınabilir: a) turizm sektörünün gelişmekte olan ülkelerdeki yapısı ile sürdürülebilir kalkınmaya katkısı ve b) olağan seyrin turizm sektörüne olumsuz etkileri.

Dünya Turizm Örgütü (WTO), sürdürülebilir turizmi aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır: Turizmde Sürdürülebilir Kalkınma; gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimser. Bu şekilde tüm kaynakların yönetimi; kültürel bütünlüğün, zorunlu ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin devamlılığı sağlanırken, ekonomik, sosyal ve estetik gerekler karşılanacak şekilde öne çıkarılır. Sürdürülebilir turizm ürünleri; turistik kalkınma ile zarar görmek yerine yararlı olan yerel çevre, toplum ve kültürlerle uyum içinde işlenen ürünlerdir.

Turizm sektörü geçtiğimiz 10 yıl içerisinde yaklaşık % 25 büyümüştür. Uluslararası turizm ise geçtiğimiz 30 sene içerisinde yaklaşık dört kat büyümüş, bu zaman zarfında bu zaman zarfında özellikle gelişmekte olan ülkelerde yerel turizm yoğun şekilde artmıştır.² Bu gelişmeler turizm sektörünü döviz getiren, gelir ve istihdam yaratan önemli ekonomik sektörlerden biri haline getirmiştir.

Turizm sektörü, özellikle gelişmekte olan ülkelerde istihdama ve ihracata olan katkısı ile Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinden yoksullukla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik, kalkınmada küresel ortaklık gibi hedeflere katkı yapacak kilit sektör olarak da konumlandırılmıştır. Sorumlu ve sürdürülebilir turizm şirket ve destinasyonlara ekonomik ve sosyal fayda sağlarken, çevresel ve kültürel miras üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmek için fırsatlar yaratır. Bu doğrultuda, turizm ve seyahat sektörünün istihdam, büyüme ve iktisadi toparlamaya olan katkısı 18-19 Haziran 2012'de Los Cabos'ta gerçekleştirilen G20 Zirvesi'nde belirtilmiştir.

¹ Worldbank, HNP Stats, Population Projection Tables by Country and Group, www.worldbank.org

² UNEP, Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers

Turizm sektörünün 2012 yılında küresel GSH'ya doğrudan katkısı 2 trilyon dolar ve istihdama katkısı ise 100 milyon iş olanağı olmuştur. Sektörün ekonomik etkileri ve diğer sektörler ile ileri-geri bağlantıları dikkate alındığında ise Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi, 2012 yılında sektörün GSH'sinin % 9,1'ini (yaklaşık 6,5 trilyon dolar) oluşturduğunu ve dolaylı etkileri de hesaba katıldığında yaklaşık 260 milyon kişilik istihdam yarattığını (her 12 istihdamdan 1'i) değerlendirmektedir. Bu rakamlarla turizm sektörü küresel ölçekte yatırımlar ve iktisadi gelişimin itici güçlerinden biri olmuştur. Önümüzdeki on yıllık süreç sonunda bu rakamın 10 trilyon dolar seviyesine yükselerek turizm endüstrisinin küresel GSH'nin % 10'unu oluşturacağı ve toplamda 356 milyon kişiye istihdam yaratacağı öngörülmektedir.³

Turizmin küresel temelde yüksek hızda gelişiminin bazı çevresel sonuçları da bulunmaktadır. Örneğin dünya ölçeğinde turizmin sera gazı salımlarının yaklaşık % 5'ini oluşturduğu, ancak olağan seyrinde 2035'e kadar bu oranın % 130 artacağı hesaplanmaktadır.⁴ Bunun da halihazırda iklim değişikliğinden etkilenerken bir ölçüde coğrafi değişikliklere uğramış olan turizmin seyrini daha da değiştireceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda hem çevresel etkileri azaltmak, hem kaynakların verimli kullanımını sağlamak, hem de bölgelerin ve şirketlerin sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliklerini sağlamak için Birleşmiş Milletler, sektörü "sürdürülebilir turizm" uygulamalarını benimsemeye çağırarak ve bu çağrı karşılık bulmuştur.

Sürdürülebilir turizm, doğaya karşı kesin bir taahhüttür ve herhangi bir turizm veya kalkınma faaliyetini yerel halk ile bütünleştirmeyi gerektirir. Sürdürülebilir turizm konusunu öncelikle tur operatörleri benimsemiş ve Dünya Turizm Örgütü'nün bu yöndeki çağrısı üzerine sürdürülebilir turizm için Tur Operatörleri Girişimini (TOI) başlatmışlardır. Söz konusu girişim yerel seviyede turizmin kalitesini artırmak, destinasyonları korumak ve turizm sektörünün geleceğini korumak için çevresel, sosyal ve ekonomik olarak sürdürülebilir turlar yaklaşımını benimsemektedir. Bu çerçevede TOI destinasyonların sürdürülebilirliği için aşağıdaki ilkeleri desteklemektedir:

- Destinasyonlarda çevresel yönetim stratejilerinin uygulamaya konulması
- Turizmin gelişiminin ve destinasyonların yaşam döngüsünü etkilemesi
- Destinasyonların rekabetçiliğini ve cazibesini yitirmemesi için vizyon oluşturulması
- Tüketicilere sorumlu turizm tercihleri sunulması

³ World Travel and Tourism Council, *Travel and Tourism: Economic Impact, Turkey, 2012*.

⁴ UNWTO, *Tourism and Millennium Development Goals*, <http://www.unwto.org/tourism&mdgseizine>

En İyi Uygulama örneği: TOI- Side girişimi⁵

TOI girişimi çerçevesinde Side ülkemizde bulunan en iyi uygulama örnekleri arasında verilmektedir. Girişim çerçevesinde merkezi hükümet, yerel yönetimler ve ilgili paydaşlar bir araya gelmiş ve bölgenin atık yönetimi ve atıksu arıtmasının yapılması, uygulanması ve finansmanı için bir proje gerçekleştirmişlerdir. Bu doğrultuda Side'de Roma kalıntılarının yakınına izinsiz bir şekilde atılan çöpler son bulmuş ve destinasyonun sürdürülebilirliği yönünde bir adım atılmıştır.

Turizm sektörü, sürdürülebilirlik ilkelerini benimsememesi halinde nüfusu hızla artan ve doğal kaynakları hızla tükenen dünyamızda en derinden etkilenecek sektörlerin başında gelmektedir. Halihazırda birçok yöre doğal olma özelliğini kaybetmektedir. Ülkemizin içinde bulunduğu Akdeniz havzası da bu yerlerin arasında telaffuz edilmektedir. Halihazırda dünya turist sayısının yaklaşık üçte birini, dünya turizm gelirleri ile yatak kapasitesinin ise yaklaşık dörtte birini elinde barındıran Akdeniz çanağının olağan seyirde 90 yıl içinde tamamen kirlenmesi beklenmektedir.

Akdeniz çanağı çevresinde yer alan gelişmekte olan ülkeler ise ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları içerisinde barındıran sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemekte yüksek nüfus artışı, yetersiz sermaye birikimi, doğal kaynaklara daha yüksek oranda bağımlılık ve finansman sorunları nedeniyle gelişmiş ülkelere nazaran daha çok zorlanmaktadır. Halbuki orta ve uzun vadede küresel rekabette yükselmek için tek yol yine bu ilkelerin benimsenmesinden geçmektedir.

Bu doğrultuda, sürdürülebilir turizm konusunda bir gelişme sağlanacaksa hükümetlerin burada öncü bir rol oynaması kaçınılmazdır. Bunun nedeni:

- Sektörün bölünmüş yapısı ve KOBİ'lere ulaşımın güçlüğü ve koordinasyon ihtiyacı
- Sürdürülebilirliğin kamunun yönettiği politika alanları ile ilişkisi (hava, su, diğer kaynaklar ve kültürel miras)
- Hükümetin elinde sürdürülebilirliği sağlayacak değişik araçların olması (düzenlemeler, teşvik uygulamaları, iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması için atılımlar)
- Sürdürülebilirlik uygulamalarının maliyetli bir süreç olması nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde devlet desteğine gerek duyulması olarak sıralanabilir.

Sürdürülebilir turizm, sektörü kontrol etmek ya da turizmin olumsuz etkilerini yönetmek anlamını taşımamaktadır. Turizm, yerel halka ekonomik ve sosyal olarak fayda sağlama ve çevreyi koruma adına çok özel bir yere sahiptir. Turizm içerisinde ekonomik gelişim ve çevreyi koruma birbiri ile çelişen amaçlar olarak değerlendirilmemelidir. Doğru politikalar ile bu iki olgu birbirini daha da güçlendirecektir. Ancak, politika ve eylemler turizm sektörünün faydalarını artırır ve maliyetini azaltır bir biçimde şekillendirilmelidir.

⁵ UNWTO, *Tourism and Millenium Development Goals*, <http://www.unwto.org/tourism&mdgsezine>

Tablo 2.1. Sürdürülebilir Turizmin 12 Hedefi

1. Ekonomik Süreklilik	Turizm destinasyonlarının ve işletmelerinin uzun vadede fayda sağlamaya ve büyümeye devam etmesi için sürekliliklerini ve rekabetçiliklerini sağlamak
2. Yerel Refah	Ziyaretçilerin yerel harcama oranını artırmak da dahil olmak üzere turizmin ev sahibi destinasyona katkısını azamiye çıkarmak
3.İstihdam Kalitesi	İrk, cinsiyet, engellilik gibi konularda ayrımcılığa mahal vermeden, ücret ve hizmet kalitesinin artırılması da dahil olmak üzere turizm tarafından yaratılan yerel istihdamın sayısını ve kalitesini artırmak
4. Sosyal Eşitlik	Yoksullara sunulan fırsatların, gelirin ve hizmetlerin iyileştirilmesi de dahil olmak üzere turizmden elde edilen ekonomik ve sosyal faydanın genele adil bir şekilde dağılımını gözetmek
5. Ziyaretçi Memnuniyeti	İrk, cinsiyet, engellilik gibi konularda da ayrımcılık yapmadan bütün ziyaretçilere güvenli ve tatmin edici bir deneyim sunmak
6. Yerel Kontrol	Turizmin diğer paydaşları ile iştişare içerisinde planlama, yönetim ve bölgede turizmin gelişimi konusunda yerel yönetimleri süreçlere dahil etmek ve yetkilerini artırmak
7. Toplumsal Refah	Sosyal bozulma ve istismara yol açmadan sosyal yapı ve kaynaklara, imkanlara ve yaşam destek sistemlerine erişim de dahil olmak üzere yerel halkın yaşam kalitesini muhafaza etmek ve iyileştirmek
8. Kültürel Zenginlik	Ev sahibi topluluklara özgü kültür, gelenek ve tarihi mirasa saygı duymak ve güçlendirmek
9. Fiziki Bütünlük	Kentsel ve kırsal alanların kalitesini muhafaza etmek ve güçlendirmek ve çevrenin fiziki ve görsel bakımdan bozulmasını engellemek
10. Biyolojik Çeşitlilik	Doğal alanların, habitatın ve yaban hayatının korunmasını desteklemek ve olası zararı asgariye indirmek
11. Kaynak Verimliliği	Turizm firma ve hizmetlerinin gelişim ve işletmesinde sınırlı ve yenilenemeyen kaynakların kullanımını asgariye indirmek
12. Çevresel Saflık	Turizm işletmelerinden ve ziyaretçilerden kaynaklanan hava, su ve kara kirliliğini ve atık üretimini asgariye indirmek

Kaynak: UNEP, Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers

2.1. Küresel Turizm Sektöründe Trendler ve Türkiye Turizmi

Küreselleşmeye bağlı olarak ulaşım ve bilişim sektöründeki gelişmeler ve kişilerin harcanabilir gelirlerindeki artış, turizmi dünyanın büyük sektörlerinden biri haline getirmiştir. Turizm sektörü küresel istihdamın % 8'inden fazlasını oluşturmakta ve dünya genelinde 260 milyon kişiye istihdam sağlayarak küresel ekonomik gelişime güçlü bir ivme kazandırmaktadır⁶. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi verilerine göre sektörün ekonomiye sağladığı doğrudan ve dolaylı katkı 2011 yılında 6,5 trilyon dolarlık bir hacme ulaşmıştır. Bu rakam, 2011 yılı dünya GSH'sinin % 9'una tekabül etmektedir. Önümüzdeki on yıllık süreç sonunda bu rakamın 10 trilyon dolar seviyesine yükselerek turizm sektörünün küresel GSH'nin % 10'unu oluşturacağı ve 356 milyon kişiye istihdam yaratacağı öngörülmektedir.

Gelişmiş ekonomilerde büyümenin neredeyse tamamen durduğu, döviz kurlarında dalgalanmaların gözlemlendiği ve Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da ciddi siyasi çalkantıların yaşandığı bu dönemde, turizm sektörü yavaşlamasına rağmen büyümeye devam etmiştir. Öyle ki 2011 yılında, dünya genelinde ziyaretçi sayısı % 4 artmış ve toplam 980 milyon kişi seyahat etmiştir⁷. 2020 yılında bu sayının 1,6 milyar dolara kadar çıkması beklenmektedir. Sektörün büyüme rakamları pozitif olup uluslararası turizm sektöründe 2011 yılında % 4,4 büyüdüğü, 2012 projeksiyonlarının da % 3-4 olarak beklendiği belirtilmektedir.

Türkiye'deki genel duruma bakacak olursak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre 2011 yılında turizmin dolaylı ve doğrudan GSYH'ye toplam katkısının 85 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir⁸. 2012 yılında küresel finansal kriz sebebiyle sektörde beklenen yavaşlama turizm gelirlerine ve ziyaretçi sayılarına da yansımış, TÜİK'in 2012 1. dönem verilerine göre geçen yılın aynı dönemine oranla gelirlerde % 9,7, ziyaretçi sayılarında da % 4,38 azalma görülmüştür⁹. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin Türkiye 2012 raporuna göre turizmin GSYH'ya doğrudan katkısının 2011'e göre % 1,7 oranında artacağı öngörülmektedir. 2012 yılının ikinci döneminde turizm gelirlerinde görülen ivmelenme bu öngörüğü desteklemektedir. Zira ziyaretçi sayısında kayda değer bir artış görülmemesine rağmen turizm gelirlerinde geçen yılın aynı dönemine göre % 3,8'lik bir artış yaşanmıştır. Dolayısıyla Türkiye turizminin dünya eğilimleri ile uyumlu olarak konjonktürel reflekslerden olumsuz anlamda etkilendiği, ancak diğer sektörlerle oranla ekonomik krize daha dirençli olduğu görülmektedir. Tablo 2.2.'de istihdam ve gelir açısından Türkiye'nin turizm sektöründe rekabet içinde olduğu ülkelerle mukayesesi yapılmaktadır.

⁶ World Travel Tourism Council, *Travel and Tourism: Economic Impact, Turkey*, 2.

⁷ "Dünya Turizm Barometresi," Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, Ocak 2012, 3.

⁸ World Travel and Tourism Council, *Travel and Tourism: Economic Impact, Turkey*, 7.

⁹ TÜROFED Turizm Raporu, Sayı 5, Eylül 2012, 4.

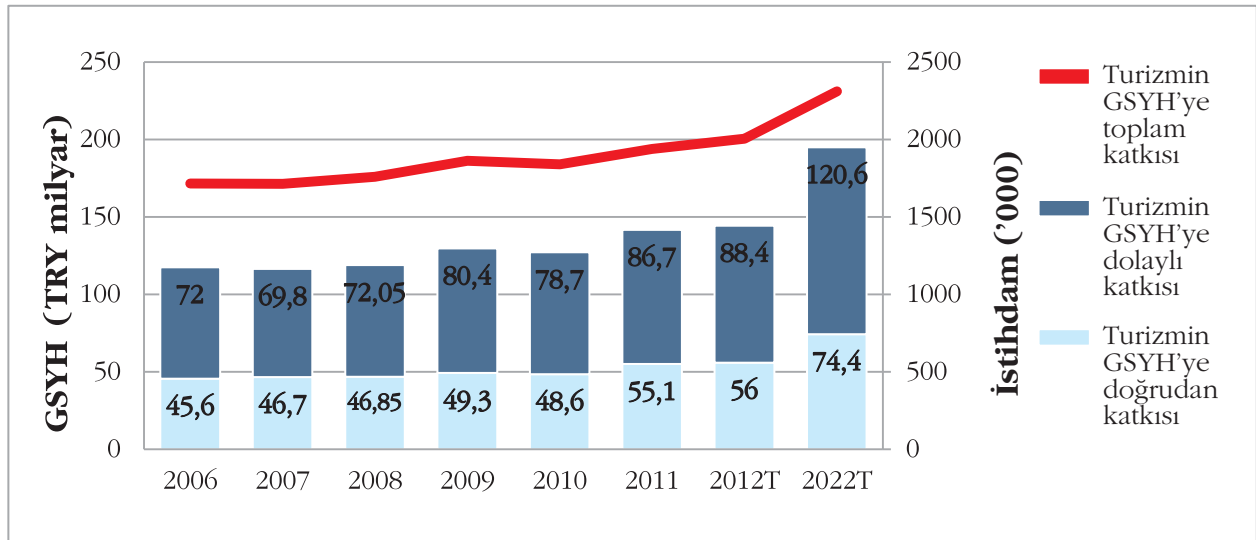
Tablo 2.2. Turizmin Sağladığı İstihdam ve GSYH'ye katkısı

Seyahat ve Turizmin İstihdama Doğrudan Katkısı		2011 (istihdam '000)	Seyahat ve Turizmin İstihdama Toplam Katkısı		2011 (istihdam '000)
11	Mısır	1352,9	13	Mısır	3079,5
17	İtalya	868,7	17	İspanya	2304,6
19	Fas	834,3	19	İtalya	2231,4
	Dünya Ortalaması	782,4		Dünya Ortalaması	1959,2
27	Türkiye	509,6	21	Türkiye	1938,8
29	İspanya	488,4	22	Fas	1798,5
39	Yunanistan	349,3	42	Yunanistan	758,4
57	Tunus	191,7	60	Lübnan	448,4
73	Lübnan	125,7	62	Tunus	415,6
128	Kıbrıs Rum Kesimi	25,3	124	Kıbrıs Rum Kesimi	74,3
129	Malta	25,2	140	Malta	46,0

Seyahat ve Turizmin GSYH'ye Doğrudan Katkısı		2011 (milyar \$)	Seyahat ve Turizmin İstihdama Toplam Katkısı		2011 (milyar \$)
5	İspanya	80,2	5	İspanya	222,6
7	İtalya	71,6	7	İtalya	189,5
13	Türkiye	33,0	14	Türkiye	84,8
22	Yunanistan	17,3		Dünya Ortalaması	49,6
	Dünya Ortalaması	16,6	24	Yunanistan	44,8
27	Mısır	15,5	29	Mısır	34,3
39	Fas	8,9	45	Fas	18,9
56	Lübnan	4,1	52	Lübnan	14,9
61	Tunus	3,1	67	Tunus	6,6
81	Kıbrıs Rum Kesimi	1,4	78	Kıbrıs Rum Kesimi	4,5
86	Malta	1,3	99	Malta	2,5

Türkiye GSYH'si küresel GSH'nin yaklaşık % 1,1'ini oluşturmaktadır. Türkiye turizm sektörünün küresel turizm sektörü içerisindeki oranı ise % 1,35'tir. Türkiye ekonomisi için önemli bir sektör olan turizmde aşağıda değineceğimiz düzenlemelerin gerçekleştirilmesi suretiyle doğal ve kültürel kaynakların verimli ve etkili bir şekilde kullanılması Türkiye'nin rekabetçiliğini daha da artırarak küresel turizm ekonomisinde daha üst sıralara erişmesini mümkün kılacaktır.

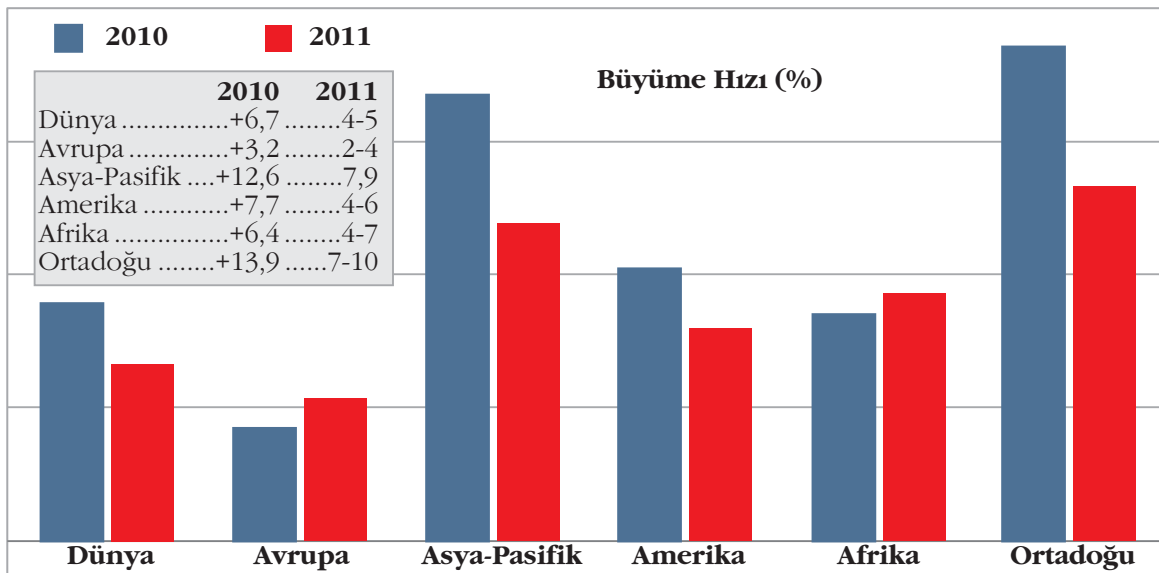
Şekil 2.1. Türkiye Turizm Ekonomisi

Kaynak: Travel and Tourism Economic Impact 2012 Turkey/ TÜSİAD

Öte yandan 2000-2010 arasında gelişmiş ülkelerin turizm sektöründe yakaladıkları büyüme oranı ortalama % 1,8 seviyesinde kalırken, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde bu oran % 5,6 olarak kaydedilmiştir. Anlaşılacağı gibi önümüzdeki dönemde turizm sektöründe özellikle Asya ve Orta Doğu'nun ön plana çıkacağı ve geleneksel olarak başı çeken Avrupa turizminin sektörden aldığı küresel payın gitgide azalacağı tahmin edilmektedir¹⁰. Hızlı gelişmekte olan BRIC ülkelerinden Brezilya, Hindistan ve Çin'de seyahat ve turizm endüstrisinin önümüzdeki on yıllık süreçte büyüyen ve güçlenen orta sınıflardan alacağı katkı ile % 8-10 bandında büyüme gösterecekleri öngörülmektedir.

Şekil 2.2. Dünya Turizminde Bölgelerin Aldıkları Pay (2010-2011)

Kaynak: TUOFED Turizm Raporu, Sayı 4, Mart 2011

¹⁰ TUOFED Turizm Raporu, Sayı 4, Mart 2011, 11.

Nüfus ve ekonomik gelişim açısından bu ülkelerle yarışan Türkiye'nin de önümüzdeki dönemde küresel turizm sektöründeki eğilime paralel bir biçimde yüksek büyüme oranları yakalaması beklenmektedir. Her ne kadar Asya, Orta Doğu ve Afrika pazarlarında beklenen % 8-10'luk büyüme rakamlarının yakalanması güç gözükse de, Türkiye turizm sektörünün önümüzdeki on yıllık süreçte yıllık ortalama % 3'lük bir büyüme oranı yakalayacağı tahmin edilmektedir¹¹. Sektördeki yatırım rakamları da bu görüşü desteklemektedir. Zira 2011 yılında Türkiye'de turizm yatırımları 24 milyar TL ile gerçekleştirilen toplam yatırımların % 8,6'sını oluşturmuş, Dünya Seyahat Konseyi'nin "Seyahat ve Turizm: Ekonomik Tesir, Türkiye 2012" raporuna göre 2012-2022 arasında turizm sektörünün sermaye yatırımlarına yıllık % 4,9'luk bir artış oranı ile devam edeceği öngörülmüştür¹².

Tablo 2.3. Türkiye'ye En Çok Ziyaretçi Girişi Olan İlk 25 Ülke (Gelen Kişi Sayısı ve Toplamdaki Payı)

ÜLKELER	2008		2009		2010	
	Ziyaretçi Sayısı	Toplamdaki Payı (%)	Ziyaretçi Sayısı	Toplamdaki Payı (%)	Ziyaretçi Sayısı	Toplamdaki Payı (%)
Almanya	4.415.525	16,77	4.488.350	16,58	4.385.263	15,32
Rusya Fed.	2.879.278	10,93	2.694.733	9,95	3.107.043	10,85
İngiltere	2.169.924	8,24	2.426.749	8,96	2.673.605	9,34
Bulgaristan	1.255.343	4,77	1.406.604	5,19	1.433.970	5,01
İran	1.134.965	4,31	1.383.261	5,11	1.885.097	6,58
Hollanda	1.141.580	4,33	1.127.150	4,16	1.073.064	3,75
Gürcistan	830.184	3,15	995.381	3,68	1.112.193	3,88
Fransa	885.006	3,36	932.809	3,45	928.376	3,24
A.B.D.	679.445	2,58	667.159	2,46	642.768	2,24
İtalya	600.261	2,28	634.886	2,34	671.060	2,34
Yunanistan	572.212	2,17	616.489	2,28	670.297	2,34
Belçika	596.442	2,26	592.078	2,19	543.003	1,9
Ukrayna	730.689	2,77	574.700	2,12	568.227	1,98
Avusturya	520.334	1,98	548.117	2,02	500.321	1,75
Suriye	406.935	1,55	509.679	1,88	899.494	3,14
Azerbaycan	459.593	1,75	424.155	1,57	486.381	1,7
Polonya	397.682	1,51	419.475	1,55	428.275	1,5
İsveç	404.092	1,53	401.740	1,48	447.270	1,56
İspanya	342.104	1,3	376.215	1,39	321.325	1,12
Romanya	447.419	1,7	366.698	1,35	355.144	1,24
İsrail	558.183	2,12	311.582	1,15	109.559	0,38
Danimarka	276.805	1,05	296.085	1,09	314.446	1,1
Irak	250.130	0,95	285.229	1,05	280.328	0,98
İsviçre	252.925	0,96	283.060	1,05	271.139	0,95
Norveç	250.458	0,95	262.314	0,97	299.405	1,05
25 Ülke Toplamı	21.315.934	23,55	23.024.698	17,60	24.407.053	17,31
Türkiye Toplamı	26.336.677		27.077.114		28.632.204	

¹¹ "Seyahat ve Turizm: Ekonomik Tesir, 2012," Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, 2011, 10.

¹² World Travel and Tourism Council, Travel and Tourism: Economic Impact, Turkey 2012, 11.

Bu gelişmelere paralel olarak 2023 Turizm Stratejisi'nde de Türkiye'nin turizm endüstrisinde lider beş ülke içinde yer alması hedeflenmektedir.

Ayrıca Türkiye'ye gelen ziyaretçi profilinde son on yılda ciddi değişimlerin yaşandığı gözükmemektedir. Tablo 2.3.'den de anlaşılacağı gibi Avrupa ve Amerika'dan gelen ziyaretçi oranlarında azalma yaşanırken, özellikle Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve Orta Doğu ülkelerinden gelen ziyaretçilerde dikkate değer bir artış görülmektedir. 2008-2010 arasındaki değerlere baktığımızda ise Türkiye'ye gerçekleşen turizm seyahatlerinin %35'lik bir kısmını Alman, Rus ve İngiliz turistlerin oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Ziyaretçi profilinin değişimi turistik taleplerin ve seyahat beklentilerinin de değişmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple Türkiye turizm sektörü gelecek döneme uygun planları gerçekleştirirken bu değişimi göz önünde bulundurmalıdır. Zira Türkiye'ye gelen ziyaretçi profili ile mevcut ürün ve hizmet kalitesini karşılaştırdığımızda turizm sektörünü derinden etkileyen yapısal bir problemle karşı karşıya olduğumuz anlaşılıyor. Ülkemize gelen turistlerin % 68'i orta gelir seviyesine sahip iken Türkiye'deki yatak kapasitesinin % 30'una yakın bir kısmını beş yıldızlı tesisler oluşturmaktadır. Dolayısıyla, örneğin İspanya'da gördüğümüz kapasite ile ziyaretçi gelir düzeyi arasında tesis edilen orantılı ilişki Türkiye'de halihazırda tesis edilememiştir. Üst gelir grubuna mensup ziyaretçilere yönelik tesis düzenlemesi yapan yatırımcılar hedef gruptan beklenen ziyaretçi sayısını yakalayamadığı için çareyi fiyatları mecburen aşağı çekmekte bulmakta, bunun neticesinde ziyaretçilere sunulan hizmet kalitesi ile talep edilen ücret arasında uyumsuzluklar da meydana gelmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de yatırım türü ve ürün kompozisyonunun müşteri profili ile doğru orantılı olarak kurulmasına çalışılmalıdır.

Küresel trendler ve Türkiye turizmi incelenirken dikkat çekilmesi gereken bir diğer konu da marka yaratımıdır. Turizm sektöründe marka yaratımı Türkiye'nin tanıtımı ve uluslararası arenadaki bilinirliği için oldukça önemlidir. Ayrıca altyapı ve ulaşım gibi değişik sektörleri ilgilendiren alanlarda katalizör görevi gören turizm sektöründeki gelişmelerin diğer sektörleri de yakından ilgilendirdiği, ekonomide bir nevi çarpan etkisi yarattığı düşünüldüğünde Türkiye turizminin küresel bir marka haline gelmesinin ekonomi genelinde olumlu bir etkisi olacaktır. Türkiye'nin bir marka değeri haline gelmesinde en önemli aracı ise uluslararası arenaya açılan turizm firmalarıdır. Firmaların uluslararası sürdürülebilir turizm standart ve ilkelerini benimseyerek yurtdışında faaliyet göstermeleri söz konusu firmaların sürdürülebilir markalar olarak küresel rekabette ön plana çıkmalarına imkan sağlayacaktır. Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlamaları ve küresel oyuncu olmaları açısından yurtdışına açılan turizm işletmelerinin desteklenmesi önemlidir. Bu çerçevede, ihracatçıya verilen tüm teşviklerden turizm sektörünün de yararlanması sektörde sürdürülebilirliğin önünü açacaktır.

2.2. Sürdürülebilirlik ve Turizm

Dünya Turizm Örgütü'nün 2020 için yayınladığı vizyon raporuna göre senelik uluslararası turist varışları 2020 yılında 1,6 milyar kişiye ulaşacak ve ziyaretçilerin büyük bir bölümü gelişmekte olan ülkelere yönelecektir¹³. Ziyaretçi sayılarındaki bu artış, turizmin doğrudan ilişkili olduğu çevre kalitesi, kültürel çeşitlilik, sosyal doku, güvenlik ve refah seviyelerinde belirleyici dönüşümlere yol açacaktır. Bu durum, özellikle Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ve turizmden ciddi gelir ve döviz girdisi sağlayan ülkelere gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden faydalanma fırsatı sunmaktadır. Ancak, bu ülkelerde turizm sektörünün arzu edilen şekilde gelişmesi için sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin benimsenmesi şarttır. Özellikle büyüme projeksiyonları dikkate alındığında bu vizyonun benimsenmemesi durumunda uzun vadede doğal kaynak kullanımı, çevresel denge ve yerel halkın hayat koşullarında belirli sorunların ortaya çıkması muhtemeldir. Bu doğrultuda, sektörde sürdürülebilirliğin stratejik bakış açısıyla benimsenmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Son yirmi yılda sürdürülebilirlik küresel turizm sektöründe merkezi bir önem kazanmıştır. Doğal ve çevresel kaynaklar üzerindeki baskıların arttığı ve rekabetçiliğin iyice yoğunlaşacağı bir süreçte Türkiye turizm sektörünün dönüşerek bu alanda bir marka haline gelmesi ile 2023 Turizm Stratejisinde belirlenen hedefleri gerçekleştirmesi mümkün olacaktır.

Nitekim günümüzde ziyaretçi öncelikleri değişmekte, bunun neticesinde küresel seyahat ve turizm endüstrisinde sürdürülebilirlik alanında kalıcı dönüşümler gerçekleştirilmektedir. Gittikçe daha fazla otel ve eğlence tesisi temel çevre yönetmeliklerine bağlı hareket ederek "kurumsal sosyal sorumluluk" anlayışını benimsemektedir. Özellikle ileri görüşlü girişimciler piyasada sürdürülebilirlik ekseninde oluşmaya başlayan açığı tespit ederek eko-otel uygulamalarından gönüllü turizme (voluntourism) kadar yeni turizm ve işletme modellerine yatırım yapmaktadırlar.

Öte yandan sürdürülebilirlik ile rekabetçilik arasında güçlü bir ilişki olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Özellikle son yıllarda ziyaretçi tercihlerinde ön sıralara tırmanan çevre ve doğa temizliği ve korunumu göstergeleri sürdürülebilirliğin orta ve kısa vadede rekabetçilik gücünü belirleyen temel faktörlerden bir tanesi olacağını düşündürmektedir. Bu noktada ekonomik sürdürülebilirlik ile çevresel sürdürülebilirlik arasındaki ilişki dikkatlice ele alınmalı ve dengeli bir politika izlenmelidir. Dolayısıyla rapordaki değerlendirmeler dikkate alınırken gözden kaçırılmaması gereken ana husus sürdürülebilir turizmin yalnızca çevreci bir anlayışın mahsulü olmadığı ve ana hedefleri arasında ekonomik sürdürülebilirliğin de bulunduğuudur.

Sürdürülebilir turizm yalnızca çevreci bir anlayışın mahsulü değildir ve ana hedefleri arasında ekonomik sürdürülebilirlik de bulunmaktadır.

¹³ UNWTO, www.unwto.org/facts/eng/vision.htm

2.2.1. Turizmin Doğal Kaynaklar ve Çevre ile Olan İlişkisi

Türkiye'nin turizm potansiyeli kültürel, doğal ve tarihi zenginlikler üzerinden değerlendirilmektedir. Turizmin gelişmesiyle birlikte çeşitli bölgelerde kültürel ve doğal güzellikler korunmaya alınmakta, tarihi ve sosyal zenginlikler ön plana çıkarılmaktadır. Ancak turizmin son yıllardaki hızlı gelişimi bu mirasın kullanımı esnasında doğal kaynaklara zarar verebilecek uygulamaları da ortaya çıkarmaktadır. Turizmin gelişmesi doğal kaynakların varlığına ve çevresel dokunun cazibesine bağlı olduğundan bu kaynakların korunması turizmin sürdürülebilirliği açısından birincil önem teşkil etmektedir.

Seyahat ve turizm alanlarında dünya genelinde görülen bu değişim Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Zira Türkiye'deki mevcut turizm bölgelerinde yaşanmakta olan en önemli sorunların yapısal olarak değerlendirebileceğimiz çevresel baskı, alt yapı eksikliği, temiz suya erişim, atıkların imhası ve sera gazı salınımları olduğu görülmektedir. Bu sorunların giderilmesi yönünde adımların ivedilikle atılması Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü artıracak gibi turizm sektörünün sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde uzun vadeli büyüme hedefine ulaşmasında da kritik rol oynayacaktır.

Son dönemde ziyaretçilerin geri bildirimleri seyahat bölgeleri ve turistik işletmelerde iklim ve doğa koşullarının turistlerin tatil seçimlerini doğrudan etkilediğini göstermektedir. Özellikle turistik bölgelerin kalitesi ile ilgili anket sorularında turistlerin işletmelerden "temiz plaj ve suya erişim," "tesis ve çevresinde atık olmaması" ve "gürültü kirliliğinden uzak olması" gibi taleplerinin baskın olduğu anlaşılmaktadır. 2000'li yılların başından bu yana giderek artan "yeşil tüketici hareketi"ne (green consumerism) paralel olarak turistler genelinde doğa ve çevre bilincinin oluştuğuna ve iklim değişikliği hususundaki hassasiyetlerin arttığına işaret edilmekte, turistlerin destinasyonlar, ürün ve seyahat tecrübelerinde "sahicilik" (authenticity) arayışına yöneldikleri vurgulanmaktadır.

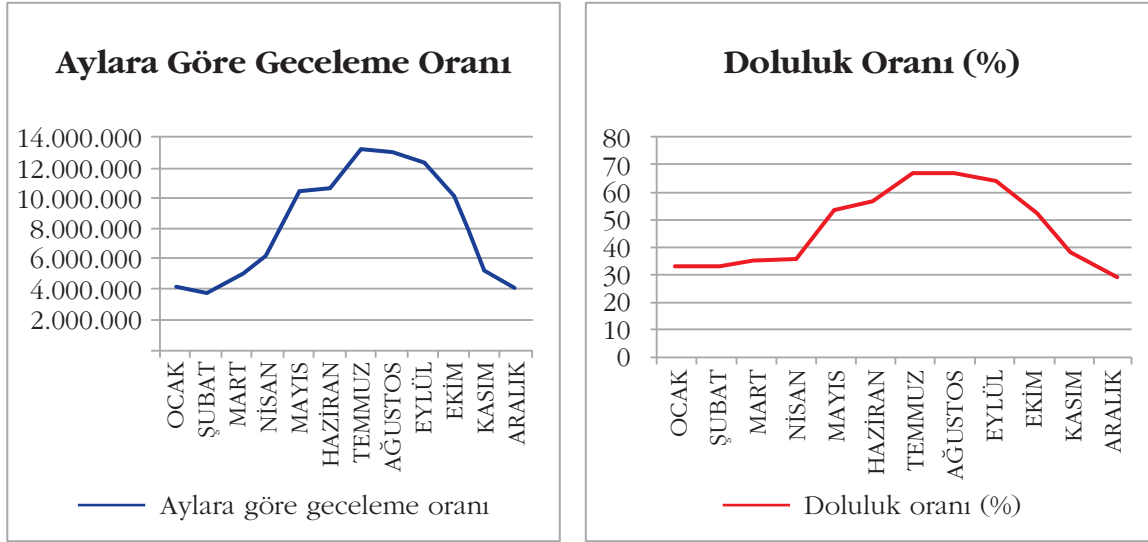
Turizmin çevre ve doğa ile olan ilişkisi "çevresel baskı," "su kaynakları," "ulaşım ve sera gazı emisyonları" ve "sıvı ve katı atıklar" adlı dört alt başlıkta incelenmiştir.

2.2.1.1. Turizm ve çevresel baskı

Turizm sektöründe gözlemlenen temel sorunların başında mevsimsellik kaynaklı çevresel baskılar gelmektedir. Turizm sektörü faaliyetlerinin ağırlıklı olarak yılın belirli bir dönemine odaklanmasının özellikle ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik açısından olumsuz etkileri olduğu aşikardır. Turistik tesislerin planlama ve yönetimini hayli zorlaştıran mevsimsellik sadece işletmelerin karlılığını ve istikrarlı istihdam ortamını etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda yılın belli dönemlerinde doğal kaynaklar ve yerel halk üzerinde olağanüstü bir baskı oluşturmaktadır. Örneğin, Türkiye'ye bir yıl

içerisinde gelen yabancı turistlerin % 30'luk bir bölümü Antalya'yı tercih etmektedir¹⁴. Özellikle turistik faaliyetlerin yıl içine dengeli dağılmıyor olması, yerel kaynakların kullanımına ilişkin tutarlı yıllık planlar yapılmasını zorlaştırmaktadır. Yılın belirli döneminde atıl kalan, diğer dönemlerde ise aşırı yoğunlukta faaliyet gösteren bir sektörün hem iktisadi prensipler, hem de doğal kaynakların kullanımı açısından sürdürülebilir olması oldukça zordur. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye'deki turistik faaliyetler son derece heterojen ve yaz-kış dengesinin gözetilmesini engelleyecek bir şekilde dağılmıştır.

Şekil 2.3. Turistik Tesislerde Aylara Göre Geceleme ve Doluluk Oranı

Kaynak: TÜİK

TUROFED tarafından yapılan çalışmalara göre 2010 senesinde Mayıs-Ekim arasındaki dönemde ülkeye 19,650,000 turist giriş yapmış ve yıllık toplam girişlerin % 72,7'sini oluşturmuştur¹⁵. Bu girişlerin çoğunun ise Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nde yoğunlaştığı görülmektedir. Turizm sektörünün bu şekilde seyreden mevsimsel yapısı enerji, gıda ve hammadde gibi turistik destinasyonlarda kısıtlı olabilecek kaynaklar üzerinde büyük baskı oluşturmaktadır. Ayrıca turizm tesislerinin plansız bir şekilde verimli topraklar, ormanlar, sulak alanlar ve yabani hayatı içeren kaynaklar üzerinde yapılanması doğal peyzaj üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Öte yandan turizm faaliyetlerinin altyapı çalışmalarının alelacele gerçekleştirilmesi halinde meydana gelebilecek hızlı yapılaşma ve çarpık kentleşme flora ve fauna üzerinde tahribat yaratabilmektedir. Benzer bir şekilde, yüksek sezon dönemlerinde turistik destinasyonlarda dönemsel baskı neticesinde hava ve su kirliliğinin yanı sıra kirli atık seviyesinin yüksek boyutta artışı, çevre kalitesinin korunması için bölge sakinleri ve yatırımcıları belli tedbirler almaya itmektedir.

Yapısal bir problem olarak ele alınması gereken mevsimsellikten kaynaklanan sorunları mümkün olduğunca gidermek için turizme elverişli bölgelerdeki ürün ve pazar iyi

¹⁴ "Türkiye Turizm Piyasaları Araştırma Raporları, Antalya 2010," İstanbul Değerleme, 8.

¹⁵ "Turizm Raporu" TUROFED, Mart 2011, 15.

anlaşılmalıdır. Alternatif turizm türlerinin desteklenmesi ve tanıtımı ile beraber yılın yaz dışında kalan dönemlerinde atıl kalan kapasitenin daha verimli kullanılmasının önü açılacak, sürdürülebilirlik yatırımlarının maliyeti göreceli olarak düşürülecektir. Dolayısıyla düşük sezonların canlandırılması için yerel halkın ve çevrenin özel koşulları dikkate alınmalı, yılın farklı dönemlerinde gerçekleştirilebilecek alternatif turizm türlerine yönelim bir devlet politikası haline gelmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Arz ve talebin etkili bir şekilde yönetilmesi için tüm turizm paydaşlarının bir araya gelerek koordineli hareket etmesi gerekmektedir.

2.2.1.2. Turizm ve su kaynakları

Temiz su günümüzde artan talep ve iklim değişikliğinin yaratacağı koşullar düşünüldüğünde en önemli doğal kaynak olarak sınıflandırılmakta ve su kaynaklarının sürdürülebilirliği açısından geleceğe dönük programlar yapılmaktadır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz ülkelerinde yaz aylarındaki turist artışı ve sıcak havadan dolayı susuzluk büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm kapsamında tesislerdeki su kullanımı mevzusunun ivedilikle irdelenmesi gerekmektedir. Türkiye turizm yatırımlarının en yoğun olduğu Akdeniz bölgesinde turistlerin su kullanımı kimi zaman yerel ortalamanın dört katına çıkabilmekte ve yüksek sezonda yerel iklim kaynakları üzerinde ciddi baskı oluşturabilmektedir. Türkiye'de bir kişi günde ortalama 217 litre su tüketirken, lüks bir otelde bir kişi tek gecede (atık su dahil) 750-1000 litre arasında su tüketebilmektedir¹⁶. Özellikle gelişmiş ülkelerde konumlanmış tesislerdeki su tüketimi, gelişmekte olan ülke tesislerinin üç katı düzeyine çıkabilmektedir.

Su kaynakları üzerindeki baskılar turistik faaliyetlerin yoğunluğuna göre artıp azalmakla birlikte iklim değişikliği sonucu tükenmekte olan bu kaynakların daha da hızlı tükeneceği göz önünde bulundurularak bu konuda gerekli önlemler alınmalıdır. İlk planda su kaynakları üzerindeki baskıyı azaltmak için yapılabilecekler arasında hem belediyeler hem de işletmeler nezdinde suya az gereksinimli peyzaj uygulamalarına geçilmesi ve devletin teşvikleri ile "gri su" kullanımının yaygınlaştırılması gelmektedir¹⁷. Turistik işletmelerde tüketicilerin su kullanımının çeşitli teknolojik yeniliklerin benimsenmesi neticesinde makul seviyelere çekilmesi de olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bunun yanında deniz suyunun arıtılarak kullanımının sağlanması özellikle kıyı bölgelerindeki turistik tesislerin yarattığı çevresel baskıyı azaltacaktır. Aynı zamanda bir önceki döneme göre su tasarrufu yaptığını somut olarak belgeleyen tesislerin desteklenmesi turizm işletmelerinin bu konuda daha duyarlı olmalarını teşvik edecektir. Ziyaretçilerin ve işletme çalışanlarının su kullanımı hususunda bilinçlendirilmesinin yanısıra verimli kaynak kullanımının genel eğitim politikalarına dahil edilmesi de uzun vadede olumlu sonuçlar yaratacaktır.

¹⁶ "İstatistiklerle Türkiye," TÜİK 2011, 7.

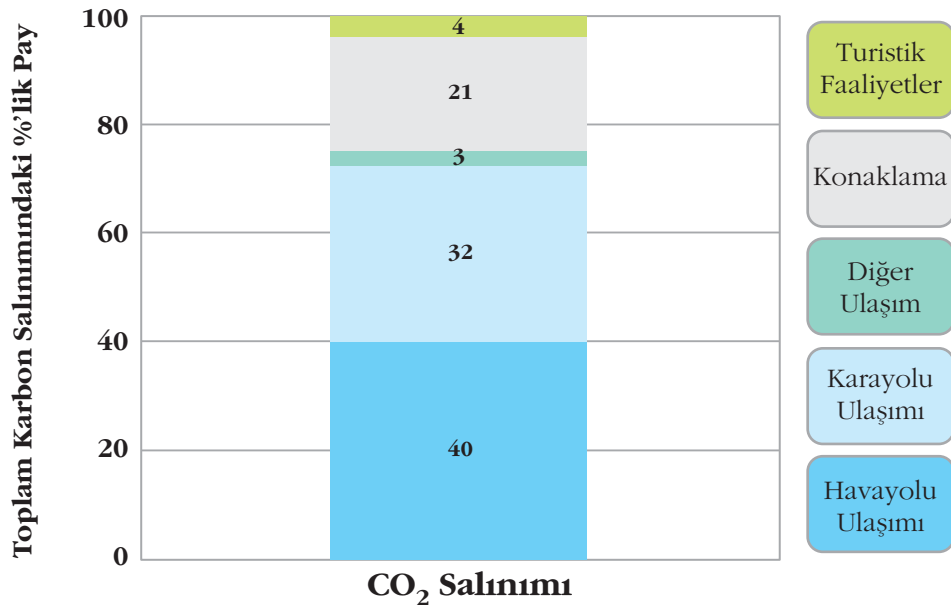
¹⁷ "Gri su" fosforik atığı içermeyen evsel atık sulara verilen genel isimdir.

2.2.1.3. Ulaşım ve sera gazı emisyonları

Sürdürülebilirlik açısından altı çizilmesi gereken bir diğer konu da çoğalan turist sayısı ve değişen seyahat kalıplarının sonucu olarak artan ulaşım ihtiyacıdır. Turizm amaçlı ulaşım, havaalanına gidiş-dönüş, uçuşlar ve varış noktasında yapılan bütün ulaşım aktivitelerini kapsar. Bu sebeple karbon ayak izi hesaplamaları yapılırken seyahatin bütün evrelerindeki enerji kullanımı ve altyapı hesaba katılmaktadır. Türkiye’de özellikle son on senede havacılık sektörünün liberalleşmesi ile birlikte T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı verilerine göre uçak trafiği % 129, yolcu trafiği % 198 artmıştır. TÜİK’in 2010 yılı verilerine göre 332 adet uçak yurt içi ve yurt dışı olmak üzere Türkiye’de 919,000 uçuş gerçekleştirmiştir. Bu uçuşların % 60’ı turistik amaçlı insan taşımacılığını kapsamaktadır. Son yayınlanan Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMI) verilerine göre 2011 yılında uçuş sayılarında % 13,4’lük bir artış yaşanmış ve 1,040,000’den fazla uçuş gerçekleşmiştir¹⁸.

Turizm sektöründe yaşanan büyüme taşımacılık alanına da yansımaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm olgusunda taşımacılık merkezi bir yer tutmakta ve taşımacı firmalar sürdürülebilirlik uygulamaları konusunda teşvik edilmektedir. Keza ulaşımdan kaynaklı emisyon salınımının iklim değişikliği üzerindeki etkisi bu konuyu turizm planlamasında önemli bir yere koymuştur. Küresel ölçekte turizmden kaynaklanan karbon salınımları iklim değişikliğine yol açan faktörlerin % 5 ila % 12’sini oluşturmaktadır¹⁹. Bu payın yaklaşık % 40’ını havacılık, % 32’sini ise karayolu taşımacılığı oluşturmakta, sonuç olarak turizmden kaynaklanan karbon salınımının % 72’lik kısmının ulaşım faaliyetlerinden

Tablo 2.4. Turizmden Kaynaklanan CO₂ Salınımı Kaynakları

Kaynak: UNEP, *Climate Change and Tourism: Responding to Tourism Challenges*

¹⁸ www.dbmi.gov.tr/istatistik.aspx

¹⁹ *Climate Change and Tourism Policy in OECD Countries*, 9.

kaynaklandığı anlaşılmaktadır²⁰. OECD ülkeleri genelini kapsayan bu istatistik, halihazırda Türkiye'nin bu kadar ayrıntılı bir sera gazı emisyon envanteri olmaması sebebiyle turizm ve ulaştırma planlaması için önemlidir. Türkiye'nin sera gazı emisyonlarının arttığı ve ulaştırma sektörünün bu artıştaki payının %16 civarında olduğu göz önüne alındığında sürecin olağan seyrinde devamı durumunda önümüzdeki 25 yıllık süre içerisinde taşımacılık kaynaklı sera gazı emisyonlarının iki katından fazlasına çıkacağı öngörülmektedir.

Turizmde ulaşımdan kaynaklı sera gazı emisyonlarının azaltılması için öncelikli olarak emisyonların takibinin yapılabilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, ulaştırma sektörünün de Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik kapsamına alınması ve T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile işbirliği içerisinde gerekli mevzuatı ve veri tabanını oluşturmaları önemlidir.

Sera gazı emisyonuna yol açan bir diğer önemli faktör ise ısıtma, soğutma ve aydınlatma için kullanılan enerji kaynaklarının ürettiği gazlardır. Söz konusu faaliyetlerden kaynaklanan emisyonların asgari ölçüde tutulabilmesi için finansal imkanlar dahilinde turizm tesislerinin enerji verimliliği prensiplerine göre yeniden yapılandırılması ve işletmelerde verimli enerji kullanımı prensibinin benimsenmesi gerekmektedir.

Isıtma ve soğutmadan kaynaklı enerji kullanımı ele alındığında öne çıkan çözüm binalarda enerji verimliliğinin sağlanmasıdır. Türkiye'de konut sektörü, maliyet etkin enerji ve CO₂ tasarrufu sağlamada mevcut seviyelere göre % 30 ila % 50'ye varan fırsatlar sunmaktadır²¹. Türkiye, enerji verimliliğini artırmak ve teşvik etmek amacıyla ilgili mevzuat ve kurumsal yapıda gerekli düzenlemeleri yaparak önemli bir yol almıştır. Bu noktada, turizm sektörünün de yatırımlarını Ulusal Enerji Verimliliği Stratejisi, Binalarda Isı Yalıtım Kuralları Standardı (TS 825), Yeni Binalara Yönelik Binalarda Isı Yalıtım Yönetmeliği ve Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği'ne uyumlu bir şekilde gerçekleştirmesi sürecin ulusal stratejimize paralel olarak gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Turizm bölgelerinde yenilenebilir enerjinin kullanımının artırılması açısından bu bölgelere yapılan yenilenebilir enerji yatırımlarının desteklenmesi önemlidir. Özellikle yaz aylarında yenilenebilir enerji kullanan ve enerji tasarrufu yapan turizm tesislerinin çeşitli ödüller ile desteklenmesi sera gazı emisyonu artışını engelleyici bir yöntem olacaktır. Aynı şekilde, yeni kurulacak tesislerin gerekli altyapı çalışmalarını kurulum aşamasında gerçekleştirmeleri kaynak kullanımı ve tasarruf açısından verimliliği azami seviyede artıracaktır.

Turizm bölgelerinde yenilenebilir enerjinin kullanımının artırılması için bu bölgelere yapılan yenilenebilir enerji yatırımlarının desteklenmesi önemlidir.

²⁰ "Climate Change and Tourism: Responding to Global Challenges," Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), 9 Temmuz 2008, 32.

²¹ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, <http://www.enerji.gov.tr/index.php>

2.2.1.4. Sıvı ve katı atıklar

Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde kapsamlı bir toplama ve imha etme sistemi mevcut değil ise zaman içerisinde biriken atıklar ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Sıvı ve katı atıklar yeterli kanalizasyon ve arıtma tesislerinin bulunmadığı bölgelerde denize boşaltılmakta, denizlerin temizliğini ve deniz hayvanlarının yaşamlarını tehdit etmektedir. Doğa turizminin tercih edildiği bölgelerde dahi atık toplama ve imhası için verimli sistemler bulunmadığı ve ziyaretçilerin atıklar konusunda yeterli duyarlılık göstermedikleri gözlemlenmektedir. Turizmde atık probleminin çözümü yerel yönetimler, işletmeciler ve ziyaretçiler arasında çevre ve atık bilincinin geliştirilmesi ve atıkların minimum zararlar imhasına yönelik düzenlemeler ve altyapının yapılması ile mümkün olacaktır.

Sıvı atık konusundaki bir diğer ciddi sorun da kanalizasyon sistemidir. Özellikle Türkiye gibi şehir merkezleri dışındaki bölgelerde kanalizasyon sistemlerinin yeterli seviyede bulunmadığı ülkelerde atık su kirliliği insan ve hayvan sağlığını tehdit etmektedir. Bu sebeple özellikle bahçe sulaması ve içme suyu dışında kullanılacak sular için "gri su" kullanımının yaygınlaşması atık suların geri dönüşümünü mümkün kılacak ve su kaynakları üzerindeki baskıyı ciddi ölçüde hafifletecektir.

Özetlemek gerekirse, yukarıda tartışılan turizmin çevre ve doğa ile ilişkisinin sürdürülebilir bir eksene çekilebilmesi için yerel yönetimler, işletmeciler ve ziyaretçiler başta olmak üzere sektörün tüm paydaşlarının çevre ve doğa bilincinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle turizm işletmelerinde çevre yönetimi prensibinin benimsenerek hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar toplum genelinde çevre bilincinin artırılması birincil öncelik arz etse de sıvı ve katı atık yönetimi hususunda katı ve taviz vermeyen yönetmeliklerin ve düzenlemelerin tasarlanması, daha da önemlisi bu yönetmeliklerin turizm işletmeleri tarafından uygulanmasının düzenli olarak denetlenmesi gerekmektedir. Bu noktada atık su arıtması ile ilgili düzenlemelerin ve girişimlerin önemli bir kısmının yerel yönetim ve birliklere devredilmesi sürecin daha planlı ve risksiz bir şekilde gerçekleştirilmesini mümkün kılacaktır. Ayrıca, turizm bölgelerinde işletmelere geri dönüşüm imkanı yaratacak altyapı hizmetleri ve yönetim sistemlerinin gerekirse devlet desteğiyle ulaştırılması gerekmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İÇİN;

- Başta işletmeler ve ziyaretçiler olmak üzere sektörün tüm paydaşlarının çevre ve doğa bilincinin geliştirilmesi,
- İşletmelerinde çevre yönetimi,
- Yerel yönetimlerin bölgelerin enerji, su ve geri dönüşüm altyapısını tamamlaması,

- Mevsimselliğin olumsuz etkilerini en aza indirmek için alternatif turizm planlamasının yapılması,
- Kaynak verimliliği konusunun (deniz suyu arıtım sistemleri, 'gri su' kullanımı, yenilenebilir enerji yatırım ve kullanımı, geri dönüşüm ve teknoloji transferi, enerji verimliliği) hem işletme, hem de belediyeler nezdinde arazi, arsa ve kredi destekleri ile teşvik edilmesi,
- Sıvı ve katı atık yönetimi hususunda yönetmeliklerin ve düzenlemelerin tamamlanması ve ilgili denetimlerin gerçekleştirilmesi,
- Turizm tesislerinin sürdürülebilir prensiplere uygun olarak yenilenmesi amacıyla kredi ve destek olanaklarının artırılması olumlu sonuçlar doğuracaktır.

2.2.2. Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Katkısı

Turizm ile bir bölgenin kalkınması arasında göz ardı edilemeyecek bir bağ vardır. Turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı kültürel ve doğal mirasa sahip bölgelerde sağlık ve eğitim hizmetlerinin gelişmesi ve altyapı çalışmalarının hızlandırılması bölgesel kalkınmanın da önünü açar. Kültürel mirasın ve doğal güzelliklerin tanıtımı sonucunda turistik faaliyetlerin arttığı bölgelerde, yerel ürünlerin tanıtımı yapılabilmekte ve elde edilen turizm gelirlerinden yerel halkın da yerel işletmeler ve çeşitli iş olanakları aracılığıyla doğrudan veya dolaylı olarak pay alması sağlanabilmektedir.

2011 yılı içerisinde Türkiye'de toplam istihdamın % 8,1'ini turizm ve yan sektörleri oluşturmuş ve yaklaşık 2 milyon kişiye istihdam sağlamıştır. Turistik faaliyetlerin genellikle sanayinin yoğunlaşmadığı bölgelerde gerçekleşmesi ve istihdam ve gelir-gider dengesine yaptığı olumlu katkı bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinin de itici gücü olmuştur. Turizmden kaynaklanan altyapı düzenlemeleri ve ulaşımında gerçekleştirilen yatırımlar da turizm bölgelerinin kalkınmasında büyük rol oynamaktadır. Altyapı hizmetleri tamamlanmış, ulaşım olanakları artırılmış, sağlık ve eğitim sistemleri kurulmuş bölgeler turizm dışı sektörler için de elverişli yatırım ortamı sunmaktadır. Çeşitli sektörlerde bu bölgelere yatırımların artması sonucunda istihdam yaratılması turizmin az gelişmiş bölgelere yansıyan olumlu etkileri arasındadır.

Ancak turizm sektörünün mevsimselliği sebebiyle istihdamda devamlılık sağlanamamaktadır. Özellikle yaz sezonunda artan istihdam turistik sezonun bitmesi ile kesintiye uğramaktadır. Çalışanlar yıl boyunca sürekli bir iş bulamadıkları için sektörde kalifiye ve deneyimli insan kaynağı ile ilgili kısıt baş göstermektedir. İstihdamın sürekliliği ve eğitilmiş işgücü için yan sezonlarda turizm bölgelerine ayrılan kaynakların artırılması ve alternatif turizm için gerekli altyapı çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir. Sezon

boyunca çalışan istihdamını sürdüren ve belirlenmiş bir kotanın altına düşürmeyen sahil bölgelerindeki tesislerin yeni teşvik sistemine göre stratejik yatırım kapsamındaki girişimlere verilen teşviklerden yararlanmasının sağlanması hem istihdamın sürdürülebilirliği açısından, hem de turizm sektörünün bölgesel kalkınmaya katkısı göz önüne alındığında önemli bir hamle olacaktır.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu raporunda da belirtildiği gibi bölgesel kalkınma açısından turistik yatırımlara destek verilirken, yaratılan katma değer in bölgede kalmasının yolları aranmalı, yerel halk ve bölgenin gelişimini gözetecek bir düzen tesis edilmelidir. Bu konuda gerekirse çok uluslu şirketlerin bölgesel kalkınma için katkı sağlayabilecekleri çeşitli kanallar belirlenmeli ve ilgili mevzuat ile desteklenmelidir. Uzun vadeli planlar yapılırken geleneksel el sanatları ve yerel ürünler gibi bölgedeki halkın bilgi ve deneyimine dayalı faaliyetlerin tanıtılması sağlanmalıdır. Ayrıca değişen turizm trendleri ve etkilerini ölçecek izleme programlarının geliştirilmesi ve diğer yerel farklılık unsurlarının doğal ve kültürel mirasa dayalı kaliteli ürün ve hizmetlere dönüştürülmesi önemli bir sosyal sürdürülebilirlik örneği olacaktır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus da turistik tesislerin varış noktasının doğal hayatına ve yerel mimarisine eklemlenmesi konusunda gösterilmesi gereken hassasiyettir. Arazi kullanım planlaması ve imar mevzuatlarındaki eksiklikler birçok destinasyonda tesislerin, sahiller, vadiler ve ağaçlık alanlar boyunca plansız bir biçimde yayılmasına neden olabilmektedir. Özellikle sektörde varolan kayıtdışı ekonomi dolayısıyla bu planlamanın yapılmaması neticesinde lojmanlar, otoparklar, yollar, servis alanları, geri dönüşüm sistemleri, kanalizasyon bağlantıları ve çöplükler gibi sektörü destekleyici altyapı hizmetleri de plansızca yapılmak zorunda kalmaktadır. Bu hizmetlerin sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak, çevresel kaynakların ve kültürel mirasın korunmasını mümkün kılacak bir planlama dahilinde gerçekleştirilmesi ve uygulamaların denetlenmesinin etkili bir biçimde yapılması gerekmektedir.

Doğal ve kültürel çevrenin korunması için 'ekonomik güç olarak turizm' tezinin ön plana alınması, korunan alanların ulusal ve uluslararası sistemler dahilinde tanımlanması bu noktada olumlu olabilecek adımlardır. Ayrıca korunan alanlarla turizm sektörü işletmeleri ve örgütleri arasındaki bağın, sürdürülebilir turizm stratejisi ve eylem planı doğrultusunda çevre ve ziyaretçi yönetimi ve ürün geliştirme konularında güçlendirilmesi gerekmektedir. Turizmle bağlantılı olarak belirli bölge noktalarda restorasyon ve geleneksel dokunun muhafazasına yönelik koruma faaliyetlerinin desteklenmesi de sürdürülebilir kalkınma ve turizmi ortak paydada buluşturabilecek noktalardır.

2.3. Sürdürülebilirliğin Türkiye Turizm Sektörünün Rekabet Gücüne Etkisi

2.3.1. Rekabet Gücü ve Turizm Sektörü

Kamuoyunda rekabet gücüne ilişkin algı, "pazar payı - toplam gelir - tanınırlık" gibi etmenler çerçevesinde oluşmakta, bu nedenle kalite ve uzun vadeli gelişim göz ardı edilmektedir. Ayrıca tamamen niceliğe dayalı olan bu faktörlerin ön planda tutulması, kaliteye ilişkin avantaj ve dezavantajların belirlenmesini de engellemektedir. Oysa rekabet gücü ekonomik, insani-sosyal ve doğal faktörlerin bileşiminden oluşur. Rekabet gücünü ortaya koyabilmek için tüm bu faktörleri sektördeki uluslararası rakipler ile kıyaslayarak ve son dönemdeki gelişimlerini izleyerek ölçmemiz gerekir. Bu bağlamda, Türkiye'nin de fiyat odaklı turizm politikasından İspanya'nın son yıllarda izlediği kalite odaklı bir modele geçiş yapması yapısal bir dönüşümü mümkün kılacak ve ülkemiz turizm sektörünün rekabetçiliğini kalıcı bir şekilde artıracaktır.

Türkiye turizminin gelişiminde sadece büyüme oranları üzerinde durulması, bu büyümenin plansız ve gerekli altyapı kurulumu olmadan gerçekleşmesi halinde ileride başgöstermesi muhtelen sorunların göz ardı edilmesine yok açmaktadır. Örneğin, son yıllarda mevcut yatak kapasitesi kontrolsüz bir şekilde artmıştır. Üstelik kapasitedeki bu artış gerek şehircilik, gerekse nitelikli işgücü eksenli politikalar ve planlarla desteklenmemektedir. Bu dengesiz ve plansız büyümenin muhtemel sonuçları arasında bölgesel ve kentsel dokunun bozulması, mevcut kalifiye iş gücünün talebi karşılayamaması, nitelikli işgücüne erişimin gitgide zorlaşması, doğal kaynaklar üzerindeki baskının artması ve atık yönetiminin iyice güçleşmesi yer almaktadır.

Kayıt dışılığın ve haksız rekabetin önlenmesi için yerel ve ülke genelinde yetkilendirilmiş birimlere büyük rol düşmektedir. Zira bu unsurlar ülkemiz firmalarının küresel rekabette güçlenmelerini engellemektedir. Türkiye içerisinde doğal, tarihsel ve kültürel kaynakların adil kullanımı için eşit koşullar altında rekabeti sağlayacak politikaların devreye sokulması gerekmektedir.

Rekabet gücünün yukarıda belirttiğimiz ilkeler ışığında sosyo-ekonomik, kültürel, altyapısal ve niteliksel faktörler dikkate alınarak ölçümü dünyanın önde gelen inceleme platformlarının başında gelen Dünya Ekonomik Forumu (WEF-World Economic Forum) tarafından düzenli olarak gerçekleştirilmektedir. WEF her yıl yayınladığı Dünya Rekabetçilik Raporunda, Küresel Rekabetçilik Endeksi sonuçlarını açıklamakta ve 142 ülkenin, 111 farklı kategoride rekabet gücünü ortaya koymaktadır.

Bu bölümde ağırlıklı olarak "Dünya Ekonomik Forumu"nun "Seyahat ve Turizm" sürdürülebilirlik raporundan yola çıkılarak "Sürdürülebilirliğin Türkiye turizminin rekabet gücüne etkisi" ortaya konacaktır. 2011 raporunun yanı sıra daha eski raporlar da göz önüne alınarak Türkiye'nin gelişim çizgisi değerlendirilecektir.

WEF, Küresel Rekabetçilik Endeksini turizm sektörüne de uyarlamış ve sonuçlarını senelik hazırlanan "Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Raporu"nda ortaya koymuştur. Endeks ile ülkelerde turizm sektörünün gelişimine ilişkin politikaların etkilerinin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Endeks aşağıda sıralanan 14 bileşen ve onların altında yer alan 75 alt bileşenden oluşmaktadır:

Politika ve Düzenlemeler	Çevresel Sürdürülebilirlik	Güvenilirlik ve Güvenlik
Sağlık ve Hijyen	Seyahat ve Turizm'de Önceliklendirme	Hava Ulaştırma Altyapısı
Kara ve Demiryolu Altyapısı	Turizme Yönelik Altyapı	İletişim ve Bilişim Altyapısı
Turizm Sektöründe Fiyat Rekabeti	İnsan Kaynakları	Sektörün Cazibesi
Doğal Kaynaklar	Kültürel Kaynaklar	

Bu ölçümler sonucunda toplanan veriler raporda karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Alt endeksler gerek Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA) ve BM Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) gibi uluslararası organizasyonların verilerine, gerekse de WEF'in 'Yıllık Yönetici Görüş Anketleri'nden alınan algı temelli araştırmalara dayanmaktadır.

Rapor bu alt bileşenlerin oluşturduğu bir sonuç endeksine de sahiptir. 2011 yılında yayımlanan rapora göre turizm sektöründe en yüksek rekabet gücüne sahip beş ülke İsviçre, Almanya, Fransa, Avusturya ve İsveç olarak sıralanmaktadır. Türkiye 2008 raporunda 54., 2009 raporunda 56., 2011 raporunda ise 50. sırada kendisine yer bulmuş ve istikrarlı olarak listenin orta sıralarında konumlanmıştır. Raporda Türkiye'nin en önemli avantajlarının başında sahip olduğu doğal ve kültürel varlıklar ile el sanatlarındaki gücü gelmektedir. Ayrıca sektöre yönelik hükümet politika ve düzenlemelerinin destekleyici niteliğinin sosyo-ekonomik gelişimi ve rekabet gücünü arttırdığı vurgulanmaktadır.

Bununla birlikte doğal ve kültürel varlıkların korunması konusundaki uygulamalar rakip ülkeler ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde Türkiye'nin bu alanlarda yeterli seviyede rekabetçilik gösteremediği ve özellikle turizm sektöründeki ana rakipleri

karşısında dezavantaj yaşadığı gözlemlenmektedir. Zira sürdürülebilirlik ile ilişkili alt başlıklardan birçoğunda Türkiye rakiplerinin gerisinde kalmakta, doğal ve kültürel zenginliğine rağmen rekabetçilik endeksinin orta sıralarından kurtulamamaktadır. 2000'li yıllarda en çok turist çeken ilk 10 ülke arasındaki yerini sağlamlaştırmasına ve rekabetçilik endeksinde son dönemdeki nisbi yükselişine rağmen Türkiye'nin endekste halen 50. sırada yer alması uzun vadede sektörün gelişimi ile ilgili alternatif stratejilere ihtiyaç duyulabileceğine işaret etmektedir. Türkiye'nin rekabetçilik endeksinde üst sıralara tırmanması ve gelişen turizm sektörünü uzun vadeli planlar ile desteklemesi için turizm politikasının sürdürülebilirlik ekseninde geliştirilmesi ve turizm sektörünün niteliksel ve kalıcı dönüşümünün sağlanması gerekmektedir.

Öte yandan Türkiye turizm sektörünün rekabetçiliğini olumsuz etkileyen ve sürdürülebilirliğini tehdit eden bir başka mevcut sorun nitelikli işgücüne erişimin kısıtlı olmasıdır. Türkiye turizminin yaz sezonu ağırlıklı bir yapısı vardır. Her ne kadar alternatif turizm türlerine yatırım teşvikleri mevcut mevsimselliği nisbeten kırabilecek olsa dahi yaz ağırlıklı turizm faaliyetlerinin gelecekte de baskın olacağı bir gerçektir. Ancak mevsimlik istihdam sektörün nitelik olarak gelişmesi için ihtiyaç duyulan nitelikli işgücünün yaratılmasının önündeki en büyük engeldir. Bu sorunun çözümü için, öncelikle turizm sektörü çalışanlarının eğitim olanakları genişletilmeli ve aranan kriterler sıkılaştırılmalıdır. Bu doğrultuda, sezon dışında kalan dönemde de çalışan istihdamını sürdüren ve belli bir kotanın altına düşürmeyen tesislere stratejik yatırım kapsamındaki girişimlere verilen teşviklerin verilmesi sektörde istihdamın sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Bu doğrultuda, Turizm ve Otel İşletmeciliği bölümlerinde okutulan müfredatın sürdürülebilirlik temeline oturtulması da faydalı olacaktır.

2.3.2. Sürdürülebilirlik ve Rekabet Gücü

Ekonomik, insani, doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilirliği ülke, sektör ve firma bazında uzun vadeli rekabet gücünü artırmaktadır. Sürdürülebilirlik konusunda avantaja sahip ülke veya firmalar, daha kaliteli ürün ve hizmetleri, kesintiye uğramadan hedef pazarlara ulaştırabilme şanslarını artırmaktadırlar. Bu konuda geriden gelen ülke ve firmalar ise kalite düşüşünün yanı sıra artan çevresel baskılar ve kamuoyu tepkisi gibi ciddi risklere artan bir oranda maruz kalmaktadır.

WEF'in hazırladığı turizm sektöründe rekabetçilik raporlarından çıkan en çarpıcı örnek kendisini son yıllarda 'ekolojik devlet' olarak tanımlayan ve bu politika ile beraber ülke turizmini canlandırmayı hedefleyen Karadağ'ın 2008-2011 yılları arasında rekabetçilik endeksinde yaptığı sıçramadır. Zira 2008'de 59. sırada listede yer alan Karadağ sadece üç yıl içerisinde 36. sıraya yükselmeyi başarmıştır. Bu sıçramanın temel sebeplerinden bir tanesi üç yıllık süre içerisinde Karadağ'ın 'çevresel sürdürülebilirlik' kategorisinde kat ettiği ciddi mesafedir. 2008'de ilk defa uygulanmaya başlanan 'çevresel sürdürülebilirlik'

alt bileşeninde 105. sırada yer alan Karadağ 2011’de 45. sıraya kadar yükselmiş, bu da küresel rekabetçiliğinin artmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Bu gelişim Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi tarafından da dikkate alınmış, Karadağ’ın 2011-2021 arasında turizmde ortalama %16 ile en hızlı büyüyen ülke olacağı öngörülmüştür²².

"Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Raporu"nda yer alan alt endekslerin önemli bir bölümü sürdürülebilir rekabet gücü ile yakından ilişkilidir. Bu çerçevede gerek sürdürülebilirlik-turizm ilişkisini incelemek, gerekse Türkiye’nin bulunduğu konumu ortaya koymak açısından özellikle kültürel ve doğal varlıklara ait endeksler ve sonuçları aşağıda kısaca özetlenecek ve Türkiye’nin mevcut durumu rakipleriyle mukayeseli olarak aktarılacaktır.

Tablo 2.5. Seyahat ve Turizmde Rekabetçilik Raporu’nda Türkiye’nin Konumu²³

Çevresel Sürdürülebilirlik	85
- Çevresel Düzenlemelerin Sıklığı	78
- Çevresel Düzenlemelerin Uygulanması	75
- Turizm ve Seyahat Sektöründe Gelişimin Sürdürülebilirliği	73
- Karbon Dioksit Emisyonları	69
- Partikül Madde Kirliliği	78
- Tehdit Altındaki Türler	107
- Uluslararası Çevre Anlaşmalarının Kabul Edilmesi	117
Kültürel Kaynaklar	21
- Dünya Kültürel Mirası Listesi	13
- Yaratıcı Endüstriler İhracatı	16
Doğal Kaynaklar	81
- Dünya Doğal Mirası Listesi	17
- Koruma Altındaki Alanlar	118
- Doğal Çevrenin Kalitesi	90
- Bilinen Türlerin Toplam Sayısı	65

Kaynak: World Travel and Tourism Council, Travel and Tourism 2011

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere Türkiye "çevresel sürdürülebilirlik" ve "doğal kaynaklar" göstergelerinde listenin alt sıralarında yer almakta, dünya kültürel mirası listesi ve yaratıcı endüstriler ihracatı alt bileşenlerinin yer aldığı "kültürel kaynaklar" bölümünde ise dünya ortalamasına paralel bir rekabetçilik göstermektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye’nin sahip olduğu bir çok kültürel eserin T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın yoğun çalışmalarıyla dünya mirası listesine dâhil edilmesi "kültürel kaynaklar" bileşeninde küresel rekabetçiliğimizi artıran temel faktörlerin başında gelmektedir. Öte yandan,

²² World Travel and Tourism Council, Travel and Tourism 2011, 26

²³ Tabloda kırmızı renk ile işaretlenen kategorilerde Türkiye’nin dünya genelindeki sıralaması rekabetçilik sıralamasından aşağıda, yeşil renk ile işaretlenen kategorilerde ise genel rekabetçilik sıralamasından yukarıda yer almaktadır.

Türkiye'nin rekabetçiliğini artırmak ve niteliksel bir sıçrama gerçekleştirmek için özellikle çevresel sürdürülebilirlik ve doğanın korunması konularında ciddi çalışmalar yapılması gerekmektedir.

WEF raporunda rekabetçiliği ölçmek için belirlenen üç alt başlıkta Türkiye'nin konumu sürdürülebilir turizm anlayışı açısından önemli bilgiler içermektedir. Zira çevresel sürdürülebilirlik, güvenlik ve hijyen gibi kriterlerin yer aldığı "Seyahat ve Turizm: Düzenleyici Çerçeve" endeksinde Türkiye dünya genelinde 66. sırada bulunmaktadır. Hava ve kara ulaşımı altyapıları, turizm altyapısı ve fiyat rekabetçiliği kriterlerinin bulunduğu "Seyahat ve Turizm: Yatırım Ortamı ve Altyapı" başlıklı ikinci kategoride ise Türkiye'nin rekabet gücü açısından 55. sırada kaldığı görülmektedir. Doğal, tarihi ve kültürel mirasın yer aldığı "Seyahat ve Turizm: İnsani, Kültürel ve Doğal Kaynaklar" endeksinde ise Türkiye bulunduğu coğrafya ve sahip olduğu doğal miras sayesinde daha yüksek bir sırada yer almış ve 28. sırada konumlanmıştır.

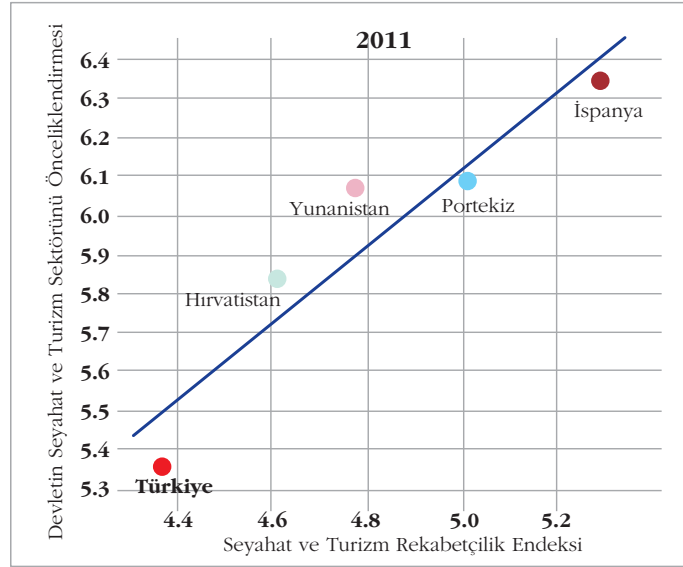
'Çevresel sürdürülebilirlik' alt bileşeni WEF raporlarına 2008 yılında dahil edilmiş ve sonraki üç raporda ülkelerin rekabetçilik değerlendirmelerinde önemli rol oynamıştır. Dolayısıyla yayımlanan son üç WEF raporunda Türkiye'nin turizm sektöründeki rakipleri ile sürdürülebilirlik prensibi açısından karşılaştırmasının yapılması bundan sonraki dönemde turizm alanında yapılacak düzenlemeler ve turizm yatırım ve faaliyetlerinin sürdürülebilir bir eksene çekilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Aşağıdaki tabloda 2011 WEF raporlarında Türkiye'nin rekabetçilik, çevresel sürdürülebilirlik ve doğal kaynakların korunması hususlarında İspanya, Yunanistan, Portekiz, ve Hırvatistan ile mukayasesi yer almaktadır. Türkiye'nin rekabetçiliğini artırmak ve listede üst sıralara tırmanmak için başta çevresel sürdürülebilirlik ve doğal kaynakların korunması olmak üzere sağlık hizmetleri ve güvenlik gibi alanlarda yapısal reformlar gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

**Tablo 2.6. Rekabetçilik Endeksi Karşılaştırması:
Türkiye ve Rekabet Ettiği Ülkeler**

Ülke	Rekabetçilik			Çevresel Sürdürülebilirlik			Doğal Kaynakların Korunması		
	2008	2009	2011	2008	2009	2011	2008	2009	2011
İspanya	5	6	8	33	31	33	35	30	35
Yunanistan	22	24	29	40	47	68	75	74	61
Portekiz	15	17	18	15	18	17	81	86	86
Hırvatistan	34	34	34	41	39	46	68	69	75
Türkiye	34	56	50	90	104	85	79	89	81

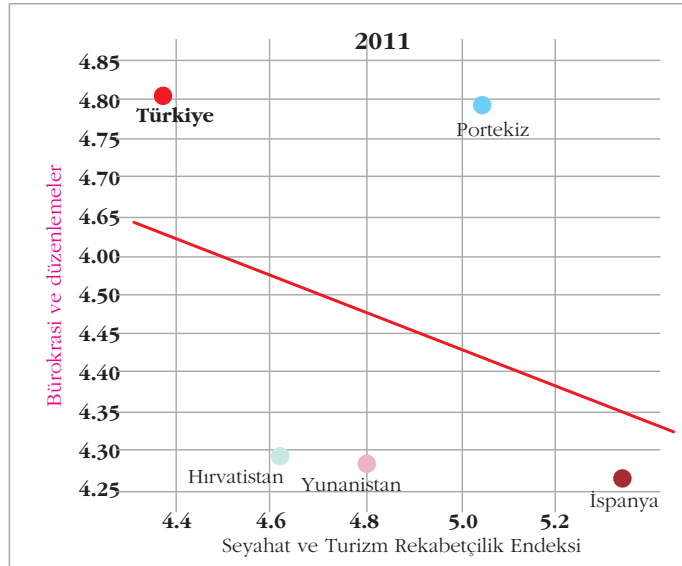
Kaynak: WEF Travel and Tourism Report

Şekil 2.4. Türkiye'nin Turizm Sektöründe Rekabet Ettiği Ülkeler ile Karşılaştırılması: Devletin Sektörü Önceliklendirmesinin Rekabetçiliğe Etkisi

Kaynak: WEF Travel and Tourism Report 2011

Şekil 2.5. Türkiye'nin Turizm Sektöründe Rekabet Ettiği Ülkeler ile Karşılaştırılması: Bürokrasi ve Düzenlemelerin Rekabetçiliğe Etkileri

Kaynak: WEF Travel and Tourism Report 2011

Türkiye'nin turizmde rekabet ettiği ülkeler ile mukayese edildiğinde bürokrasinin fazlalığı ve diğer ülkelerin sektörü daha fazla önceliklendirdikleri dikkat çekmektedir. Söz konusu ülkelerde sektörün mukayeseli olarak doğru politikalar ile sürdürülebilir bir şekilde gelişiminin sağlandığı da gözlenmektedir. Türkiye'de istihdam ve ekonomiye net katkı yapan sektörün, arzu edilen ivmeyi kazanabilmesi için turizmin stratejik bir sektör olarak kabul edilmesi, sektörde sürdürülebilir uygulama ve politikaların desteklenmesi ve bürokrasinin azaltılması bu süreçte katkı sağlayacaktır.

B Ö L Ü M

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM POLİTİKALARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM POLİTİKALARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Sürdürülebilirlik toplumsal bir mutabakat ve ortak bir vizyon gerektirmektedir. Paydaşların öncelikleri farklılık gösterse de, kapsamlı ve fark yaratacak bir sürdürülebilir turizm politikası konu ile ilgili değişik hedeflerin tümünü bünyesinde toplamalı ve eylem planları da bu çok yönlülüğü desteklemelidir. Sürdürülebilirlik konusunda geçtiğimiz on yıl içerisinde büyük mesafe kat edilmiş ve sürdürülebilirlik anlayışı birçok ülke, topluluk ve birliğin politika yapım aşamalarında gündemlerinin önemli bir noktasında yer almıştır. Dünyadaki en büyük sektörlerden biri olan turizm sektörü de kuşkusuz bu eğilimin içinde bulunmuş ve sürdürülebilirliği vizyon, hedef ve eylemlerine entegre etmiştir.

3.1. Avrupa Birliği Sürdürülebilir Turizm Politikaları

Avrupa Birliği'nin turizmde takip ettikleri yol haritası Türkiye turizm sektörü açısından önem taşımaktadır. Hem Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinde yaklaşım benzerliğinin getireceği fayda, hem de Türkiye'ye gelen ziyaretçilerin büyük bir çoğunluğunun Avrupa Birliği üyesi ülkelerden gelmesi sebebiyle Avrupa Birliği'nin geliştirdiği turizm politikalarının ve sürdürülebilirliğe verdiği önemin yakın takip ve analizi, Avrupa'dan gelen ziyaretçilerin beklentilerini karşılamak açısından önemlidir.

Avrupa Birliği'nin turizm politikalarının iletişimi 2001 yılından beri düzenli bir şekilde Avrupa Komisyonu tarafından yapılmaktadır. Sürdürülebilirliği öne çıkaran ilk AB Turizm Bildirisi 2003 senesinde "Avrupa Turizminin Sürdürülebilirliği için Temel Yönelimler" adıyla yayımlanmıştır. 2006 senesinde "Yenilenmiş Avrupa Turizm Politikası", 2007 yılında ise, "Rekabetçi ve Sürdürülebilir Avrupa Turizmi için Gündem" bildirisi AB üye ülkelere sunulmuştur. 2007 bildirisi, Avrupa turizminde sürdürülebilirliğe erişilmesi için atılması gereken çeşitli adımlar önermiştir. Aynı zamanda bu bildiriyle yenilenmiş olan Lizbon Büyüme ve İş Stratejisi ile Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi'ne de katkıda bulunulmuştur.

Bildiri, sürdürülebilir turizmin ilke, hedef ve karşılaşacağı zorlukların çerçevesini belirlerken, tüm paydaşların süreç içerisindeki rol ve sorumluluklarını vurgulamış ve hepsini Avrupa turizminin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmaya çağırmıştır. Avrupa Komisyonu aynı zamanda ekonomik ve sektörel olarak çeşitli şekillerde turizmi etkileyen alanlarda da sürdürülebilirliği destekleyici genel Avrupa politikaları ve eylemlerine bağlı olduğunu taahhüt etmiştir.

2007 bildirisini takiben son turizm bildirisi 2010 senesinde "Avrupa: Dünyanın Bir Numaralı Turist Destinasyonu - Avrupa'da Turizm için Yeni Bir Çerçeve" adıyla yayınlanmıştır²⁴. Bu raporda, Lizbon Anlaşması çerçevesinde Avrupa Birliği üye ülkelerinin turizm politikalarının eşgüdümlü çalışması ve gerektiğinde programların desteklenmesi hedeflenmiştir. Aynı zamanda üye ülkelerin turizm sektörlerinin gelişimi için uygun bir ortamın sağlanması ve işbirliğinin desteklenmesi amaç olarak belirtilmiştir. Söz konusu bildiride belirlenen ilkeler Avrupa Birliği ülkelerinin ulusal çalışmalarının yanında "Avrupa" ve "çok ulusluluk" prensiplerinin benimsenmesi ve bu yaklaşımın katma değer yaratması için çalışılması yönündedir. Çalışmalar dört ayrı eylem kategorisi altında planlanmıştır:

- Avrupa turizm sektöründe rekabetin teşviki,
- Sürdürülebilir, sorumlu ve yüksek kalite turizmin desteklenmesi,
- Avrupa'nın sürdürülebilir ve yüksek kalite turizmin merkezi olarak belirlenmiş imajının sağlamlaştırılması,
- Avrupa Birliği'nin siyasi ve finansal araçlarının turizm sektöründeki uygulamalarının azami seviyeye çıkarılması

Avrupa Birliği turizm politikalarında istikrarlı bir şekilde sürdürülebilirliği vurgulamakta ve bu konu Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Ekonomik ve Sosyal Komite'de de hak ettiği ilgiyi görmektedir. Ancak asıl sorgulanması gereken, bu politikaların ve sürdürülebilirliğe bağlılığın Avrupa Birliği üye ülkelerindeki turizm anlayışını değiştirmede ne derece etkili olduğudur. Bu sorunun cevabını Turizm Sürdürülebilirliği Grubu'nun (Tourism Sustainability Group) "Daha Sürdürülebilir Avrupa Turizmi için Eylem" (Action for More Sustainable European Tourism) isimli raporunda bulmak mümkün. Rapora göre, Avrupa'da ulusal ve yerel yönetimler sürdürülebilirlik konusunu politika ve eylemleri yoluyla vurgulamakta olsalar dahi bu isteğin somut ve uygulanabilir eylemlere dönüşemediği ve sürdürülebilir turizm sektöründeki fırsatların tümünün değerlendirilemediği endişesi halen sürmektedir²⁵.

"Daha Sürdürülebilir Avrupa Turizmi için Eylem" raporunda Avrupa'daki turizm işletmelerinin sürdürülebilirliğe yapılan çağrıya verdiği cevabın çok değişken olduğu belirtilmektedir. Bazı büyük turizm şirketleri, sürdürülebilirliği kurumsal sosyal sorumluluk projeleri kapsamında yürütmektedir. Ancak küçük turizm işletmelerinin sadece ufak bir kısmı çevresel ve sosyal politika ve eylemleri ile tanınmayı amaçlamışlardır. Bu çabanın da büyük bir çoğunluğunun bireysel ilgi ve girişimler çerçevesinde sürdüğü ve kurumsal ve/veya hukuki bir çerçeve ekseninde düzenlenmediği görülmüştür. Buna rağmen, turizm sektörü içerisinde sürdürülebilirliğe ilginin arttığına dair işaretler olması umut

²⁴ "Europe, the world's No 1 tourist destination - a new political framework for tourism in Europe," Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels, 2010.

²⁵ "Action for More Sustainable European Tourism," Report of the Tourism Sustainability Group, 2007.

verici bir gelişme olarak sunulmuştur. Bu artan ilginin ticaret birlikleri ve işletmeler ile tedarik zincirindeki diğer şirketler arasında kurulan iletişim sonucu olduğu ifade edilmiştir.

Ayrıca, raporda turistlerin son yıllarda seçtikleri tatil bölgelerinin temiz ve iyi muhafaza edilmiş olmasına daha çok dikkat ettikleri gözlemlenmiştir. Doğa ve kültür amaçlı bir turizm alt sektörünün yaygınlaşmasının da bu bilincin gelişmesinde etkili olduğu açıktır. Rapor kapsamında farklı Avrupa ülkelerinde yapılmış olan anketler-diğer etkenler eşit tutulduğu takdirde-turistlerin çoğunluğunun çevre ve yerel halka saygılı ve faydalı işletmeleri tercih ettiğini göstermiştir. Örneğin Almanya gibi turizm pazarından ciddi pay alan ülkelerde, turistler seyahat edecekleri ülkelerin seçiminde daha çok doğal kaynakların varlığına ve işletmelerin çevre konusunda aldıkları tedbirlere dikkat etmektedir. Ziyaretçilerin bu tercihleri sebebiyle tur operatörlerinin de onların adına artan bir baskı unsuru oluşturmaya başlaması sonucunda işletmeler yüksek gelir grubundan müşteri çekebilmek için çevre duyarlılığı hususunda pozitif algı çalışmalarına ağırlık vermiştir.

Raporda sürdürülebilir turizm için atılması gereken adımlar ise şöyle sıralanmıştır²⁶:

- **Talep mevsimselliğinin kısılması,**
- **Turizm ulaşımı etkilerinin irdelenmesi,**
- **Turizm istihdamının kalitesinin artırılması,**
- **Yerel halkın hayat kalitesinin korunması ve artırılması,**
- **Kaynak kullanımının ve atık üretiminin kısılması,**
- **Doğal ve kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi,**
- **Tatil yapma imkânının herkese sağlanması,**
- **Küresel sürdürülebilir kalkınmada turizmin bir araç olarak ele alınması.**

AB'nin benimsediği bu söz konusu eylem ve stratejiler ülkemiz turizm sektörünün rekabetçi bir şekilde yapılması için oluşturması gereken yol haritasını da göstermektedir.

3.2. Sürdürülebilir Turizmde Ulusal ve Bölgesel Uygulama Örnekleri

Gerek AB ülkeleri gibi gelişmiş, gerek Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde "sürdürülebilir turizm" anlayışı gittikçe önem kazanmaktadır. Bu anlayışı desteklemek amacı ile ülkeler çeşitli teşvik politikaları yürürlüğe koymuştur. Bu programlar, bazı durumlarda yerel halk veya yerel yönetimler tarafından talep edilip başlatılmış, bazı durumlarda ise yukarıdan aşağıya bir yaklaşımla, ulusal politika ve stratejileri takiben

²⁶ "Action for More Sustainable European Tourism," 7-8.

ortaya çıkmıştır. Programların bir bölümü doğal ve yerel kaynakları aşırı ölçülerde tüketen kitle turizminin etkilerini azaltmak, diğer bölümü ise doğal kaynakların kullanımının denetimiyle sürdürülebilir turizm eksenli ekonomik kalkınmayı amaçlamaktadır. İster merkezi hükümet, ister yerel yönetimler tarafından ülke dinamikleri göz önünde bulundurularak sürdürülebilir politikalar bir model çerçevesinde geliştirilmelidir. Bu bölümde, İspanya ve Meksika’da uygulamaya konulan sürdürülebilir turizm programlarından örnekler verilerek yukarıda bahsedilen amaçlar ve politika oluşum süreçlerindeki farklılıklar ortaya koyulacaktır.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Organizasyonu’nun (UNWTO) yayımladığı "Turizmi Daha Sürdürülebilir Kılmak" başlıklı inceleme, dünyanın farklı bölgelerinden turizm sektöründe sürdürülebilirlik üzerine çeşitli vaka çalışmaları yapmıştır. Raporumuzda, taşıdığı benzerlikler sebebiyle Türkiye turizm sektörünün de benzer yansımaları olabilecek iki örnek, İspanya’nın Calvia beldesindeki kitle turizminin neden olduğu zararı geri çevirmeyi amaçlayan sürdürülebilirlik girişimi ve Meksika’nın ülke genelinde uygulamaya koyduğu sürdürülebilir turizm hamlesi ele alınmıştır.

3.2.1. İspanya örneği

Calvia

1960’lardan 1980’lere kadar, Mayorka’nın güney sahilinde yer alan Calvia beldesi, Akdeniz sahilinde yer alan en popüler tatil destinasyonlarından biri idi. Şehri, bu dönemde her sene ortalama 1,6 milyon turistin ziyaret ettiği tahmin edilmektedir. Bu hızlı büyüme, Calvia’yi Avrupa’nın kişi başına düşen gelir düzeyi en yüksek bölgelerinden biri haline getirmekle beraber,

Kitle turizmine, düşük fiyatlara ve standart bir tatil kavramına bağlı kalınması, turist sayısının ve yerli nüfusun aşırı hızlı artmasına ve Calvia’nın bir tatil beldesi olarak çekiciliğini kaybetmesine sebep olmuştur.

Kalabalık sezonlar, tahrip edilmiş doğal alanlar ve işletmeler Calvia’nın 1980’lerin sonundan itibaren ziyaretçiler tarafından daha az tercih edilmesine yol açmıştır. Nitekim Calvia’yi ziyaret eden turist sayısı 1988 ile 1991 arasında yüzde 20 oranında azalmıştır.

Bu durumu tersine çevirebilmek için, Calvia Belediyesi tarafından teknik bir analiz yapılmış ve sürdürülebilir turizm uygulamaları yürürlüğe konmuştur. Bu uygulamaları özel kılan, her karar aşamasında beldedeki farklı paydaşların (sektör temsilcileri, yerel toplum ve yerel yönetim) temsilcilerinden oluşan bir grubun önceliklerini göz önünde bulundurarak ortak politikalar belirlemiş olmasıdır. Akademisyenler, teknik uzmanlar ve özel sektör temsilcilerinin katkısıyla aşağıda belirtilen maddelerden oluşan bir eylem planı hazırlanmıştır:

- Turizmde sürdürülebilirliğin önem ve gerekliliğinin iletişimi ve bu bilincin artırılması sağlanmalıdır.
- Yerel toplum sürdürülebilirlik çalışmalarına dahil edilmelidir.
- Yerleşim ve turizm alanları eksiksiz bir şekilde rehabilite edilmelidir.
- Tarihsel, kültürel ve doğal miras onarılmalı ve korunmalıdır.
- Öncelikler belirlenirken paydaşlar arasında işbirliğine önem verilmelidir.
- Sürdürülebilir turizm hedeflerine ne kadar yaklaşıldığının gözlem ve değerlendirmesini yapmak üzere sürdürülebilir turizm göstergeleri oluşturulmalıdır. Göstergelerin düzenli bir şekilde değerlendirilmesi sürdürülebilir turizm yönetiminin değişikliklere adapte olabilmesi açısından önemli bir detay olarak vurgulanmalıdır.
- İmara izin verilen alanlar dikkatli değerlendirilmeli, gerekirse imar izinleri iptal edilmeli ve yıkımlarla yeşil alanlar oluşturulmalıdır.
- Büyüme yerine sürdürülebilir kalite anlayışı benimsenerek Calvia'nın bir turizm merkezi olarak gelişmesini ve ziyaretçi başına harcamaların yükselmesini sağlamak gerekmektedir.
- Ulaşım alt yapısı iyileştirilmeli ve toplu taşımayı teşvik edecek düzenlemeler getirilmelidir.
- Sürdürülebilir yönetim prensibi su ve enerji kullanımı ve atık yönetimi gibi çevrenin korunması ile ilgili anahtar konularda harekete geçirilmelidir. Çevre yönetiminde özellikle geri dönüşüm teşvik edilmeli ve su tüketiminin azaltılması hedeflenmelidir.

Belirlenen bu eylem planı ışığında Calvia'da 1990 ve 2000'li yıllarda sürdürülebilirlik temel turizm politikası olarak uygulamaya konulmuş ve sürecin gelişimine ve sonuçlarına bakıldığında önemli mesajlar verilmiştir.

Sonuçlar

- Calvia'da 1997 ile 2004 arasında gerçekleştirilen uygulamalar sonucu hedeflendiği gibi 1700 hektarlık bir alanın imar izni kaldırılmış ve yıkımlar sonucu 13,500 metre kare alan elde edilmiştir. Bu süre içinde otel sayısında bir artış yaşanmamıştır.
- Ulaşımı daha sürdürülebilir kılmak için merkezleri birleştiren 40 kilometrelik bir bisiklet ve yürüme yolu yapılmıştır. Ancak toplu taşıma kullanımı taksi endüstrisinin desteğinin sağlanamaması ve yerli halkın özel araçlarını tercih etmesi sonucunda istenilen seviyeye ulaşmamıştır.
- Çevre yönetimi konusunda, şehir atıklarının yüzde 30'unun çıkış noktasında ayrıştırılması zorunluluğu geri dönüşümü kolaylaştırmışsa da, su tüketimi hala istenen seviyeye çekilememiştir.
- Calvia'da 2003 senesinde belediye yönetimi değişmiş olmasına rağmen sürdürülebilirlik çalışmaları duraksatılmamıştır.
- Başarılı uygulamalara rağmen, finansman eksikliği veya kesintileri sebebiyle birçok girişim tamamlanamamıştır.

Calvia örneği, sürdürülebilirlik söz konusu olduğunda uzun ve istikrarlı bir yaklaşımın zorunlu olduğunu göstermektedir. Her ne kadar yerel yönetimde yaşanan değişiklikler sürdürülebilirlik eksenli turizm politikasında bir dönüşüme yol açmamış dahi olsa, sürecin ilerleyen dönemlerinde yaşanan finansman sıkıntısı birçok önemli girişim istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Dolayısıyla, sürdürülebilirlik uzun vadeli bir politik bağlılığa ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda, konu ile ilgili uzun vadeli çalışmaların desteklenmesi için uzun vadeli finansman olanaklarının bulunması gerekmektedir. Son olarak, paydaşların taahhüt ettikleri uygulamalardan sorumlu tutulabilmeleri, eylemlerin kalıcı olabilmesi için kritik önem taşımaktadır.

Granada

Calvia bölgesinde gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları dışında son on senede İspanya'nın Endülüs bölgesinde en çok ziyaretçi çeken Granada'da da sürdürülebilirlik anlayışı kapsamında önemli girişimler yapılmıştır. Öncelikle kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla 2001 senesinde Granada Bölgesi Turizm Konseyi (Patronato) kurulmuş, bu organizasyon sayesinde tabandan başlayan katılımcı karar alma, uygulama, planlama, eğitim ve bilgi üretme mekanizmaları meydana getirilmiştir. Konsey Granada'nın turizm kaynaklarını ulusal ve uluslararası mecralarda tanıtmış, Granada'da turizmin gelişmesine ve istihdam ile yerel ekonomiye katkı yapmasına ön ayak olmuş ve turistlere tatmin edici ve detaylı bilgi sağlanmasını mümkün kılmıştır. Patronato'nun yönetim kurulunda vali, vali yardımcısı, yerel konsey üyeleri, yerel banka ve ticaret odaları temsilcileri, sanayiciler ve işadamları, turizm yatırımcı dernekleri ve sendikalar bulunmaktadır. Dolayısıyla kamu-özel sektör işbirliği son derece yakın bir şekilde yürütülmüş, güçlü ve kararlı bir planlama süreci gerçekleştirilebilmiştir. Yine son derece önemli bir gelişme bilgi toplama hususunda olmuş, düzenli istatistikler ve raporlar yayımlanmış ve güvenilir denetleme ve takip mekanizmaları yürürlüğe konmuştur.

Sonuç- Genel Ülke Politikası

Calvia ve Granada örneklerinden bağımsız olarak Türkiye'nin Akdeniz'deki ana rakiplerinden biri olan İspanya'nın son yıllarda hayata geçirdiği projeler ülke turizmi için örnek alınabilecek bilgiler içermektedir. Kısa bir süre önce İspanya devleti modernleşme ve altyapı düzenlemeleri için otel işletmelerine 3,7 milyar Euro tutarında düşük faizli kredi sağlamıştır. Ayrıca, bununla bağıntılı olarak fiiliyata geçirilen PLAN RENOVE operasyonel durumda olan otellerin enerji tasarrufu için gerekli düzenlemeleri yapmaları için finansman sağlamış, 2020 turizm strateji planı kapsamında da PLAN FUTURA devreye sokulmuştur. Öte yandan, rekabetçiliğini fiyatları düşürmek yerine kaliteyi artırma yoluyla güçlendiren İspanya bu doğrultuda "Privilege Spain" (Ayrıcalıklı İspanya) sloganıyla İspanya turizminin marka değerini yükseltmeyi hedeflemiştir.

3.2.2. Meksika Örneği

Türkiye gibi turizm sektörüne öncelik veren Meksika hükümeti, 2000'lerin başından itibaren Calvia'nın yerel yönetimininkine benzer şekilde kapsamlı bir sürdürülebilir turizm girişimini uygulamaya koymuştur. Bunu Calvia örneğinden farklı kılan nokta, stratejinin genel çerçevesinin yerel yönetimlere merkezi hükümet tarafından bildirilmiş olmasıdır. Bu çerçevenin ışığında, yerel yönetim ortaklıklarının uygulamaları koordine etmesi ve tamamlaması planlanmıştır. Girişimin amacı Meksika turizm sektörünün yaşadığı düzensiz şehirleşme, çevre kalitesinin ve dengesinin bozulması, kültürel kimliğin kaybı ve turizm gelirinin yerel ekonomiye yeteri kadar aktarılmaması gibi temel sorunlara karşı bir strateji oluşturma ve bu stratejinin doğru ve etkili eylemlere dönüştürülmesidir. Girişimi önemli kılan bir başka etken de, aşağıda özetlenen sürdürülebilirlik uygulamalarının Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı ile Turizm Bakanlığı'nın ortak bir girişimi olarak şekillendirilmiş olmasıdır. Buna paralel olarak Meksika'daki sürdürülebilirlik hareketi çeşitli odak grupları, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve hükümet temsilcilerinin katılımını kapsayan yoğun bir müzakere süreci sonucunda planlanmıştır.

Sürdürülebilir turizm stratejisi çerçevesinin ana hatları:

- Eylemlerin, merkezden bildirilen politika ışığında sürdürülebilirliği yansıtmaması, ancak aynı zamanda yerel ihtiyaçları göz önünde bulundurarak gerektiğinde farklılıklar gösterebilecek kadar da esnek olması amaçlanmıştır. Nitekim, beş pilot proje uygulamasıyla başlayan girişim kısa bir süre sonra yirmi beş tatil beldesine yayılmış ve zamanla tüm ülkeyi kapsamaması hedeflenmiştir.
- Sürdürülebilir turizm göstergeleri sistemi geliştirilecektir. Bu göstergeler, farklı tipteki destinasyonlar için çeşitlilik göstererek mümkün olan en doğru ve verimli değerlendirmenin yapılması hedeflenmektedir.
- İşletmelerde ve tatil beldelerinde daha verimli çevresel uygulamaların yürürlüğe konması hedeflenmektedir. Su tasarrufu standartları oluşturulacak ve öncelikle otelleri, sonrasında turizm şirketlerini ve en sonunda turizm beldelerini kapsayacak şekilde bir sürdürülebilirlik sertifikası meydana getirilecektir.
- Eylemlerin uygulamaları turizmle ilgili yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilecektir.
- Sürdürülebilirliği ödüllendiren ve teşvik eden ve özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeleri hedefleyecek bir finansal destek taslağı oluşturacaktır.
- Eğitim ve teknoloji transferinin gerçekleştirilebileceği bir program oluşturulacak ve sürdürülebilirliği turizm işletmeleri ve turizm beldelerinde destekleyebilecek kalifiye iş gücü yaratılacaktır.

Süreç

- Her tatil beldesinde sürdürülebilirlik programının koordinasyonu, uygulaması ve denetlenmesinden sorumlu bir komite oluşturulmuştur. Her komite, sürdürülebilirliğin kendi bölgelerinde artırılabilmesi için yerel, eyalet ve federal düzeyde paydaşların işbirliğiyle eylem teklifleri önermektedir.
- Sürdürülebilir turizm göstergeleri oluşturulmuş ve öncelikle sürdürülebilirliğin güncel durumunun tespiti için her bölgede bu göstergeler kullanılmıştır. Bu, bölgelerin yaşadığı özgül sorunların tespit edilmesi açısından çok faydalı olmuştur. Toplanan veriler ve oluşturulan göstergeler şu alt başlıklar hakkında önemli tespitler içermektedir:
 - o Çevresel etki: Tatlı suya erişim, su tüketim seviyesi, su ve kanalizasyon arıtması, enerji tüketimi, hava kalitesi, çöp üretimi, çöp yönetimi ve geri dönüşüm, çevre eğitimi.
 - o Sosyo-ekonomik etki: İşsizlik oranı, yerel ekonomiye katkı, yerel gelir vergisine katkı, yerel nüfusun refahı, demografik baskılar, güvenlik.
 - o Turizm arz ve talebi: Turist memnuniyeti, turistlerin harcama seviyesi, doluluk ve mevsimsellik, servis kalitesi ve fiyatı, sertifika, seyahat beldesinin çekiciliği, deniz suyu kalitesi.
 - o Kentsel gelişim: Planlama ve çevresel mevzuatlar, kentsel büyümenin kontrolü, altyapı temini, konutların mevcut durumu, mimari görüntü ve mirasın korunması.
- Turizm işletmelerine verilmek üzere çevresel kalite sertifikası oluşturulmuş ve bu belge oteller başta olmak üzere marina ve turist destinasyon bölgelerine verilmiştir.

Sonuç

Meksika'da son on yılda faaliyete geçirilen sürdürülebilirlik uygulamalarının kati sonuçlarını şu aşamada vermek mümkün olmasa da son dönemlere ilişkin WEF raporları bu hususta bir fikir vermektedir. Nitekim 2008 senesinde küresel rekabetçilik sıralamasında 55. sırada yer alan Meksika 2009'da 51.'liğe, 2011'de de 43.'lüğe yükselmiştir. Bu süre içerisinde Meksika'nın özellikle doğal kaynakların korunması ve kollanması konusunda gösterdiği atılım belirleyici olmuştur. Zira Meksika 2008'de 25. sırada yer aldığı "Doğal Kaynakların Korunması" bileşeninde üç yılda 15 sıra birden atlayarak 10. sıraya kadar yükselmiştir.

İspanya ve Meksika örnekleri Türkiye'de uygulanabilecek sürdürülebilirlik politikaları ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Öncelikle Calvia örneğinde yılın belirli dönemlerinde bir bölge üzerindeki çevresel baskının artmasının tetiklediği sorunlar ve çözüm olarak geliştirilen sürdürülebilirlik politikaları Türkiye gibi mevsimsellik sorununu temelden hisseden bir turizm merkezi için örnek teşkil etmektedir.

Calvia'nın 1990 ve 2000'lerde geçirdiği süreç uzun vadeli politik bağlılığın ve finansman desteğinin sürdürülebilirlik için elzem olduğunu ve atık yönetimi ve ulaşım merkezli problemlerin çözümünün kararlılık gerektirdiğini göstermektedir.

Bununla birlikte herhangi bir turizm bölgesinde sürdürülebilir turizm anlayışını oturtmak için mutlaka tüm paydaşların-ziyaretçiler, işletme sahipleri, yerel yönetimler, yerel sivil toplum kuruluşları ve hizmet sektöründe istihdam edilenler-bir arada hareket etmelerinin olmazsa olmaz olduğu da keskin bir biçimde anlaşılmaktadır. Öte yandan, merkezi bir planlamanın görüldüğü Meksika örneğinde ise turizmin yol açtığı plansız kentsel dönüşüm ve düzensiz şehirleşmenin yanısıra oluşan çevre ve doğa kirliliğine ilişkin uygulamaya alınan eylem planları da incelenmelidir. Sürdürülebilir turizm uygulamalarının dayanağı olan temel göstergeler Meksika otoriteleri tarafından belirlenmiş ve denetlenmiştir. Türkiye'de de benzer bir şekilde bu uygulamalarının takibini, denetimini ve zaman içerisindeki başarısını belirleyecek bu göstergeler ivedilikle oluşturulmalıdır. Öte yandan, başarılı bir model için her düzeyde birbiriyle eşgüdümlü hareket eden, merkezi bir teşkilat altında tanzim edilmiş ve yerel düzeyde uzman komitelerin bulunduğu hiyerarşik bir yapının verimli sonuçlar üretebileceği görülmektedir. Son olarak, Meksika'nın son yıllarda rekabetçilik endeksinde yaptığı sıçrama gözardı edilmemelidir. Kararlılıkla yürütülen sürdürülebilirlik politikaları Türkiye'nin halihazırda büyümekte olan turizm sektörünü daha da güçlendirecek ve alanında lider ülkeler arasına sokacaktır.

3.3. Türkiye Turizm Stratejisi ve Sürdürülebilir Turizm

Türkiye'de turizm sektörünün büyük bir bölümünü deniz ve sahil turizmi oluşturmaktadır. Sürdürülebilir turizme geçiş için alternatif turizm uygulamalarının teşvik edilmesinin yanısıra deniz turizminin sürdürülebilir bir eksene yerleştirilmesi de aciliyet teşkil etmektedir. Sahil bölgelerinde gerçekleştirilen özellikle küçük ölçekli turizm yatırımları finansal kriterler gözetilerek yapılmakta, bu süreç içerisinde doğaya yansıyacak olumsuz etkiler de ancak bütçe elverdiği ölçüde kısıtlanmaya çalışılmaktadır. Doğa ve çevrenin ikincil planda kaldığı bu tarz bir gelişme modeli ile turizmin uzun vadedeki geleceği de tehlikeye atılmaktadır. Bu noktada doğa ve çevre dengesini merkezine almayan turizm anlayışının yol açacağı muhtemel sorunları bertaraf etmek ve yerel kaynakları korumak adına sahil turizminin stratejik kalkınma planlamalarına dahil edilmesi faydalı sonuçlar doğuracaktır. Bu doğrultuda, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), dengeli, çok sektörlü ve uyarlmalı Entegre Sahil Bölgesi Yönetimi (Integrated Coastal Zone Management) isimli bir proje geliştirmiştir. Bu yaklaşım yetkililer ile çeşitli kullanıcı grupları arasında yapıcı bir diyalog ortamı kurmayı hedefleyerek etkili çevre düzenlemelerini hayata geçirir ve uygulamalarını denetler. Türkiye de sahil ve deniz turizmini sağlam ve sürdürülebilir bir temele oturtmak için bu çalışmayı benimseyebilir.²⁷

²⁷ "Sustainable Coastal Tourism: An Integrated Planning and Management Approach," 48-70.

Türkiye'nin turizm stratejisi ve buna paralel olarak uygulanacak eylemlerde başarı kriterlerinin benimsenmesi söz konusu stratejilerin uygulamaya geçirilmesi açısından önemlidir. Bu bölümde öncelikle sektörün önünde ayrıntılı bir yol haritası olan 'Türkiye Turizm Stratejisi 2023' ve bu stratejinin uygulama safhasını temellendiren 'Turizm Eylem Planı 2007-2013' sürdürülebilirlik perspektifinden değerlendirilecektir.

Türkiye Turizm Stratejisi, turizm sektöründe kamu ve özel sektörün yönetim ilkesi çerçevesinde işbirliğini gündeme taşıyan, stratejik planlama çalışmalarının yönetimi ve uygulamasına yönelik açılımlar sağlamayı hedefleyen uzun vadeli bir yol haritasıdır. Strateji Belgesi Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri açısından ilk beş ülke arasında yer almasını ve önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline gelmesini hedeflemektedir. Strateji raporu ayrıca vizyon olarak sürdürülebilir turizm anlayışını ana unsur olarak benimsemesi sebebiyle büyük önem arz etmektedir. Strateji Belgesi'nde turizm sektörünün uluslararası rekabetçilik, yenilikçilik ve araştırmacılık yönünde gelişmesi hedefine sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda ulaşılabileceği öngörülmektedir. Bu doğrultuda, bölgesel kalkınmanın ve kitle turizminin beraberinde getirdiği çevresel ve ekolojik sorunların sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla çözülmesi hedeflenmektedir.

'Türkiye Turizm Stratejisi 2023' içerisinde sıkça atıfta bulunulan sürdürülebilirlik ilkesi turizm sektörünün uzun vadeli büyüme ve genişleme hedefleri açısından merkezi rol oynamaktadır. Strateji Belgesi'nde sürdürülebilirlik anlayışının benimsenmesiyle doğal kaynakların korunması, bölgesel farklılıkların giderilmesi, kitle turizminin yol açtığı çevresel baskının kırılması ve mevsimselliğin bertaraf edilerek turizmin yıl içine daha homojen bir şekilde dağılması amaçlanmaktadır. Eylem planları ise vizyon ve strateji belgelerini tamamlayıcı ve uygulamaya dönük olarak hazırlanan kapsayıcı belgeler niteliğindedir. 'Turizm Eylem Planı 2007-2013' de 'Türkiye Turizm Stratejisi 2023' göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Dolayısıyla belgeler arası paralellik, istenilen hedefe ulaşmak için vazgeçilmez bir unsurdur.

'Turizm Eylem Planı 2007-2013' ise 172 eyleme yer veren ayrıntılı bir belgedir. Sürdürülebilir Turizm Strateji Belgesi'nin uygulamaya dönük eylem planlarında "sürdürülebilirlik" kelimesi geçmese de 172 eylemden 11 tanesinin sürdürülebilirlik stratejisi ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilirlik anlayışının yer bulduğu eylemler özellikle turizmin altyapısal problemlerinden kaynaklanan çevresel sorunları gidermek amacıyla altyapı eksikliğinin giderilmesini hedefleyen uygulamalardan oluşmaktadır. Ayrıca turizmin çeşitlendirilmesi amacıyla farklı turizm türlerini destekleyen eylem planları aynı zamanda deniz turizmi konusunda çevresel baskıların giderilmesi yönündeki uygulamaları içermektedir.

Sürdürülebilirlik bakış açısıyla doğrudan bağlantılı olan eylemlerden bazıları da hizmet kalitesine ilişkin mevzuat düzenlemeleridir. Mevzuat düzenlemelerinin "koruma-kullanma" dengesi kapsamında yapılması ve sürdürülebilirliği tehdit edecek uygulamalara etkin ve hızlı bir şekilde müdahalenin sağlanması öncelikli alanlar içine alınmıştır. Mevzuat düzenlemelerine ilişkin eylemlerin çıktısı olarak görülebilecek "Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik" 23.03.2012 tarih ve 28242 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Kentsel ölçekte markalaşma, sürdürülebilirlik olgusunun doğrudan eylem planları içerisinde yer aldığı bir diğer başlıktır. Markalaşma ile özellikle mimari düzenlemelerin tarihsel dokuya uyumlu şekilde gerçekleştirilmesi, kültürel mirasın restorasyonu ve onarımı ile kültür turizminin canlandırılması hedeflenmektedir.

Turizm Strateji Belgesi ve Turizm Eylem Planı 2007-2013 turizmin rekabet gücünü artırmaya dönük yatay yaklaşımları içeren analitik araçlar olarak çok değerlidir. Ancak, strateji belgesini ve eylem planlarını beraber incelediğimizde strateji belgesinde önemli bir yer tutan sürdürülebilirlik anlayışının uygulamaya yönelik olan eylem planlarında aynı seviyede yer almadığı görülmektedir. Tabii ki turizm politikalarında çözüme kavuşturulması gereken diğer öncelikler de bulunmaktadır. Ancak bu oran ülke genelinde ve sektörel uygulamalarda sürdürülebilirliğin içselleştirilmesini mümkün kılacak derecede etkili bir uygulama, izleme ve değerlendirme modeli oluşturmaya yetmemektedir.

2013 yılı sonrası yeniden oluşturulacak eylem planlarında sürdürülebilirlik anlayışının öncelikli olarak benimsenmesi hem eylem planları ile strateji belgesi arasındaki uyumu gözetecek, hem de turizm sektörünün yapısının bu yönde evrilmesine yardımcı olacaktır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da eylem planlarının takvimlendirildiği şekilde uygulanmasıdır. "Turizm Stratejisi ve Eylem Planı 2007-2013'te eylemlerin izlenmesi ve raporlanmasına ilişkin bir mekanizma oluşturulmamıştır. Bu da, son derece kıymetli çalışmalar neticesinde hazırlanan belgenin uygulamada ne seviyede hayata geçtiğine ve söz konusu eylemlerin tamamlanma düzeyine ilişkin yeterli bilgi akışının olmamasına yol açmaktadır. Bu yönde bir hazırlığın öncelikle 10. Kalkınma Planı çalışmaları nihayete ermeden tamamlanması, bu belgelerin uygulamaya dönük ve dinamik bir yapıda gerçekleştirilmesi için önemlidir. Ayrıca, uygulanabilir ve ölçülebilir rakamsal hedefler ile bu belgelerin, eylem planlarının ve takip eden dokümanların hazırlanması, bu belgelerin verimliliği ve takibi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda,

2013 yılı sonrası ikinci eylem planı döneminde bir izleme ve değerlendirme mekanizmasının oluşturulması turizm sektörünün arzu edilen şekil ve seviyede gelişimi için önemlidir.

Tablo 3.1. Türkiye 2023 Turizm Stratejisi ve Eylem Planında Sürdürülebilirlik (2007-2013)

No:	Eylem	Açıklama	Sorumlu ve İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi ve Süresi
ULAŞIM VE ALTYAPI: Potansiyeli Yüksek Alanlarda Altyapı Eksikliğinin Giderilmesi	27 Marka Kentlerdeki Altyapı Eksiklikleri	Marka kentlerde altyapı eksikliklerinin tamamlanması için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yerel Yönetimler ve ilgili kuruluşlar işbirliği içinde uygulamalar gerçekleştirecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler, TUROFED, Hizmet Birimleri, Sivil Toplum Kuruluşları	2007 - 6 yıl
	28 Kıyı Gerisinde Kalan Mevcut Turizm Alanlarında Altyapı Eksikliklerinin Giderilmesi	Kıyı gerisinde mevcut turizm alanlarında ortaya çıkan altyapı eksiklikleri tamamlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Karayolları Gn. Md. Ulaştırma Bakanlığı, TCDD, TUROFED, Hizmet Birimleri, Sivil Toplum Kuruluşları	2007 - 6 yıl
	29 Turizmin Çeşitlendirilmesi Kapsamındaki Alanlarda Altyapının Geliştirilmesi	Alternatif turizm alanlarında altyapı gelişimi için düzenlemelerin yapılmasının sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	2007 - 6 yıl
HİZMET KALİTESİ: Mevzuat Düzenlemeleri	63 Turizmle doğrudan bağlantılı konularda "koruma-kullanma" dengesi kapsamında yasal düzenlemeler yapılması	Çevre Kanunu, Turizmi Teşvik Kanunu ve Kültür ve Tabiat Kanunu, Milli Parklar Kanunu uygulamalarında ve bağlı yönetmeliklerde bu amaçla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	2007 - 2 yıl
	64 Olumsuzluklara hızlı şekilde müdahale edilmesinin sağlanması	Doğal ve tarihi çevrenin korunmasında çevreye yönelik tehdit niteliğindeki her türlü eylemin önlenmesi için müdahale, yargılama ve yaptırımların uygulanmasında hız ve etkinliğin artırılmasına çalışılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	2007 - 2 yıl

Tablo 3.1. Türkiye 2023 Turizm Stratejisi ve Eylem Planında Sürdürülebilirlik (2007-2013) (devamı)

No:	Eylem	Açıklama	Sorumlu ve İlgili Kuruluşlar	Tarih ve Süresi
KENTSEL ÖLÇEKTE MARKALAŞMA: Mimari Düzenlemeler	Kültür Kentleri Adıyaman, Amasya, Bursa, Edirne, Gaziantep, Hatay, Konya, Kütahya, Manisa, Nevşehir, Kars, Mardin, Sivas, Şanlıurfa ve Trabzon illerinde kültür turizmi canlandırılarak marka kültür kentlerinin oluşturulması	Kültür temalı marka kentlerde; * Kültürel varlıklar tespit edilerek önceliklerine göre restore edilecek ve kültürel varlıklara uygun işlevler kazandırılacaktır. * Bu illere yönelik özel bütçeleme çalışmalarını yapılacak ve yerel fonlar geliştirilecektir. * Bu illerdeki altyapı ve üstyapı eksiklikleri giderilecektir. * Konaklama kapasiteleri geliştirilecektir	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TUROFED, TYD, TURSAB, Hizmet Birimleri, Üniversiteler İlgili Bölümleri Sivil Toplum Kuruluşları	2007 - 6 yıl
	Tarihi, kültürel ve mimari özelliği olan yapıların ve ören yerlerinin restorasyonu, onarımı ve çevre düzenlenmesi	Kent içinde ve çevresinde tarihi, kültürel ve arkeolojik değer taşıyan yapı ve örenyerleri ile yapı kalıntılarının kentsel değerleri zenginleştirmek amacıyla kazı ve restorasyon çalışmaları yapılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yerel Yönetimler Üniversiteler İlgili Bölümleri Özel Sektör	2007 - 6 yıl
	68			
TURİZMİN ÇEŞİTLENDİ- RİLMESİ: Deniz Turizmi	95 Liman atık sistemleri	Yatların pis suları, sintine suları ve katı atıklarının verileceği kabul tesisleri ve yüzey toplama sistemlerinin limanlarda yapılmasına yönelik altyapılar geliştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Denizcilik Müsteşarlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Yerel Yönetimler	2007 - 1 yıl
	96 Kıyılardaki koruma statülerinin yeniden değerlendirilmesi	Kıyılarda yatçılık amaçlı kullanımları kısıtlayan koruma statüleri yeniden gözden geçirilecek ve bu alanlarda gүнübirlik kullanımlara ihtiyaç verecek planlamalar yapılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı	2007 - 2 yıl
TURİZMİN ÇEŞİTLENDİ- RİLMESİ: Eko-turizm ve Yayla Turizmi	102 Tanıtım ve Yönlendirme	Alana girişte kabul noktaları oluşturulacak ve buralarda farklı güzergahları ve yöresel özellikleri gösteren ziyaretçilere mola noktaları ve tur güzergahlarını gösteren haritalar sunulacaktır. Doğa turizmi için kullanılacak alanlarda, çeşme, wc, barınak, mesafe ve yön levhalarının tamamlanması, trekking, rotalarının Küresel Yer Belirleme Sistemi (GPS) ile uydulara tanıtılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı	2007 - 6 yıl
	103 Bilim ve Doğa Müzeleri	Yörenin özelliklerinin araştırılmasına imkan verecek ve bunun bilimsel anlamda gösterimini sağlayacak araştırma istasyonları ve doğa- bilim müzeleri kurulacaktır. Müzelerin kurulmasına yönelik teknik destek sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TÜBİTAK	2008 - 5 yıl

B Ö L Ü M

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE İŞLETMELER

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE İŞLETMELER

Firma bazında sürdürülebilirlikte ürün veya hizmetin uzun vadede sürekli yükselen bir kalite anlayışı ile tüketiciye sunulması büyük önem arz etmektedir. Ancak, sürdürülebilirlik yönünde dönüşüm uzun ve maliyetli bir süreçtir.

Sürdürülebilir turizm anlayışının yaygınlaşması için stratejik bir politika olarak benimsenerek desteklenmesi gerekmektedir. Böylece ülkemiz, sürdürülebilir turizmde bir rekabet avantajı ve markalaşma yaratabilecektir.

Sürdürülebilirlik prensibinin benimsenmesi halinde sektör orta ve uzun vadede aşağıdaki tabloda verilen fırsatlar doğrultusunda rekabet avantajına sahip olabilecektir.

Tablo 4.1. Sürdürülebilir Turizmin Yarattığı Fırsatlar

Katma Değer <ul style="list-style-type: none">• Turizmde farklılaşma ve rekabet avantajı• Marka değeri ve pozitif sosyal imaj• Alternatif turizm çeşitlerinin yaygınlaştırılması (örn. Eko-turizm, agri-turizm vb.)• Bölgesel kaynakların verimli kullanımı ve pazarlaması• Sürdürülebilir ve yeni tasarımlar, teknoloji ve bio-ürünler• Güvenli seyahat prensibi ve sigorta şirketlerinin artan önemi	Altyapı <ul style="list-style-type: none">• Doğayla dost tesislerin inşası• Engelli ve 3. Yaş grupları için gerekli alt yapı ve ulaşım yatırımları ve teknolojik inovasyon fırsatları• Kendi tükettiğini üretmek prensibiyle az ve yeşil enerji tüketen bölgelerin oluşturulması
Verimlilik <ul style="list-style-type: none">• Su ve enerji kullanımının düzenlenmesi ve azaltılması• Katı ve sıvı atık seviyesinin aşağıya çekilmesi, yeniden kullanımı ve geri kazanımı• Tesislerde geri dönüşümlü malzeme ve izolasyon/yalıtım ile enerji verimliliği• Alternatif ve yenilenebilir enerji kullanımı ile düşük maliyetin sağlanması	Ekolojik ve Kültürel Hizmetler <ul style="list-style-type: none">• Sürdürülebilirlik alanında yeni iş alanlarının ortaya çıkması (örn. Sertifikasyon danışmanlık ve denetleme hizmetleri)• Arazi kullanım yönetiminin ve şehir planlamasının yeni iş alanları olarak ön plana gelmesi• Eko-tarım uygulamalarının yeni bir ürün ve organik tarım pazarı oluşturması• Doğal ürün pazarında canlanmanın sağlanması• Yerel insan kaynaklarının eğitim olanaklarından faydalanmaları ile istihdam havuzunda kalite artışının gerçekleşmesi

Sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda turizm sektöründe yüksek katma değer yaratmak mümkün olacak, sektör için kritik önem arz eden altyapı çalışmaları gerçekleştirilecek, Türkiye'nin turizm alanındaki kaynakları en verimli şekilde kullanılabilir, ekolojik

ve kültürel değerler göz önüne alınarak planlamalar yapılacak ve yeni istihdam, eğitim, ve hizmet alanları faaliyete geçirilecektir. Bununla birlikte, sürdürülebilir turizm için atılması gereken adımların kısa vadede özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için ciddi maliyet yaratacağı ve ekonomik sürdürülebilirliklerini tehdit edeceği boş bir kaygı değildir. Tesisler bütçelerini yaparken ilgili yatırımın geri dönüşünü hesaplamakta, bu sürenin çok uzun olması sebebiyle tercihlerini daha düşük maliyetli seçeneklere yönlendirmektedir. Örneğin bir güneş enerjisi sisteminin tesise entegre edilmesi, bu yatırımın geri dönüşünün uzun seneler alması sebebi ile tercih edilememektedir. Zira sürdürülebilirlik kriterlerini yerine getirebilen tesisler çoğunlukla bünyesinde esnek ve güçlü finansal yapıları bulunduran büyük firmalar tarafından desteklenmektedir.

Türkiye'deki turistik işletmelerin büyük bir kısmını KOBİ'lerin oluşturduğu düşünüldüğünde, sürdürülebilir bir turizm politikasına geçişin KOBİ'lerin ekonomik sürdürülebilirliklerini tehdit etmemesi için gerekli finansman olanakları yaratılmalıdır.

Örneğin Hırvatistan, sürdürülebilir turizm hamlesinde KOBİ'lerin ticari borç faizlerinde sübvansiyon sağlayarak yatırımlarını teşvik etmekte ve bunda başarılı olmaktadır. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin de özellikle teşvik politikalarında sürdürülebilir kalkınma prensiplerini göz önünde bulundurarak yeniden yapılandırması bu tür büyümenin önünü açacaktır.

4.1. Turizmde Sürdürülebilirlik Yönetimi

Sürdürülebilir turizm anlayışının yaygınlaşması ve sektörün doğal ve kültürel varlıklar üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi için sürdürülebilirlik anlayışının turizm sektöründeki tüm paydaşlar tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Bu paydaşların başında da turistik tesislerin yatırım ve yönetimini yapanlar, yani mikro seviyedeki karar alıcılar gelmektedir.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) sürdürülebilirliğin özellikle sahil turizminde yürürlüğe konulabilmesi için belirlediği anahtar politikaların deniz turizminin baskın olduğu Türkiye'de örnek olarak alınması da olumlu sonuçlar doğuracaktır. UNEP'in 2009 yılında yayımladığı "Sürdürülebilir Sahil Turizmi" raporundan ön plana çıkan ana politikalar şöyledir:

- Sürdürülebilir turizmin gelişimi çoğunlukla iyi tanımlanmış ulusal turizm stratejilerine dayanır.
- Turizm sektörü tarafından bu gelişimi gerçekleştirirken doğa ve çevreye karşı sorumlu şekilde hareket etmeli ve doğal kaynakların turizmi mümkün kılan ana etkenlerin başında geldiğini unutulmamalıdır.

- Çevreci değerlendirme tasarım, yapım ve operasyon evrelerinde karşılaşılabilecek potansiyel sorunları ve etkileri asgariye indirmek için yapısal bir yaklaşım sağlayacaktır.
- Turizm yatırımcıları ve ulusal ve yerel yetkililer yapım aşamasında eşgüdümlü bir şekilde çalışarak bölgedeki fiziksel dönüşümün asgari seviyede gerçekleşmesine gayret etmelidir.
- Operasyon safhasında çeşitli yönetsel önlem ve teknolojiler kullanılarak sahil turizminin potansiyel olumsuz etkileri kısıtlanmalıdır.
- Uzun vadeli denetleme ve takip uygulamaları sayesinde çevresel ve sosyal dokuya zararlı etkiler belirlenerek ileride gerçekleştirilecek faaliyetler bu bilgiler ışığında ele alınmalıdır.
- Yerel halkın da dahil olduğu tüm paydaş gruplarla verimli ve etkili bir müzakere süreci işletilmeli ve sahil turizmi projelerinin uzun vadeli başarısı hedeflenmelidir.
- Sürdürülebilir turizm tüm ilgili sektörlerde insan kaynağının ve kurumsal yeterliliğin güçlendirilmesi ile mümkün olacaktır.
- Hükümetler, uluslararası ve bölgesel organizasyonlar, endüstri ve turizm ile alakalı sivil toplum kuruluşları sürdürülebilir turizm metodolojileri ve teknolojilerinin gelişimi ve aktarımı hususunda eşgüdümlü hareket etmelidir²⁸.

Rapor, yatırım, yönetim ve pazarlama aşamalarında firmaların izleyebilecekleri yöntemler hakkında üç başlık altında öneriler sunmaktadır:

- Sürdürülebilirlik için standardizasyon
- Kurumsal sorumluluk ve turizmde sürdürülebilirlik
- Yeşil pazarlama ve sürdürülebilir iletişim

4.1.1. Firmalarda Sürdürülebilirlik Stratejisi

Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışı ile yönetilen turizm işletmeleri hem doğal ve kültürel varlıklara zarar vermeden hizmet verebilmekte, hem de bu süreçte özellikle kaynak kullanımında verimliliklerini artırmaktadır.

Söz konusu yaklaşımların geliştirilebilmesi için firmaların öncelikle bir "Sürdürülebilirlik Stratejisi" oluşturmaları gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda çevresel ve sosyal sorumluluklara ilişkin bir "Sürdürülebilirlik Politikası" belirlenmeli ve bu politika çerçevesinde hedeflerin ve sorumluların belirtildiği bir "Sürdürülebilirlik Eylem Planı" hazırlanmalıdır. Bu planın hazırlıkları yönetimin sorumluluğunda olmakla birlikte şirket çalışanlarının sürece aktif katılımı büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede özellikle istihdam edilen personelin işyerindeki sürekliliği ve personel değişim oranının asgaride tutulması kritik öneme sahiptir. Zira çalışanların sürekli değiştiği işletmelerde her yeni personele sürdürülebilirlik mevzusunda eğitim vermek ve yatırım yapmak gerekecektir.

²⁸ "Sustainable Coastal Planning," 119-120.

Sürdürülebilirlik politikası oluşturulurken turizm tesisleri doğal ve kültürel varlıklar üzerinde yaratılabilecek olumsuz etkileri hesaplamayı, yönetmeyi ve inovatif yöntemler kullanarak azaltmayı vadeder. Sürdürülebilirlik politikası dahilinde tesislerin tasarımı, tadilatı ve yönetimi çevreye saygılı uygulamalar ile gerçekleştirilmeli, su ve enerji verimliliği sağlanmalıdır. İlgili sektörel ve genel sürdürülebilirlik standartları da göz önünde bulundurularak firmanın stratejik kararlarında sürdürülebilirlik kıstaslarının da dikkate alınması sağlanmalıdır.

Sürdürülebilirlik Eylem Planları ise turizm işletmelerinin ilgili sürdürülebilirlik politikasını ne şekilde uygulayacaklarına dair takvim, ekip ve hedefleri belirledikleri stratejik süreç ve dokümanlardır. Eylem planları, sosyal sorumluluk amacının yanı sıra tesislerin enerji, su ve diğer girdilerinin verimliliğinin sağlanması ve maliyetlerin düşürülmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. İşletme, sürdürülebilirlik eylem planlarında girdi verimliliği konusunu da vurgulamalı ve bu konuda ekipler oluşturup hedefler koymalıdır.

Eylem planları dahilinde enerji verimliliği konusunda çalışmalar gerçekleştirilmesi, su sarfiyatına ilişkin ayrıntılı raporlama yapılması, geri dönüşüme yönelik eylemlerin belirlenmesi, eğlence mekanları ve teçhizatın oluşturacağı gürültü kirliliğine yönelik önlemlerin alınması, tesisin faaliyetinden kaynaklanan karbon salınımının ölçülmesi ve azaltılmasına yönelik hedefler konulması ve müşteri ve personelin geri bildirimlerinin düzenli olarak değerlendirilmesi gibi uygulamalar yer almaktadır. Ayrıca performansa dayalı ücretlendirme sistemi uygulayan işletmeler, sürdürülebilirlik faaliyetlerinde gösterilen başarıyı ve tutturulan ve/veya aşılacak hedefleri de çalışanların performans göstergeleri içine dahil etmelidir.

4.1.2. Sürdürülebilirlik İçin Standardizasyon

Turizm işletmelerine ve yatırımcılarına sürdürülebilirlik hakkında kaynak olması açısından standardizasyon ölçüleri önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu doğrultuda gerek kamu kurumları, gerekse STK'lar sürdürülebilir turizm anlayışını ve uygulamalarını tanıtmak, yaymak ve teşvik etmek için çeşitli modeller geliştirmiştir. Turizm firmaları bu modeller ile çeşitli avantajlardan yararlanabilmektedir. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

- Bu modeller sayesinde sürdürülebilirlik eylem planları belirli standartlar çerçevesinde oluşturulabilmektedir. Zira eylem planlarının böyle bir dayanaktan yoksun oluşturulması durumunda belirebilecek aksaklıklar ve eksiklikler doğal ve kültürel varlıklar ile kurumların verimliliğine ve itibarına zarar verebilecektir.

- Bu bağlamda sertifikasyon modelleri, sürdürülebilirlik uygulamalarının performansının ölçülmesi için objektif kriterler sunmaktadır. Bu kriterler sayesinde sürdürülebilirlik performansı konusunda tüm paydaşlara güvenle bilgi verilebilmektedir. Çevresel standartlara uyum konusunda kıyaslama yapılması olanağı sağlanabilmektedir. Sertifikasyon modeline dâhil olanlar, diğer kuruluşların performansları ve iyi uygulama örneklerinden haberdar olabilmektedir.
- Sertifikasyon kriterleri, ilgili kamu kuruluşu ve STK'lar tarafından değişen hukuki çerçeve ve konjonktüre göre güncellenmektedir. Güncellenen modellere uyum, firmanın da kendini sürekli yenilemesini ve yeni regülasyonlara adapte olmasını teşvik etmektedir.
- Sertifika programının öngördüğü hedeflere ulaşılması durumunda sektör çapında kabul görmüş bir eko-etiketin firmanın pazarlama iletişimi faaliyetlerinde kullanılması mümkün olmaktadır.

Ülkemizde turizm sektörünün dahil olabileceği ve uygulanmakta olan çeşitli yeşil sertifika programları ve standardizasyon sistemleri bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu program ve sistemler kısaca tanıtılmıştır.

- ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi
- TÜROFED Beyaz Yıldız Çevre Programı
- TUROB Greening Hotels Programı
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yeşil Yıldız Çevreye Duyarlılık Kampanyası

Tablo 4.2. Yeşil Sertifika Programları

ISO 14001 Standardına Uyum Programı <ul style="list-style-type: none">• Enerji, su ve diğer girdilerde tasarruf sağlamak• Çalışanların sürece aktif katılımı• Bölgesel ve yerel toplumlar ile ilişkilerin gelişimi	TUROFED - Diversey Beyaz Yıldız Çevre Programı <ul style="list-style-type: none">• İşletmeleri performansa dayalı değerlendirme (A+, A, B)• Tesislerin yılda iki defa denetimi• Su, hava, enerji ve atık konularında operasyonel verimliliğin artırılması• Operasyonel maliyetlerden %20- %80 oranında tasarruf sağlanması• Sektör verilerini kıyaslama olanağı veren "benchmarking" uygulaması
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yeşil Yıldız Çevreye Duyarlılık Kampanyası <ul style="list-style-type: none">• 1993'ten beri verilen Çevre Dostu Kuruluş Belgesi'nin güncel muadili• "Çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi" hedefi• Enerji, su, çevreye zararlı maddelerin tüketiminin ve atık miktarının azaltılması• Enerji verimliliğinin artırılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşviki• Tesislerin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı olarak planlanması• Tesisin ve mimarisinin çevre ve ekoloji ile uyumunun sağlanması• Çevreye duyarlılık konusunda bilinçlendirme ve eğitim uygulamaları	TUROB Greening Hotels <ul style="list-style-type: none">• Dünyanın en büyük akreditasyon firmalarından Bureau Veritas tarafından düzenli denetim• Tesislerin kapsamlı olarak enerji yönetimi, su tasarrufu, iç hava kalitesi, atık geri dönüşümü konularında ayrıntılı değerlendirilmesi

ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi en yaygın olarak başvurulmuş uluslararası bir sertifika olup, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yeşil Yıldız Çevreye Duyarlılık Kampanyası, TÜROFED Beyaz Yıldız Çevre Programı ve TUROB Greening Hotels Programı da bu uygulamalara destek amaçlı yürürlükte olan ulusal programlardır. Bu sertifika programlarının yanı sıra, sertifikalandırmaya gitmeden kuruluşların belli sürdürülebilirlik ilkelerine uyduklarına dair kendi beyanlarını esas alan modeller de bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler'in "Küresel İlkeler Sözleşmesi" (Global Compact) ve REC Türkiye ve TÜSİAD'ın kurduğu "İklim Platformu" bu modellere örnek gösterilebilir.

4.2. Destinasyon Yönetimi

Her ne kadar firmaların sürdürülebilirlik ekseninde atacağı adımlar büyük önem taşısa da, sürdürülebilir turizm anlayışının yaygınlaşması ve pekişmesi için salt işletme bazlı özendirici uygulamalar yeterli olmayacaktır. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik için destinasyon bazında kalite belgelerinin verilmesi o bölgeyi öne çıkartmak için daha etkili bir yöntem olabilir. Son dönemde destinasyonların pazarlama stratejilerinin eskiye nazaran daha fazla öne çıkan bir unsur haline gelmesi, hatta turistlerin seyahat tercihlerinde destinasyonun belirleyici olmaya başlaması bu uygulamanın yürürlüğe konulması için gerekli zemini sağlamaktadır. Antalya, Fethiye, Muğla başta olmak üzere popüler destinasyonların çevre ve doğa dostu projeler ile desteklenmesi, bu destinasyonlardaki turistik işletmelerin cazibesini de artıracak ve bu süreçten tüm paydaşlar kazançlı çıkacaklardır.

Destinasyonların marka değerlerinin artırılması konusunda AB ülkeleri ve turizmi gelişmiş ülkelerde Destinasyon Yönetim Örgütleri (Destination Management Organizations-DYÖ) bulunmaktadır. DYÖ'ler sivil toplum kuruluşları gibi hareket ederek pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin yanı sıra doğal ve beşeri kaynakların yönetiminde de ciddi roller üstlenmektedir. DYÖ'ler bünyelerinde yerel yetkilileri, yerel sivil toplum kuruluşlarını, toplum ve yerel temsilcileri, akademisyenleri ve yerel ticaret odaları üyelerini barındırır. Sürdürülebilir turizmin sadece kamu ya da özel sektör temsilcilerinin çabalarıyla inşa edilmesi mümkün olmadığından DYÖ'lerin sürdürülebilirliğin düzenlenmesi aşamasında gereken üçüncü ayağı oluşturmaları beklenmektedir. Kurumsal olarak teşkilatlanmış DYÖ'ler destinasyon yönetiminde gerekli istikrarı ve yeterliliği göstermektedirler.

Ülkemizde destinasyon merkezlerinde kurulan "altyapı birlikleri" DYÖ'lerin görevlerini üstlenmektedir. Ancak hâlihazırda söz konusu birlikler turizm bölgelerinin sadece belirli bir kısmında faaliyet göstermekte, birçok turizm merkezinde turizm yatırımları ve planlamaları bu birliklerden bağımsız şekilde yürütülmektedir. Daha etkili ve planlı bir turizm politikasının tesis edilebilmesi için altyapı birliklerinin tüm turizm bölgelerine yayılmaları yönünde çalışılmalıdır.

B Ö L Ü M

SONUÇ

5. SONUÇ

Turizm sektörü yarattığı yeni istihdam olanakları ve GSYH ve ödemeler dengesine verdiği destek ile Türkiye’de son yıllarda yaşanan ekonomik kalkınmanın arkasındaki en önemli itici güçlerden biri olmuştur. 1980’lerden başlayan ivmelenme hız kaybetmeden devam etmiş, 1990 yılında Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçilerin küresel payı % 1,1 seviyesinde bulunurken bu rakam 2011 senesinde % 2,9’a kadar çıkmıştır²⁷. Nitekim 2011 yılında Türkiye dünyada en çok ziyaretçi çeken ülkeler arasında 6. sırada yer almıştır. Keza 1990 yılında % 1,2 olan turizm gelirlerinin küresel turizm GSYH’si içindeki payı da 2011 yılında % 2,2’ye yükselmiştir. Sektördeki yatırım oranları da bu gelişmeleri desteklemektedir. 2011 yılında Türkiye’de turizm yatırımları 24 milyar TL ile toplam yatırımların % 8,6’sını oluşturmuştur. Dünya Seyahat Konseyi’nin "2012 Türkiye Turizm Sektörü Raporu"na göre 2012 yılında ve sonrasındaki 10 senede de turizm yatırımlarının yıllık % 4,9’luk bir artış oranı ile devam etmesi beklenmektedir. Bu gelişmeler ışığında 2023 Turizm Stratejisine göre Türkiye’nin uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesi hedeflenmektedir²⁸.

Türkiye turizm sektöründe görülen bu olumlu gelişmeler sektörün niteliksel dönüşümü ile desteklendiği takdirde sektördeki küresel rekabette Türkiye’nin en üst sıralara erişmesi mümkün olacaktır. Sürdürülebilirlik, bahsi geçen bu niteliksel dönüşümü gerçekleştirecek en önemli politika aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizmin kaynağı olan doğal ve kültürel eserleri korumaya yönelik bir kalkınma modelini benimseyen sürdürülebilir turizmin uygulanması doğal alanların korunması, yenilenmesi ve ekolojik dengenin korunması ile mümkündür. Ne var ki, sürdürülebilir turizm anlayışı tek bir paydaşın kendi başına altından kalkabileceği bir girişim değildir. Bu anlayışı ülke genelinde hâkim kılmak için özel sektör-kamu işbirliğinin yanısıra yerel grupların ve sivil toplum kuruluşlarının da sürece aktif olarak dahil edilmeleri gerekmektedir. Turizm sektöründe toplu bir mutabakat ve ortak vizyon ışığında oluşacak güçlü bir sürdürülebilir turizm politikası Türkiye’nin halihazırda büyümekte olan turizm sektörünün niteliksel gelişimine de büyük katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda,

2023 Turizm Stratejisi’nde vurgu yapılan, farklı paydaşları bir araya getirecek ulusal ve bölgesel turizm konseylerinin bir an evvel oluşturulması ve faaliyete geçmesi hususu eşgüdümlü ve verimli bir turizm planlamasına da ön ayak olacaktır.

Bu süreç içerisinde artan turizm taleplerine cevap verebilmek ve sektörün sağlıklı bir şekilde büyümesini sürdürebilmek için ekonomik, sosyal ve çevresel bir sürdürülebilirlik

²⁷ "Türkiye Turizm Sektörü Raporu," Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı ve Deloitte (Ocak, 2010)

²⁸ "Türkiye Turizm Stratejisi 2023," Kültür ve Turizm Bakanlığı (Ankara, 2007), 4.

modeli benimsenmelidir. Bu kapsamda, özellikle kitle turizminin yarattığı sorunlar arttıkça alternatif çözümlerin aranması ve alternatif turizm planlanmalarına yönelinmesi umut verici girişimlerdir.

Korunan alanlarla turizm işletmeleri ve örgütleri arasındaki bağın gelişim ve kontrolü, çevre ve ziyaretçi yönetimi, ürün geliştirme, bilgi ve değerlendirme ve izleme konularına sürdürülebilir turizm stratejisi ve eylem planı içerisinde yer verilmelidir. Doğal ve kültürel kaynakların korunması için gerçekleştirilebilecek bir diğer çalışma da ziyaretçi yönetim planlarının devreye sokulması ve koruma ve yönetim faaliyetlerine turizmin tüm paydaşlarının desteğinin sağlanmasıdır.

Turizm, planlı bir şekilde yürütülmediği ve yönetilmediği takdirde ortaya çıkabilecek çeşitli sorunların önüne geçilebilmesi için devlet denetleyici rolünü etkili bir şekilde üstlenmelidir. Özel sektör ve kamu işbirliği bu noktada sürdürülebilir turizmi mümkün kılmak için zaruridir. Bu işbirliği için;

Yerel ve özel sektör temsilcilerinin ortak hareket edeceği ve bölgesel markalaşma ve altyapı düzenleme faaliyetlerini ülkemizde yürüten altyapı birliklerinin tüm turizm bölgelerinde kurulması etkili sonuçlar doğuracaktır.

Bu birliklerin T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile eşgüdümlü bir şekilde çalışması daha verimli ve güçlü bir turizm yönetimini mümkün kılacaktır. Ayrıca altyapı birliklerinin sahip oldukları bütçenin belli bir oranının çevresel sürdürülebilirliğin geliştirilmesi amacıyla ayrılması gerekmektedir.

Turizm birçok sektörü yakından ilgilendiren bir faaliyet alanıdır. Bu sebeple, sürdürülebilir turizm uygulamaları sektörün ileri-geri bağlantıları bulunduğu diğer sektörlerin de sürdürülebilirlik kapsamında ele alınmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda ulaştırma sektörünün sera gazı emisyonlarının takibinin yapılabilmesi ve kontrol altına alınabilmesi için Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Yönetmeliği'ne dahil edilmesi uygun olacaktır. Aynı şekilde tesislerde güneş ve rüzgar gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi, konvansiyonel elektrik üretiminde kojenerasyon yönteminin desteklenmesi çok ihtiyaç duyulan enerji tasarrufunu ve verimliliğini mümkün kılacaktır. Bu doğrultuda;

Elektrik üretimi ve arıtma konusunda maliyetli yeni teknoloji transferi çeşitli araçlar ile desteklenmelidir.

Turizmin eğitim ve bölgesel kalkınma ile olan ilişkisi de göz önünde bulundurulduğunda sektör sürdürülebilir kalkınmanın ekonomi geneline hakim kılınması için bir manivela olarak kullanılabilecek ve çarpan etkisi yaratabilecek bir konumdadır.

Rekabetçi bir ortamda faaliyet gösteren turizm şirketlerinin sürdürülebilirlik ekseninde yatırımlar gerçekleştirmelerinin altında yüklü ve ciddi bir maliyet yatmaktadır. Özellikle finansman zorluğu sebebiyle uzun vadeli planlar yerine hızlı geri dönüşü olan turizm politikalarını benimseyen küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin turizm sektörünün büyük bir çoğunluğunu oluşturduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu açıdan devletin sürdürülebilirlik yatırımlarının gerçekleştirilmesinde destek sağlaması gerekmektedir. KOBİ'ler başta olmak üzere sürdürülebilir turizm anlayışına geçiş yapmak isteyen turizm işletmeleri devletin özel teşviklerinden istifade edebilmelidir. Özellikle halihazırda faaliyet gösteren turizm tesislerine sürdürülebilirlik ekseninde "yenilenme" amacıyla destek sağlanması büyük önem arz etmektedir. Zira eski tesisleri sürdürülebilir kılmak için yapılacak yenileme çalışmalarının yükleneceği maliyetin sürdürülebilir temelli yeni yatırımlara kıyasla daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin ekonomi politikalarına paralel olarak Türkiye turizm sektörünün yurtdışına açılması teşvik edilmeli, turizm yatırımcıları ihracatçıya sunulan tüm desteklerden istifade edebilmelidir.

Türkiye turizminin en büyük sorunlarından bir tanesi yapısal bir problem olarak karşımıza çıkan mevsimsellik. Mevsimsellik, oluşturduğu çevresel baskının yanı sıra işgücünün eğitimi ve kapasite kullanımı konuları açısından da önem teşkil etmektedir. Bu noktada kapasite kullanımının artırılması amacıyla yıl içine yayılabilecek alternatif turizm planlamalarının yürürlüğe konulması gerekmektedir. Ayrıca unutulmamalıdır ki, turizm sektörünün bugüne gelmesinde en önemli başlangıç noktası Turizm Teşvik Kanunu ve turizm sektöründe ihtisas bankacılığına geçilerek sektörün uzun vadeli finansman olanaklarından yararlanabilmesidir. Bu doğrultuda, sektördeki sürdürülebilir uygulamaların gerçekleştirilmesi konuya stratejik bir politika olarak yaklaşılarak teşvik uygulamaları ve özel finansman kaynakları sağlanması ile mümkün olabilecektir.

Türkiye istihdamının % 9'unu oluşturan sektörün küresel ölçekte rekabet edebilmesi ve arzu edilen hedeflere ulaşabilmesi için kalifiye işgücüne ihtiyaç vardır. Ancak, mevsimsellikten etkilenen işgücü sürekli istihdam edilebildiği sektörleri tercih etmektedir. Bu doğrultuda;

Mevsimsellikten etkilenen bölgelerde tüm sene boyunca çalışan istihdamını devam ettiren ve belli bir kotanın altına düşürmeyen işletmeleri özendirmek amacıyla bu işletmelerin stratejik yatırımlara sunulan ayrıcalıklardan faydalanmaları sağlanmalıdır.

Sektörde ancak bu şekilde işverenin istihdamı sürekli kılabilmesi sağlanacaktır. Bununla birlikte, alternatif turizmin yaygınlaştırılabilmesi için gerçekleştirilmesi gereken tanıtım ve pazarlama faaliyetleri de desteklenmelidir. Bu sayede, mevsimselliğin dolaylı olarak yol açtığı bir diğer önemli sorun olan kayıt dışılık ile de mücadele etmek mümkün olacak ve bu önlemler haksız rekabetin önüne geçilmesinde yardımcı olacaktır. Turizm sektöründe kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesi için Bakanlık belgeli ve belediye belgeli tesis avantajlarının gözden geçirilmesi faydalı olacaktır.

Son olarak, Türkiye'nin sürdürülebilir turizm alanında atılım gerçekleştirebilmesi ve turizm sektörünün sağlam temeller üzerine inşa edilebilmesi için söz konusu uygulamaların hayata geçirilmeleri sürecinde gerekli bilgi altyapısı oluşturulmalı ve sürdürülebilirlik ile ilgili veriler düzenli olarak toplanmalıdır. Çeşitli turizm türleri özelinde atık yönetimi, yenilenebilir enerji, su ve yakıt kullanımı gibi konularında rakamsal veriler takip edilmeli ve gelecekteki planlamalar için bir temel oluşturmalıdır. Bu tür kritik rakamsal değerler ve istatistikler kamuoyu ile sistematik bir biçimde paylaşılmalıdır. Bu doğrultuda, 2023 Turizm Stratejisi'nin eylem maddelerinin ikinci dönem eylem planları yapılırken bu anlayışın benimsenmesi ve belgenin ilgili paydaşlarla izleme ve değerlendirilebileceği bir mecranın oluşturulması kritik öneme sahiptir. Ancak bu tarz bir yaklaşım ile sürdürülebilir turizmin önündeki temel sorunlar tespit edilebilecek ve geleceğe yönelik planlamalar sağlam bir bilgi altyapısına dayanarak verimli bir şekilde oluşturulabilecektir.

Sürdürülebilir Turizm için sunulan öneriler şunlardır:

- **Asgari sürdürülebilirlik standartlarının ve sürdürülebilirlik temel performans göstergelerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi, eylem planlarının hazırlanması ve yatırım/işletme belgelerinin bu kriterlere göre verilmesi**
- **Yeşil Yıldız kriterlerinin sürdürülebilirlik açısından en temel olanlarının bakanlık tesis sınıflandırma formlarına entegre edilmesi ve Yeşil Yıldız başvurusuna özendirici düzenlemeler yapılması**
- **Sürdürülebilirlik standartlarının uygulamadaki etkinliğinin, devlet-özel sektör işbirliği ile sürekli ve düzenli bir şekilde izlenmesi ve denetlenmesi**
- **Sürdürülebilir turizm anlayışını benimseyen işletmelerin özendirici teşviklerle desteklenmesi ve çeşitli konularda stratejik yatırımlara sağlanan desteklerden faydalanabilmeleri**
- **Bürokratik sürecin kısaltılması için gerekli düzenlemelerin yapılması**
- **Kamu, akademi, STK ve özel sektör tarafından sürdürülebilir kentler için doğru göstergelerin belirlenmesi ve sürdürülebilir kent markası yaratmak için gerekli hedeflerin konulması**
- **Şehir planlaması dâhilinde doğal afetlere karşı düzenlemeler yapılması**
- **Turizm sektöründe istihdam politikalarının iyileştirilerek kayıt dışılık başta olmak üzere mevsimsellikten kaynaklı sorunların asgariye indirilmesi**
- **Turizmde yerele özgü değerler ve farklılaşmanın sağlanması, yerel halkın zincire dâhil olacağı bir sistemin yerel ürünlerle hayata geçirilmesi için sezonların uzatılması, alternatif turizm türlerinin yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi (Sağlık turizmi, 3. Yaş turizmi, gastronomi turizmi, eko-turizm)**
- **Özel sektörde sürdürülebilirlik konusunda bilgili üst düzey yöneticilerin atanması ve/veya görevdeki üst düzey yöneticilerinin sürdürülebilirlik eğitimi almasının sağlanması**
- **İşletmelerin sertifikalı ve eğitimli personel istihdamının özendirilmesi ve sürdürülebilir turizm eğitimlerinin düzenli olarak verilmesinin sağlanıp denetlenmesi**

- Turizm konseylerinin oluşturulması için gerekli yasanın sonuçlandırılması ve Turizm Konseyleri kurulması (Bu konseylerin yetkileri; plan yapma, karar alma, fon kullanma, yenileme ve alt yapı projeleri izleme ve denetleme olmalıdır.)
- Yerel Turizm Konseyleri kurulması (Bu konseylerin yetkileri; plan yapma, karar alma, fon kullanma, yenileme ve alt yapı projeleri izleme ve denetleme olmalıdır.)
- Turizm konseyleri tarafından, uluslararası sürdürülebilir turizm standartları doğrultusunda kamu, özel sektör, STK, yerel yönetimler ve yerel halk ile işbirliği içinde turizm planları geliştirilmesi
- Varış noktasının "marka değerlerinin sürdürülebilir olması" ilkesine dayalı pazarlama planının çıkarılıp uygulanması için pazarlama faaliyetleri ile desteklenmesi
- Finansman kuruluşlarının kredi verirken sürdürülebilirlik kriterlerini göz önünde bulundurması ve sürdürülebilirlik kriterlerine uygun yatırımlara düşük faizli ve uzun vadeli kredi verilmesi
- Çevre teknolojilerinin araştırılması, yaygınlaştırılması ve uygulanmasının teşviki (örn. akıllı binalar, çevreye uyumlu malzemeler)
- Alt yapı hizmet birliklerinin sayısının artırılarak sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyet göstermesi
- Ulaşım alt yapısının güçlendirilmesi, çeşitlendirilmesi ve sürdürülebilir kılınması ve turistik bölgelere ulaşım ile ilgili altyapı ve işletim sistemlerinin geliştirilmesi
- Demiryolunun sürdürülebilirliğe en uygun ve etkin ulaşım yöntemi olması sebebiyle turizm merkezleri arasında yaygınlaştırılması
- Turizm ve Otel İşletmeciliği bölümlerindeki müfredatın yenilenerek sürdürülebilirlik odaklı derslerin ve eğitimin verilmesi

Hukuki Çerçeve Koruma - Kullanma Anlayışı

Özellikle turizm sektörünün doğal ve kültürel varlıklar ile olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, koruma-kollama dengesinin sağlanması sentkröün sürdürülebilirliği için çok önemlidir. Söz konusu koruma kullanma dengesini gözetken, gerek doğrudan turizm sektörü ile ilgili gerekse de genel nitelikteki çeşitli hukuki düzenlemelere dair örnekler aşağıda bu genel yaklaşım açısından bir fikir vermesi amacı ile sunulmaktadır.

Sektör ile Doğrudan veya Dolaylı İlişkisi Olan Kanun ve Yönetmelikler

Kanunlar

- Çevre Kanunu
- İş Kanunu
- Su Ürünleri Kanunu
- Yeraltı Suları Hakkında Kanun
- Umumi Hıfzısıhha Kanunu
- Milli Parklar Kanunu

- Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunması Kanunu
- Sit Alanları Kanunu
- Kıyı Kanunu
- Orman Kanunu
- Mera Kanunu
- İmar Kanunu
- Zeytinciliği İslahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanun
- Belediye Kanunu
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- Turizme Teşvik Kanunu
- Ulusal Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Kanunu

Yönetmelikler

- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği
- Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği
- Endüstriyel Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği
- Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği
- Su  r nleri Yönetmeliği
- Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
- Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
- Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
- Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği
- Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği
- Atık Pil ve Ak m at rlerin Kontrolü Yönetmeliği
- Hafriyat toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği
- Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Yönetmeliği
- Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik
- Sulak Alanların Korunması Yönetmelik
- Nesli Tükenmekte Olan Hayvan ve Bitki T lerinin Uluslararası Ticaretin uygulanması konusundaki yönetmelikler
- Av ve Yaban Hayvanlarının ve Yaşam Alanlarının Korunması, Zararlılarıyla Mücadele Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmelik
- İşyeri Açma ve  alışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik
- İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
-  evre Sağlığı Denetimi ve Denetçileri Hakkında Yönetmelik
- Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik

B Ö L Ü M

TÜSİAD SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇALIŞTAYI

6. TÜSİAD SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇALIŞTAYI

6.1. Çalıştayın Yöntemi ve Amacı

a. Yöntem

Çalıştay, 50’yi aşkın katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Çalıştay davetlileri, TÜSİAD tarafından kendi alanları ile uyumlu olarak 5 çalışma grubuna dağıtılmıştır. Çalışma gruplarının konu başlıkları şu şekildedir:

- Grup 1: Sürdürülebilir Turizm ve Sürdürebilir Kalkınma İlişkisi
- Grup 2: Varış Noktası Odaklı Turizm Planlaması
- Grup 3: Sürdürülebilir Turizm ve Rekabet Gücü
- Grup 4: Yaşanabilecek Güçlükler ve Finansman Alternatifleri
- Grup 5: Yeni Bölge ve Kent Markalarının Yaratılması

Katılımcılara çalıştay öncesinde hangi gruplarda yer alacakları bildirilmiş, ayrıca çalışma gruplarının ele alacağı konu başlıkları ve tartışmalarda cevaplamaları istenen sorular gönderilmiştir. Çalışma grupların ele aldığı ve tartışma için kendilerine sunulan sorular Ek 1’de verilmiştir.

Çalıştayın oluşturulmasında Boğaziçi Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü’nden destek alınmış ve çalıştay TÜSİAD Genel Sekreter Yardımcısı Hale Altan Ocakverdi ve Boğaziçi Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü öğretim görevlisi Yrd. Doç. Dr. Burçin Hatipoğlu tarafından yönetilmiştir.

Çalıştay iki oturum ve bir değerlendirme oturumu şeklinde gerçekleştirilmiştir. Her çalışma grubunu bir akademisyen yönetmiş ve oturum çıktılarını katılımcılar ile paylaşmıştır. İlk oturumda her grup kendi konusunu öncelikli mercek altına alarak bir vizyon belirlemiştir. İkinci oturumda gruplar belirledikleri vizyona ulaşmak için gerekli olan stratejileri tartışmışlar, son oturumda da bu strateji ve uygulamalar doğrultusunda sağlanacak fırsatları masaya yatırmışlardır.

b. Amaç

TÜSİAD Turizm Çalışma Grubu’nun önceliği, Türkiye turizminin sürdürülebilirlik prensipleri çevresinde gelişmesi ve bu kapsamdaki uygulamaların devamlılığıdır. TÜSİAD Sürdürülebilir Turizm Çalıştayı da bu öncelikte uyumlu bir şekilde tasarlanmıştır. TÜSİAD Turizm Çalışma Grubu, turizmle ilgili her kesimden değerli katılımcıları bir araya

getirmeyi ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanıp planlama stratejisi sürdürülebilirlik çerçevesinde kurgulanmış olan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Raporu ile uyumlu bir çalışma yürütmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda TÜSİAD Sürdürülebilir Turizm Çalıştay'ının amaçları şunlardır:

- Turizmin sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmak açısından önemini vurgulamak ve Türkiye turizmini sürdürülebilirlik çerçevesinde dönüştürürken nelerin hedeflenmesi gerektiğini belirlemek,
- Türkiye turizm sektörünün uzun vadedeki sürdürülebilir gelişim imkanlarını ve bu doğrultuda karşılaşılabilecek zorlukları tartışmak,
- Mevcut politika ve stratejileri sürdürülebilir turizm yaklaşımı doğrultusunda değerlendirmek,
- Başta kamu ve özel sektör olmak üzere sektör paydaşları arasında sürdürülebilir turizm konusunda bir diyalog süreci oluşturmak,
- Türkiye turizm sektörü için 2020'li yıllar perspektifinde bir sürdürülebilir turizm vizyonu oluşturulmasına katkıda bulunmak ve
- Sürdürülebilir turizm vizyonunun ülke çapında olduğu gibi bölgesel ve yerel olarak da benimsenmesi için atılacak adımlar konusunda ortak aklın oluşturulmasına katkı sağlamaktır.

6.2. Vizyon

TÜSİAD Sürdürülebilir Turizm Çalıştay'ının 1. oturumunda her grubun kendi konu başlığı çerçevesinde oluşturduğu vizyonlar, TÜSİAD Sekreteryası tarafından birleştirilerek "ortak vizyon" belirlenmiştir. Bu ortak vizyon çalıştayın sonunda katılımcılarla paylaşılmış ve çalıştayın en önemli çıktılarından birisi olarak kabul görmüştür.

Ortak Vizyon

Sürdürülebilir Turizm vizyonu, sürdürülebilir kalkınma prensipleri doğrultusunda;

- Koruma - kullanma dengesinin kurulduğu ve toplumda bu bilincin geliştirildiği
- Tüm paydaşların planlama, denetleme ve yürütme fonksiyonlarına katıldığı
- Ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel olumlu etkilerin evrensel değerler ve en iyi uygulamalara paralel olarak tüm ülkeye yayıldığı
- Verimlilik esasları göz önünde bulundurularak yapılandırılmış
- Uluslararası pazarlarda rekabet edebilir ve çoklu çekim merkezi olarak öncü konuma geçmiş bir turizm sektörünün oluşturulmasını hedefler.

Bu ortak vizyon, Türkiye'de turizm sektöründe;

- Turizm işletmeleri ve destinasyonlarının uzun dönemde rekabet gücüne, karlılığa ve refah üreten niteliğe sahip olmalarını,

- Destinasyonlarda yaşayan halkın turizm yoluyla yaşam kalitesinin artmasını ve turizmin planlama ve yönetimine katılımının sağlanmasını,
- Ziyaretçilere için güvenli ve tatminkar deneyimler sağlamayı,
- Turizm faaliyetleri dolayısıyla, küresel ve yerel çevrenin kirlenmesini ve bozulmasını ve kaynak kullanımını asgariye indirmeyi,
- Kültürel zenginliklerin ve biyoçeşitliliğin muhafazasını ve güçlendirilmesini amaçlamaktadır.

6.3. Strateji

TÜSİAD Sürdürülebilir Turizm Çalıştayı'nın 2. oturumunda belirlenen vizyona ulaşmak için gerekli stratejiler konunun muhatabı olan kamu, özel sektör ve akademi üçgeni göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Çalışma gruplarının konu başlıkları farklı olsa da stratejilerinde ve sorumluluk paylaşımında büyük benzerlikler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda üzerinde en çok durulan ve birçok konuyu yatay kesen stratejiler raporda birlikte ele alınmıştır.

Bu vizyon ve amaçlara dönük olarak strateji adımları sistem yönetimi, altyapı, katılımcılık ve yerel yönetimler, eğitim, iletişim ve pazarlama ile finansman alt başlıkları altında, kısa, orta ve uzun vade şeklinde tasnif edilmiştir. Kısa vadeli stratejiler yönetmelik değişikliklerinde göz önünde bulundurulması gereken ve çalışmalarına en kısa zamanda başlanmasının önemli olduğu eylem planlarına dönük olarak belirlenen uygulamalardır. Orta vadeli stratejiler daha çok sistem kurma ve geliştirme kategorisinde, uzun vadeli hedefler ise sürdürülebilir turizm altyapısının ve bilincinin yerleştirilmesi ve etkili kullanımının sağlanması yönündeki stratejilerden oluşmaktadır.

6.4. Sistem Yönetimi

Sistem yönetimi, turistik tesislerin yapılandırılmasını ve geliştirilmesini, ekipman seçimi ve hizmet güncellemeleri ile sürekli kılma, sorun belirleme ve giderme süreçlerini kurma ve koyulan hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının tespitini yapma süreçlerini kapsar. Burada bahsedilen "sürdürülebilir turizm yönetimi" olarak da tanımlanabilmektedir. Destinasyonların sürdürülebilir yönetimi için turizm göstergeleri sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Turistik destinasyonlarda sürdürülebilir turizm yönetimi için kapsayıcı yaklaşımların tasarlanması ve geliştirilmesi perspektifiyle belli stratejiler belirlenmiştir. Özellikle sürdürülebilirlik açısından yönetsel süreçte çevre-insan iletişiminde turizm kaynaklarının tanıtımının yapılması, kaynakların kullanımı ve sürdürülebilir destinasyonların pazarlaması içerisinde değerlendirilebilecek olan önerilere bu başlık altında yer verilmiştir. Sistem yönetimi kategorisindeki hedefler şunlardır:

Tablo 6.1. Sistem Yönetimi

	Vade	SİSTEM YÖNETİMİ
1	KISA VADE	Bürokratik sürecin kısaltılması için gerekli düzenlemelerin yapılması
2		Tarihi miras, doğal çevre ve kaynaklar, turizm ve kültüre karşı işlenen suç ve cezaları kapsayan yasanın çıkartılması
3		Asgari sürdürülebilirlik standartlarının ve sürdürülebilirlik temel performans göstergelerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi, eylem planlarının hazırlanması ve yatırım/işletme belgelerinin bu kriterlere göre verilmesi
4		Yerli tur operatörlerinin seçim kriterlerinde “sürdürülebilirlik” kriterinin öncelikli sırada yer alması
5		Seyahat eğilimlerindeki değişimin takibinin ve değişimlere uyum çalışmalarının yapılması
6		Turizm gelişim planlarının sürdürülebilirlik perspektifinde oluşturulması
7		Kamunun haksız rekabeti arttıracak ve serbest piyasa ekonomisini bozacak uygulamaları ortadan kaldırmak üzere gerekli düzenlemelerin yapılması
8		Ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik için kamu ile işbirliği içinde sektörel danışmanlık verilmesi
9		Özel sektörde sürdürülebilirlik konusunda bilgili üst düzey yöneticilerin atanması ve/veya görevdeki üst düzey yöneticilerinin sürdürülebilirlik eğitimi almasının sağlanması
10		Şehir planlaması dahilinde markalaşacak bölgelerin sürdürülebilir turizm vizyonuna uygun yapılanması
11	ORTA VADE	Yerel tedarik zincirlerinin güçlendirilmesi, turizmden elde edilen gelirlerin yerel ekonomiye katkısının azami ölçüde artırılması
12		Turizm sektörü çalışma şartlarının ve istihdam politikalarının iyileştirilmesi ve düzenli olarak denetlenmesi
13		Yeşil Yıldız kriterlerinin sürdürülebilirlik açısından en temel olanlarının bakanlık tesis sınıflandırma formlarına entegre edilmesi ve Yeşil Yıldız başvurusuna özendirici düzenlemeler yapılması
14		Sürdürülebilirlik standartlarının uygulamadaki etkinliğinin, devlet-özel sektör işbirliği ile sürekli ve düzenli bir şekilde izlenmesi ve denetlenmesi
15		Müşteri ödüllendirme mekanizmalarının uygulanması
16		Sürdürülebilir turizm stratejilerinin denetimlerden elde edilen sonuçlar paralelinde sürekli değerlendirilmesi ve bu sayede etkinliğinin sağlanması
17		En iyi uygulamaların ödüllendirilip yaygınlaştırılması

Tablo 6.1. Sistem Yönetimi (devamı)

18	ORTA VADE	Kamu, akademi, STK ve özel sektör tarafından sürdürülebilir kentler için doğru göstergelerin belirlenmesi ve sürdürülebilir kent markası yaratmak için gerekli hedeflerin konulması
19		Her bölge özelinde uygun turizm ürünlerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi
20		İstatistiki rakamların güvenilirliğinin artırılması için etkili analiz yöntemlerinin özel sektör ve kamunun katkısı ile geliştirilmesi
21		Yerel yönetimlerin sayılarının azaltılıp verimliliklerinin artırılması
22	UZUN VADE	Turizm gelirlerinden yerel yönetimlerin turizm potansiyellerine göre pay alımının sağlanması
23		Turizmde yerele özgü değerler ve farklılaşmanın sağlanması, yerel halkın zincire dâhil olacağı bir sistemin yerel ürünlerle hayata geçirilmesi için sezonların uzatılması ve turizm alanlarının çeşitlendirilmesi (Sağlık turizmi, 3. Yaş turizmi, gastronomi turizmi, eko-turizm)
24		Sürdürülebilir turizmin sağlanması için bölgesel ve uluslararası işbirliklerinin geliştirilmesi
25		Küresel sürdürülebilirlik müşteri kartı uygulamasının başlatılması

6.4.1. Altyapı

Altyapı planlama ve yatırım ile ilgili sorunların temelinde yatan bir alandır. Turizm sektöründe birçok konu gibi sürdürülebilirlik hususu da altyapı desteğine ihtiyaç duymaktadır. Turizm sektöründe koruma-kullanma dengesinin bozulmaması için, turistik yörenin ve doğal çevrenin fiziki ve doğal altyapı eşiklerinin geliştirilmesi strateji maddeleri arasında öne çıkmaktadır.

Altyapı sorunları çalıştay katılımcıları için Türkiye turizmini en çok sekteye uğratan konu olarak belirlenmiştir. Özellikle çarpık kentleşme, turizm bölgelerindeki ulaşım sorunları altyapı problemlerinin başında gelmektedir. Gerek kara, gerek hava ulaşımı ağı ve kalitesinde Avrupa ülkelerinden geride kalan Türkiye'nin altyapı alanındaki bu eksikliklerine altyapıdaki çevre kirliliği de eklenmektedir. Altyapıdaki sorunlar doğrudan çevre kirliliğine neden olmakta, bu da bölge ve ülkeye gelen turistler açısından olumsuz bir izlenim yaratmakta, orta ve uzun vadede turizmi yıpratmaktadır. Bu ortak temele dayanarak altyapı alanında belirlenen stratejiler şunlardır:

Tablo 6.2. Altyapı

	Vade	ALTYAPI
1	KISA VADE	Alt yapı hizmet birliklerinin sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemesi
2		Şehir planlaması dahilinde doğal afetlere karşı düzenlemeler yapılması
3	ORTA VADE	Turistik bölgelere ulaşım ile ilgili alt yapı ve işletim sistemlerinin geliştirilmesi
4		Şehir planlaması dahilinde alt yapının iyileştirilmesi
5		Kentsel dönüşüm projelerinin hayata geçirilmesi ve bu projelerde yerel paydaşların ve özel sektörün sürece dahil edilmesi
6	UZUN VADE	Ulaşım alt yapısının güçlendirilmesi, çeşitlendirilmesi ve sürdürülebilir kılınması
7		Demiryolunun sürdürülebilirliğe en uygun ve etkin ulaşım yöntemi olması sebebiyle turizm merkezleri arasında yaygınlaştırılması

6.4.2. Katılımcılık ve Yerel Yönetimler

Sürdürülebilir turizm uygulamalarında, destinasyon bölgesinde yaşayan yerel halkın yönetimi konusunda teşvikler bulunmaktadır. Bu durumun arkasında doğal ve turistik kaynakların merkezinde yaşayan insanların bu kaynakları en iyi koruyacak toplum olduğu tezi yatmaktadır. Çalıştayda yerel yönetimler ve yerel halkın sürdürülebilir turizm yönetim sürecine katılımı tartışılmış ve turizm faaliyetlerinin işletme sahipleri ve yerel halkın birlikteliği üzerinden yürütmesi gerektiğine kanısına varılmıştır. Özellikle yerel yönetimlerin rızası ve desteği olmayan projelerin sürdürülebilirlik mekanizmasıyla en başta çeliştiği dolayısıyla kültürel mirasın sürekliliğini, yerel toplumun ekonomik, kültürel ve sosyal canlılığını ve ekolojinin devamlılığını sağlayabilmesinin mümkün olmadığı kanaatine varılmıştır.

Tablo 6.3. Katılımcılık ve Yerel Yönetimler

	Vade	KATILIMCILIK VE YEREL YÖNETİMLER
1	KISA VADE	Sürdürülebilir turizm için gerekli ekonomik ve hukuki yapının oluşturulması
2		Gönüllülük esasıyla hareket eden kurum ve kişilerden azami ölçüde faydalanılması ve destek alınması
3		Kamu, özel sektör ve STK'lar arasında görev paylaşımı yapılması
4		Turizm konseylerinin oluşturulması için gerekli yasanın sonuçlandırılması ve Yerel Turizm Konseyleri kurulması. (Bu konseylerin yetkileri; plan yapma, karar alma, fon kullanma, yenileme ve alt yapı projeleri izleme ve denetleme olmalıdır.)
5		Kurulacak yerel turizm konseyleri tarafından, uluslararası sürdürülebilir turizm standartları doğrultusunda kamu, özel sektör, STK, yerel yönetimler ve yerel halk ile işbirliği içinde turizm planları geliştirilmesi.
6		Üniversite, STK, kamu ve özel sektör bünyelerinde, kent markası yaratmaya yönelik çalışma gruplarının kurulması
7		Kamu, akademi, STK ve özel sektör tarafından yerel ve merkezi birimlerin koordinasyonunun sağlanması
8	UZUN VADE	Yatırım yaparken yerel halkla uyuma dikkat edilmesi

6.4.3 Eğitim

Eğitim, ekonomik açıdan büyüme, rekabet gücü ve verimlilik artışı, sosyal açıdan ise yoksullukla mücadele, katılımcılık, sosyal uyum ve çevrenin korunması gibi politika alanlarının merkezinde yer almaktadır. Birçok konuda olduğu gibi sürdürülebilir turizm konusunda da bilincin artırılması, iletişim ve uzlaşma yöntemleri doğrultusunda yerel halkın farkındalığının geliştirilmesi için eğitim sürdürülebilir turizm stratejileri içerisinde mutlaka ele alınması gereken bir konudur. Doğal ve kültürel kaynakların korunması ve yerel halkın ekonomik hayata katılımı açısından eğitim önemli bir araç görevi üstlenebilir.

Tablo 6.4. Eğitim

Vade		EĞİTİM
1	KISA VADE	Yerel halkın ziyaretçiler ile iletişim kurabilmesi için başlatılan mesleki yabancı dil eğitimlerinin daha etkin hale getirilmesi ve yaygınlaştırılması
2		Sürdürülebilir turizm konusunda halka yönelik farkındalık çalışmaları düzenlenmesi
3		İşletmelerin sertifikalı ve eğitimli personel istihdamının özendirilmesi ve sürdürülebilir turizm eğitimlerinin düzenli olarak verilmesinin sağlanıp denetlenmesi
4		Orta ve Yüksek eğitim müfredatlarına sürdürülebilirlik konusunun eklenmesi ve uygulamalı eğitimin gerçekleştirilmesi
5		Yerel yönetimlerin ve halkın tarihi, kültürel ve doğal yapının korunması ve turizmi sahiplenmesi için bilinçlendirme ve eğitim uygulamaları gerçekleştirilmesi
6	ORTA VADE	Sürdürülebilir turizmin doğru ve etkili uygulanması için gerekli eğitimlerin yapılması süreçlerinin belirlenip programların oluşturulması ve iletişim stratejilerinin geliştirilmesi
7		Uluslararası normlarda yaşayan bir halk ve markalaşmış bir ülke yaratmak için devlet, STK ve üniversitelerin “hayat boyu öğrenme” faaliyetleri düzenlemesi

6.4.4. İletişim ve Pazarlama

Sadece sürdürülebilir turizm açısından değil genel olarak Türkiye turizmi için eksikliği hissedilen iletişim ve pazarlama tekniklerinin geliştirilmesi çalıştaydaki önemli bir tartışma konusu olmuştur. Kültür rotaları geliştirme ve destekleme stratejilerinin uluslararası arenada koordine edilmesi, destinasyonların marka imajlarının oluşturulması ile pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi iletişim ve pazarlama stratejileri ile desteklenmeden mümkün değildir. Sürdürülebilir turizme geçiş sürecinde ileri iletişim ve pazarlama teknikleri ile kültürel mirasın korunması ve öne çıkartılması sonucunda turizm arzının farklılaşması hedeflenmektedir. Ayrıca kültürel ürünlerin ve işletmelerin sürdürülebilir turizm sürecine hem yatay hem dikey olarak entegre edilebileği fikriyle bu başlığa büyük önem atfedilmektedir. İletişim ve pazarlama stratejileri aşağıdaki gibidir:

Tablo 6.5. İletişim ve Pazarlama

Vade		İLETİŞİM VE PAZARLAMA
1	KISA VADE	Yerel Turizm Konsey Temsilcilerinin mahalli ve uluslararası fuarlarda/toplantılarda yörelerin turistik potansiyellerini tanıtması
2		Bir pazarlama yöntemi olarak sosyal medyanın etkin kullanılması
3		Medyayı bilinçlendirme faaliyetlerinin düzenlenmesi
4	ORTA VADE	Varış noktasının “marka değerlerinin sürdürülebilir olması” ilkesine dayalı Pazarlama Planının çıkarılıp uygulanması için pazarlama faaliyetleri ile desteklenmesi
5	UZUN VADE	Destinasyon algı yönetiminin, sürdürülebilirliğin haneye gelir sağlayacağını bilen bir halkın oluşmasında ve bu ortamın karlı yatırımlar için uygun hale gelmesinde vazgeçilmez bir unsur olduğu bilinerek, bölgesel pazarlamaların buna göre yapılması

6.4.5. Finansman

Finansman bilindiği üzere sürdürülebilir büyüme için gerekli yeni ekonomik modelin hazırlanmasında en önemli ayaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Türkiye turizminin, ilerleyen dönemde, rekabet gücünü kaybetmeden sürdürülebilir turizm yönetimine geçişi uygun koşullarda finansman sağlayabilmesine bağlıdır. Bu bağlamda hem uluslararası hem de ulusal arenada yatırım ve finansman akımını yöneltten mekanizmalardan yararlanmak gerekmektedir. Finansman başlığı altındaki stratejiler şunlardır:

Tablo 6.6. Finansman

Vade		FINANSMAN
1	KISA VADE	Yerel Turizm Konseylerine yurtdışındaki faaliyetler için katılım teşviki verilmesi
2		Sürdürülebilir turizme uyumlu yerel halkın, yatırımcının ve işletmecilerin korunması için başta vergi indirimi olmak üzere özendirici düzenlemeler yapılması
3		Finansman kuruluşlarının kredi verirken sürdürülebilirlik kriterlerini göz önünde bulundurması ve sürdürülebilirlik kriterlerine uygun yatırımlara düşük faizli ve uzun vadeli kredi verilmesi
4	ORTA VADE	Çevre teknolojilerinin araştırılması, yaygınlaştırılması ve uygulanmasının teşviki (örn. Akıllı binalar, çevreye uyumlu malzemeler)

B Ö L Ü M

KAYNAKLAR

KAYNAKLAR

İGD, 2010, İstanbul Gayrimenkul Değerleme, Türkiye Turizm Piyasaları Araştırma Raporları, Antalya

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007), Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Ankara

N. Frederico, 2003, A New Approach to Sustainable Tourism Development: Moving Beyond Environmental Protection, March

OECD and UNEP, Climate Change and Tourism Policy in OECD Countries

S. Kishore, M. Jan, and G. Rosalie, 2002, Sustainable Tourism: Turning the Tide, Economic Briefing No.4Earth Summit 2002 Towards Earth Summit 2002 Earth Summit 2002 ds Ea

SDO, USAID and UNWTO, 2006, Communication and Sustainable Tourism, Proceedings of the Global E-conference and Summer Speaker Series on the Role of Development Communication in Sustainable Tourism

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı (2009), ÇED Rehberi - Toplu Konut ve Turizm Konaklama Tesisleri

TSG, 2007, Tourism Sustainability Group, European Comission, Action for More Sustainable European Tourism, February

TÜROFED, 2011, Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED), Turizm Raporu, Mart

TÜROFED, 2012, Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED), Turizm Raporu, Eylül

TYDTA ve Deloitte, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (TYDTA),2010, Türkiye Turizm Sektörü Raporu, Ocak

UNEP and Regione Toscana, 2005, Marketing Sustainable Tourism Products

UNEP and WTO, 2005, Making Tourism More Sustainable

UNEP and WTO, 2008, Climate Change and Tourism-Responding to Global Challenges

UNEP, 2008, Climate Change Adaptation and Mitigation in the Tourism Sector: Frameworks Tools and Practices

UNEP, 2009, Sustainable Coastal Tourism: An integrated planning and management approach

UNWTO, 2010, Tourism and Millenium Development Goals,
<http://www.unwto.org/tourism&mdgsezine>

UNWTO, 2011, unwto.org/facts/eng/vision.htm

UNWTO, 2012, World Tourism Barometer, January

WB, 2010, The World Bank (WB), HNP Stats, Population Projection Tables by Country and Group, www.worldbank.org

WEF, 2007, World Economic Forum (WEF), The Travel & Tourism Competitiveness Report

WEF, 2008, World Economic Forum (WEF), The Travel & Tourism Competitiveness Report

WEF, 2009, B. Jennifer, C. Thea, World Economic Forum (WEF), The Travel & Tourism Competitiveness Report

WEF, 2011, World Economic Forum <http://www.weforum.org/issues/travel-and-tourism-competitiveness>

WEF, 2011, World Economic Forum (WEF), The Travel & Tourism Competitiveness Report

WOOD, Megan Epler, 2002, Ecotourism: Principles, Practices & Policies For Sustainability

WTTC, 2011, World Travel and Tourism Council (WTTC), Travel and Tourism, Economic Impact, Turkey

WTTC, 2011, Travel and Tourism Council (WTTC), Travel and Tourism 2011

EK-1

ÇALIŞTAY SORULARI

GRUP 1: SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE SÜRDÜREBİLİR KALKINMA İLİŞKİSİ

- Yerel Ekonomiye Katkı
- Yerel çevreye katkı
- Yerel sosyal ve kültürel kalkınma

Ön Hazırlık

- Sürdürülebilir turizmin, makro ve mikro düzeyde ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel katkıları
- Sürdürülebilir turizm bilinci yaratmanın yöre halkı, yöre esnafı ve yörenin gelişimi açısından önemi

Tartışma Soruları

- Sürdürülebilir turizm bilincinin geliştirilmesindeki resmi sorumluluk ve yetki tanımlamaları yeterli midir?
- Turizm bölgelerimizde ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel bazda katma değer sağlamak üzere sürdürülebilir turizm bilincinin geliştirilmesi için hangi modeller benimsenebilir?
- Bölgesel bazda sürdürülebilir turizm uygulama planı yapılıp, katkıları yıllık bazda ölçümlenebilir mi?

GRUP 2: VARİŞ NOKTASI ODAKLI TURİZM PLANLAMASI

- Varış noktası odaklı örgütlenme modeli geliştirilmesi
- Alternatif turizm türleri

Ön Hazırlık

- Türkiye’de turizm nasıl sürdürülebilir hale getirilir?
- Sürdürülebilir turizm için alternatif kaynakların kullanımının önemi

Tartışma Soruları

- Uzun vadeli sürdürülebilir turizm stratejisinde, ideal model ne/nasıl olmalıdır?
- Bireysel-sosyal-kamusal-kurumsal anlamda ayrı ayrı tanımlanacak sorumluluklar
- Yerel yönetimlerin rolünün önemi
- Odaklanılacak alanlar/bölgeler
- Faaliyet/Zaman Planı
- Nasıl bir teşvik sistemi uygulanabilir?
- Denetim mekanizması kurulabilir mi?

- Fayda/maliyet analizi & değerlendirme
- Sürdürülebilir turizm adına turizm kaynakları yeteri kadar kullanılıyor mu?
- Sürdürülebilir turizme katkı sağlayacak alternatif turizm türleri neler olabilir?
- Türkiye sürdürülebilir turizm stratejisi, hedefleri ve öncelikleri ne olmalıdır?

GRUP 3: SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE REKABET GÜCÜ

- Mevcut turizm bölgelerinin sürdürülebilirlik prensiplerine göre geliştirilmesi
- Kalite standartlarının yenilenmesi, uygulanması ve yaygınlaştırılması
- Sektörün değişen müşteri taleplerine uyum sağlayabilmesi ve müşteri farklılaştırılması
- Eğitim

Ön Hazırlık

- Mevcut ve geliştirilebilir turizm ürünü potansiyelini ortaya çıkartan veriler / Dünya turizminde Türkiye'nin payı
- Ulusal turizm tanıtım ve pazarlama aracı olarak Sürdürülebilirlik
- Rekabet gücünü artırmak, turizm arzını yükseltmek/çeşitlendirmek ve yeni müşteri kitlerine ulaşmak konusunda üstünlük sağlanabilir mi?
- Bu bağlamda bu üstünlüğü yakalamış örnekler (Türkiye'den ve Dünya'dan.)

Tartışma Soruları

- Mevcut turizm bölgelerinin ulaşması gereken, yeni turizm bölgelerinin de gerçekleştirmesi gereken sürdürülebilirlik hedefleri neler olmalıdır? Bu hedefler, bölgelerin özelliklerine göre nasıl çeşitlilik gösterebilir? Belirlenen hedefler bölgeler bazında farklı düzeylerde mi tayin edilmelidir?
- Belirlenen hedeflerle ilgili performansın ölçümü için nasıl bir yöntem izlenebilir, ölçüm periyodu ne olmalıdır?
- Kalite sistemlerinin ve/veya sertifikasyon süreçlerinin sürdürülebilirlik projesi açısından destek verecek şekilde kurulması ve devam ettirilmesi mümkün olabilir mi?
- Turizm bölgelerinin sürdürülebilirlik konusunda geliştirilmesinde, hedef kitle ve pazarın belirlenmesi konusundaki tavsiyeleriniz nelerdir?
- Dünyada yükselen turizm trendlerine göre, Türkiye'nin sürdürülebilir turizmle yönelmesi gereken müşteri profilini nasıl tanımlarsınız?
- Türkiye'yi halen ziyaret eden müşterilerin eğilimleri konusunda yapılan araştırmalar konusundaki değerlendirme ve düşünceleriniz nelerdir?
- Müşteri profiline yönelik araştırma ve geliştirmelerin etkililiği ve sürekliliği konusunda çalışmaları yürütecek nasıl bir örgüt ve işbirliği yapısı ön görüyorsunuz?
- Türkiye'ye ve bölgelere ilgi gösterecek müşteri profili belirlendikten sonra, bu profilin bölgelere yönlendirilmesi, ürün geliştirilmesi ve yönetiminde ihtiyaç ve ilgilerinin belirleyici faktör olması ile ilgili nasıl bir yol haritası önerirsiniz?

- Turizm yüksek lisans, lisans ve ön lisans programlarının sürdürülebilir turizm içeriği nedir ve yeterli midir?
- Örgün turizm ve şirket içi eğitim ve teşvik programlarında, sürdürülebilirlik kavramının mecburi bir uygulama alanı olarak belirlenmesi konusundaki fikir ve önerileriniz nelerdir?

GRUP 4: YAŞANABİLECEK GÜÇLÜKLER VE FİNANSMAN ALTERNATİFLERİ

- Yatırımcılar ve çalışanlar açısından yaşanabilecek güçlükler
- Sürdürülebilir turizme geçiş için finansman alternatifleri
- Yeşil turizm için yatırım teşvikleri

Ön Hazırlıklar

- Ulusal ve yerel kapsamda, küçük ve orta ölçekli turizm işletmelerinde ve bu işletmelerde istihdam edilen kişilerle, sürdürülebilir turizme geçişte hangi uygulamalar için sorun çıkabilir ya da engellerle karşılaşılabilir?
- Ulusal ve yerel kapsamda, küçük, orta ve büyük ölçekli turizm işletmeleri, sürdürülebilir turizme geçişte hangi uygulamalar için ek finansmana ihtiyaç duyabilir?
- Yeşil turizm için mevcut bir yatırım teşvik programı var mıdır?

Tartışma Soruları

- Sürdürülebilirlik kavramının, farklı kesimler tarafından onaylanması ve uygulamaya geçirilmesi konusunda karşılaşılması muhtemel sorunlar neler olabilir? Söz konusu kesimler açısından fırsat ve sorunlara yönelik bir araştırma yapılması konusundaki fikirleriniz nelerdir?
- Bu sorunlara yaptırım içerikli ya da teşvik nitelikli çözümler önerilmesi konusundaki fikirleriniz nelerdir?
- Sürdürülebilirlik kavramı yeni yasal düzenlemeler gerektirecek midir? Bu konudaki çalışmalar için nasıl bir örgüt ve işbirliği yapısı önerirsiniz?
- Devlet tarafından yaratılabilecek ve desteklenebilecek finansman alternatifleri nelerdir? (vergiler, ödenekler, teşvikler vb.) Bu alternatiflerin yararlandırılması konusunda ne gibi kriterler uygulanmalıdır?
- Özel sektörün finansman kaynağı yaratması ve kullanımı konusunda fikirleriniz ve önerileriniz nelerdir?
- Yaratılan kaynakların yerel ve ulusal bazda dağılımı kriterleri ne olmalıdır? Bölgelere ya da işletmelerin ihtiyaçlarına göre bir planlama yapılması gerektiğinde, nasıl bir dağıtım ağı önerirsiniz? (karar vericileri, uygulayıcıları, denetçileri vb.)
- Finansman alternatifi olarak ülkemizi ziyaret eden turiste yönelik planlamalar yapılabilir mi? Bu konudaki değerlendirmeniz nedir?
- Finansman kaynaklarını yönetmek, yeşil turizm başta olmak üzere, uluslararası düzeyde oluşturulmuş fonlardan yararlanmak, yeni fonlar yaratılmasını sağlamak üzere çalışmaları yürütecek nasıl bir örgüt ve işbirliği yapısı ön görürsünüz?

- Yeşil turizm için yatırım ve işletme teşvikleri konusundaki mevcut durum tespitiniz nedir? Eksiklikleri ve geliştirilebilir yanları konusundaki önerileriniz nelerdir?
- Uluslararası platformda teşvik fonlarının mevcut durumu araştırılmış mıdır? Yeni fonlar yaratılabilir mi?
- Yeşil Yıldız Projesi, yatırımcıları teşvik edecek nitelikte midir? Ne gibi avantajlar sağlar ve tanıtım faaliyetleri nasıl daha etkin hale getirilebilir?

GRUP 5: YENİ BÖLGE VE KENT MARKALARININ YARATILMASI

- Ulus ve kent markaları yaratmanın sürdürülebilirliğe katkıları
- Sürdürülebilirliğin marka yaratmaya katkısı

Ön Hazırlık

- Türkiye'nin kentsel markalaşma yönündeki konumu nedir?
- Sürdürülebilirlik, bir pazarlama aracı olarak görülebilir mi?

Tartışma Soruları

- Marka kent olma kriterleri nelerdir?
- Türkiye'de marka kentleri bu kriterler açısından nasıl değerlendirirsiniz?
- Türkiye'nin marka kentlerinin ulusal ve uluslararası turizm piyasasında tanıtım faaliyetleri yeterli ve etkili midir? Nasıl geliştirilebilir?
- Markalaşmış ya da markalaşma yolundaki kentler, sürdürülebilirlik uygulamalarına geçiş açısından avantajlı mıdır? Bu avantajlar neler olabilir ve nasıl kullanılabilir?
- Sürdürülebilirlik bir kentin markalaşması için bir pazarlama aracı olabilir mi? Bu bağlamda etkin bir pazarlama planı konusunda önerileriniz nelerdir?

Ek 2: TÜSİAD SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇALIŞTAYI PROGRAMI

Sürdürülebilir Turizm Çalıştayı

21 Haziran 2011

Limak Eurasia Hotel, İSTANBUL

09:00 - 09:30 Kayıt

09:30 -10:00 Açılış Konuşmaları

Zeynep Silahtaroğlu BAYKAL, *TÜSİAD Turizm Çalışma Grubu Başkanı*

Hale ALTAN, *TÜSİAD Genel Sekreter Yardımcısı*

Yrd. Doç. Dr Burçin HATİPOĞLU, *Boğaziçi Üniversitesi*

10:00-11:00 I. Oturum: Vizyon

Grup Çalışması: 2020’li yıllarda sürdürülebilirlik prensiplerine uyum sağlamış bir turizm vizyonu nasıl olmalıdır?

11:00 - 11:15 Kahve Arası

11:15-13:00 II. Oturum: Stratejiler

Grup Çalışması: Sürdürülebilir turizm vizyonuna ulaşmak için uygulanmasını gerekli gördüğünüz stratejiler nelerdir?

13:00-14:00 Öğle Yemeği

14:00-14:30 I. ve II. Oturum Sonuçlarının Sunumu

14:30-15:30 III. Oturum: İş Dünyası Açısından Fırsatlar

Grup Çalışması: Sürdürülebilir turizm vizyonunun iş dünyası açısından doğuracağı fırsatlar nelerdir? Bu fırsatların kullanılabilmesi için hangi adımlar atılmalıdır?

15:30-16:30 Değerlendirme ve Kapanış

Ek 3: TÜSİAD SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇALIŞTAYI KATILIMCI LİSTESİ

Zeynep SİLAHTAROĞLU BAYKAL	Silkar Turizm, TÜSİAD Üyesi, Turizm Çalışma Grubu Başkanı
Dr. İnanç ATILGAN	Türkiye Otelciler Federasyonu (TUROFED)
Ahmet ARI	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Akın AKSU	Akdeniz Üniversitesi
Ali Atıf BİR	Bahçeşehir Üniversitesi
Alper ÇAYIR	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Begüm ÖZKAYNAK	Boğaziçi Üniversitesi-Ekonomi Bölümü
Bengi ERTUNA	Boğaziçi Üniversitesi-Turizm İşl. Bölümü
Bora İŞBULAN	T.A.V.
Burçin HATİPOĞLU	Boğaziçi Üniversitesi-Turizm İşl. Bölümü
Büşra DÜZGÜN	Classes Hotel
Cumhur Güven TAŞBAŞI	Kültür Turizm Bakanlığı
Çiğdem DİNÇ	TUI Türkiye
Dilek ÜNALAN	Boğaziçi Üniversitesi
Dr. Kamil ÖZER	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Eda BİLDİRİCİOĞLU	T.A.V.
Elif Egeli NİŞANCI	JonesLang La SalleHotels
Emre PEKESEN	Pegasus havayolları
Esin GÜRAL	Gürok Turizm ve Madencilik A.Ş.
Fehmi KÖFTEOĞLU	Resort Dergisi - Ekin yazım
Ferbal YAMAN	TUROB
Ferhat ÖZKAN	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Ferit KARAKAYA	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği
Gülberk AŞYAPAN	TURSAB
Günnur ÖZALP	TURSAB
Hülya KURT	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
Hülya ÖRS	Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)
Hüseyin BARANER	TUI Türkiye
İbrahim ÖZDEMİR	Çevre ve Orman Bakanlığı
Kaan KAVALOĞLU	LimakHotels
Mahmut EVKURAN	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Metin KOZAK	Muğla Üniversitesi
Murat Bey BALTA	Milli Eğitim Bakanlığı
Müjdat ÖZBAHÇIVANOĞLU	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Nazlı YENAL	ÇOB/ÇYGM
Nazmi KOZAK	Anadolu Üniversitesi
Nurdan ÜSTMAN	TURSAB

Ek 3: TÜSİAD SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇALIŞTAYI KATILIMCI LİSTESİ

Oya NARİN	Martı Otel İşletmeleri A.Ş. - TYD
Poğda DEMİRCAN	Hilton Worldwide
Serdar GÖREN	Jules Verne - Zorlu Holding
Suzan KAYGISIZ	Ali Bey Hotels& Resorts
Teoman ALEMDAR	Özyeğin Üniversitesi
Uygar KOÇAŞ	The Marmara Hotels
Yasemin ŞAN	Oniva Tur Seyahat Acentası
Ahmet Can ÇELTİKÇİ	TÜSİAD
Burcu AKGÜN	TÜSİAD
Fatih TOKATLI	TÜSİAD
Gaye UĞUR	TÜSİAD
Hale ALTAN	TÜSİAD
Kerem TUZLACI	TÜSİAD
Mehmet Evren EYNEHAN	TÜSİAD
Melda ÇELE	TÜSİAD
Merve Mısra ÖZKUŞ	TÜSİAD

TU SIAD 40